

ŠUMARSKI LIST

(REVUE FORESTIÈRE)

SADRŽAJ (SOMMAIRE):

Ing. Bogoslav Kosović, pomoćnik ministra šuma i ruda u m.,
utemeljitelj i dobrotvor Hrv. šumarskog društva — Ing. Igo
Oraš: Problem pošumljavanja krša u Dalmaciji (Problème du
réboisement en Dalmatie) — Ing. Dušan Vučković: Prilog
proučavanju plemenskih, seoskih i bratstveničkih šuma u Crnoj
Gori (Étude sur les forêts collectives à Monténégro) — Saop-
ćenja (Bulletins) — Propaganda šumarstva (La propagande
forestière) — Lične vijesti (Mutations) — Iz Društva (Affaires
de l'Union) — Književnost (Littérature) — Oglasi — Naredbe
(Ordonnances)

BR. 8. KOLOVOZ 1940.
UREDNIK ING. PETAR PRPIĆ

ŠUMARSKI LIST

IZDAJE HRVATSKO ŠUMARSKO DRUŠTVO

Uređuje redakcioni odbor

Glavni i odgovorni urednik: ing. Petar Prpić

ŠUMARSKI LIST

IZLAZI SVAKOG PRVOG U MJESECU NA 2-4 ŠTAMPANA ARKA

Članovi REDOVNI, IZVANREDNI I POMOĆAČI H. S. D. dobivaju ga besplatno nakon podmirenja članskog godišnjeg doprinosa od 100 Din.

POMLADAK (studenti) plaćaju godišnje 50 Din.

Članovi UTEMELJITELJI, DOBROTVORI I VELIKI DOBROTVORI dobivaju ga nakon jednokratnog doprinosa od 2.000 odnosno 6.000 odnosno 50.000 Din.

Pretpлата za nečlanove iznosi godišnje 100 Din.

ČLANARINA I PRETPLATA se šalju na ček H. S. D. 21.704 III na adresu Hrvatskog šumarskog društva, Zagreb, Vukotinovićeve ulica 2.

UREDNIŠTVO I UPRAVA nalazi se u Šumarskom domu, Zagreb, Vukotinovićeve ulica 2. Telefon 64-73.

ZA OGLASE PLAĆA SE:

ZA STALNE oglase (inserte) kao i za dražbene oglase:

1/1 stranica 500 (petstotina) Din — 1/4 stranice 175 (stosedamdesetpet) Din.

1/2 stranice 300 (tristotine) Din — 1/8 stranice 90 (devedeset) Din.

Kod trokratkog oglašavanja dale se 10%, kod šestokratkog 20%, kod dvanaestokratkog 40% popusta. Porez na oglase kao i tabele sračunava se posebno.

UPRAVA.

GOSPODI SURADNICIMA

Da bi se uređivanje »Šumarskog Lista« moglo provesti što lakše i brže, napravljamo ova molbu gospodi suradnicima.

ČLANCI neka obrađuju što savremenije teme, u prvom redu praktična pitanja. Teorijski radovi dobro su nam došli. Svakom originalnom članku neka se po mogućnosti priloži kratak resumé u francuskom jeziku. — Za svaki prevod treba pribaviti dozvolu autora. — Dobro su nam došle staze vijesti o svim važnijim pitanjima i događajima u vezi sa šumarstvom. — RUKOPISI neka su pisani što čitljivije. Pisati treba samo na separnim stranicama. S desne ivice svake stranice treba ostaviti prazan prostor od tri prsta širine. Rečenice treba da su kratke i jasne. Rukopisi se štampaju latinskom i onim jezikom, kojim su napisani, u koliko autor izričito ne traži promjenu. — SLIKE, u prvom redu dobri pozitivni na glatkom papiru, neka ne budu slijepljene u tekst već zasebno. Ako se šalju negativni, treba ih zapakovati u čvrste kutije. — CRTEŽI neka budu izvedeni isključivo tušom na bijelom risačem papiru. Mjerilo na kartama treba označiti samo olovkom. — HONORARI za originalne članke 30 Din, za prevode 15 Din, za preštampavanje Din 10 po štampanoj stranici. — SEPARATNI OTISCI moraju se zasebno naručiti. Trošak snosi pisac. — Oglase, lične i društvene vijesti treba slati Upravi, a ne Uredništvu.

UREDNIŠTVO.

REVUE FORESTIÈRE

POUR LES AFFAIRES FORESTIÈRES, DE L'INDUSTRIE ET DU
COMMERCE DES BOIS.

Rédigée par le Comité de Rédaction

Rédacteur en chef: ing. Petar Prpić

Edition de l'Union Forestière croate 2, Rue Vukotinović Zagreb, Yougoslavie. — Paraît chaque mois. Conditions de l'abonnement pour l'étranger
Din 120 par an. — Résumés en langue française.

ŠUMARSKI LIST

GOD. 64.

KOLOVOZ

1940.

ING. BOGOSLAV KOSOVIĆ

Pomoćnik Ministra šuma i ruda u mirovini, utemeljitelj i dobrotvor
Hrvatskog šumarskog društva.

Iz opširnog, na našu zamolbu pripisanog nam vlastoručno sastavljenog životopisa vadimo slijedeće:

B. Kosović, pomoćnik ministra u mirovini, rođen je dne 1. I. 1871. u Donjem Lapcu na ličkom Kordunu, gdje mu je otac tada bio učiteljem. Inače je familija Kosovića starinom hercegovačko-bunjevačka, naseljena poslije uzmaca Turaka u Lički Novi, gdje je dobila kućište pod krševitom glavicom tzv. Busijom.

Svoju prvu mladost proboravio je B. K. u starinskoj po turski uređenoj kući br. 33. u Ličkom Novom, od kuda mu se je kasnije majka, također Bunjevka iz susjedne Podoštre kraj Gospića od roda Bušljeta bila preselila radi školanja djece u Gospić. Otac mu je za to doba bio na svršavanju svojih učiteljskih nauka u Beču, gdje je bio kroz 4 godine i učiteljem. Dakle pravi kuriozitet: ličko dijete ispod velebitske Busije širi prosvjetu u carskom Beču prije 65 godina!

Pučku školu pohađao je B. K. poslije povratka očevog u Gospiću, Petrinji, Slunju i Novoigradiški, kuda mu je sve otac kao učitelj bio premještan, a maturirao je g. 1888. u kr. vel. realci u Zagrebu. Šumarske nauke studirao je od g. 1888/9 do konca 1890/91 na tzv. bečkoj »Bodenkulturi«, gdje je položio sva tri za državnu šumarsku službu propisana ispita i ispit iz bujičarstva tako, da je bio prvi od Hrvata sa potpunom stručnom spremom.

Čim je svršio nauke na Visokoj školi bio je pozvan u Zagreb, gdje je nastupio vježbeničko mjesto kod gospodarsko-šumarskog odsjeka kr. zem. vlade dne 1. XI. 1892. Poslije nepune godine dana bio je 1. XI. 1892. imenovan šumarskim protustavnikom kod slunjske imovne općine u Rakovcu, kod koje je bio pet mjeseci i provizornim upraviteljem šumarije u Vališselu, sadanjem Cetingradu. God. 1894. položio je drž. ispit za samostalno vođenje šum. gospodarstva.

Dne 1. III. 1896. prešao je u šumarsku službu kod političke uprave sa sjedištem u Đakovu, od kuda je već na jesen iste godine bio postavljen za vršioca dužnosti šumarskog nadzornika kod kr. žup. oblasti u Varaždinu.

Radi svog glasanja za opozicionalnog kandidata u Varaždinu bio je na samu Novu godinu 1898. dodijeljen šumarskom odsjeku u Zagreb od kuda je kao novo imenovani županijski šum. nadzornik bio u veljači 1901. premješten u Požegu,* odnosno od tuda na vlastitu molbu kr. žup. oblasti u Gospić.

Kao županijski šum. nadzornik bio je brzojavno pozvan, da u god. 1905/6 zastupa na kr. šumarskoj akademiji oboljelog profesora Partaša iz predmeta uređajne struke i ujedno premješten šumarskom odsjeku kr. zem. vlade u Zagreb.

U Zagrebu je bio više godina urednikom Šum. lista i tajnikom Hrv. šum. društva. Na početku svjetskog rata 1914—1916. dolazio je više puta u konflikt sa uredskim šefovima, pa kad nije g. 1916. htjeo napisati odredbu, da se nekom drvotršcu, tobože za švelere, prepušta najljepših osam parcela debele hrastovine, već je odbrusio šefu, da neće počiniti

* Iste je godine bio postavljen za šum. vježbenika kod županijske oblasti u Požegi sadašnji urednik »Šum. lista«, pa mu je prema tome bio g. Kosović prvi stručni šef. Op. ur.

zločin na narodu, bio je još isti dan premješten kr. žup. oblasti u Ogulin, gdje ga je zatekao svršetak rata.

Po svršetku svjetskog rata bio je B. K. po tadanjem odjelnom Povjereniku Narodnog Vijeća Dru. Petričiću u studenom 1918. određen da u hrvatske ruke preuzme do tada u mađarskoj upravi stojeću šumsku Direkciju u Sušaku.

U Sušaku je u ono doba u svakom pogledu vladao pravi darmar. Kojekakova soldateska raznih nacija muvala se je po Rijeci i Sušaku, dok napokon nije došao i D' Annunzio sa svojim arditima i dao se po talijanskim regularnim trupama u Rijeku zatvoriti kao njezin tobožnji osvojitelj! Mađžari su šumari ili otišli ili se spremali na odlazak. Pošta je i stizala i nije već prema tome, kako se je to Talijanima prohtjelo, a po njihovoj volji mogli su i činovnici odlaziti sa Sušaka ili se u njega vraćati tako, da je Direkcija bila izgubila svaku redovitu vezu sa svojim službenim područjem.

Najgore je bilo činovnicima za hranu, dok se konačno nekolicina nije smirila u jednoj gostionici, u koju je dolazio i svaki ološ, a naročito kojekakovi šverceri. Takovom jednom prilikom došao je u tu gostionicu i švercer neki Stevo Radić, bivši birtaš iz Bačke i pripovijedao, na koji način on za svoju švercovanu robu dobiva od talijanskih oficira propusnice, kako ga talijanski soldati, kad mu roba stigne izvikuju na bakarskoj stanici sa signjor Radić, a oficiri da mu makar i u ponoći podpisuju propusnice itd.

Kad je političar Stjepan Radić bio optužen radi svoga šurovanja sa talijanskim oficirima, našao je na svoje čudo u optužnici njemu u grijeh upisano sve, što je onaj švercer Stevan Radić o svom saobraćaju sa talijanskim oficirima govorio. G. Kosović se je stoga obratio na zagrebački sudbeni stol, koji je imao Stjepanu Radiću za njegovo šurovanje sa Talijanima suditi pa je svoga dobrog znanca predstojnika toga sudbenog stola Vaića upozorio na neispravnost optužnice, nakon česa je Stjepan Radić bio na glavnoj raspravi od svake krivnje riješen.

Tadanja Pribićevićeva era nije mu mogla to njegovo upozorenje oprostiti. Bio je degradiran iz IV. natrag u V. činovni razred, oduzeta mu uprava sušačke Direkcije šuma, bio je dodijeljen pod mladega u šumarski odsjek u Zagreb i tamo g. 1923. brzojavno penzioniran.

Proti cijelom tom postupku se je žalio ali uzalud, za njega nisu vrijedili zakonski propisi, ostao je degradiran i protiv jasnog slova zakona penzionisan. Istom kad je došla Pašić-Radićeva era bio je vraćen u službu u svojstvu Pomoćnika Ministra Šuma i Ruda, ali već nakon jedne godine u g. 1926., nakon preokreta politike, ponovno penzionisan. Prilike su ipak bile druge, jer je novo odmjerenom mirovinom bio materijalno obezbijeđen.

Pohvale je vrijedno, i vrijedno je spomenuti, da su mu već nakon prvog penzionisanja, kad je po starim propisima bio dobio mizeranu penziju, bili skočili u pomoć svi znanci i šumarski drugovi, te mu dali toliko zarade, da je skucao za njegove čedne prilike priličnu svoticu, te je već mogao pomišljati, kako da za sebe i svoju stariću majku podigne krov nad glavom.

Svima tima izriče on i ovog puta toplu i iskrenu hvalu. Poslije njegovog drugog penzionisanja bio je po Ministarstvu postavljen za člana

uprave Šipada a kasnije i za predsjednika kao i za predsjednika Fabrike Celuloze u Drvaru, s kojim se je ustanovama raskrstio, čim su gospoda u Ministarstvu počela mimo njega i bez njegova sudjelovanja izdavati odredbe, s kojima on nije bio sporazuman.

Kosovićev rad kretao se ponajviše na praktičnoj, pravnoj ili pravno-historijskoj podlozi. Već kao vježbenik uočio je, da činovnici dnevice dovlače bezbroj tzv. Amtsschimmela iz registrature i prema njima rješavaju spise. On je te Amtsschimmele povadio i složio u jednu bilježnicu, koja je kasnije činovnicima šum. odsjeka postala dragocjenim pomagalom. U Gospiću je osnovao lijepo, tri jutra veliko šumsko razsadište i dao ga prozvati po prijatelju ličkih šuma »Kasumovićevim biljevištem«.* Ondje je iz tzv. indikacionih skica kr. financijskog ravnateljstva sastavio pregledni nacrt svih šuma i pašnjaka za ličku vrištinu, pržinu i bujična područja te sastavio generalnu gojidbenu osnovu, na temelju koje se je u kratko vrijeme zazelenilo na vrištinj oko 35 borovih plantaža. O svima gojidbenim radnjama vođena je valjana evidencija i statistika i time je dobivena podloga za sastav godišnjih gojidbenih predloga.

Kosović je pronašao i pravno dokazao, da si je država neispravno prisvojila oko 25.000 jutara pašnjaka z. z. Lukovo-Šugarje, Cesarica i Sv. Juraj i tražio je, da se ta zemljišta vrate pravim vlasnicima, koji su nota bene od vajkada plaćali za ta zemljišta porez i ine daće. On je pronašao i pravno dokazao, da je općini Gospić protuzakonito propisano, da za zaštitni okoliš svoga vodovoda plaća državi godišnju odštetu i tražio je, da se to podavanje obustavi a uplaćene svote povrate. Sa pravnog i historijskog gledišta je dokazao, da je skroz protuzakonito dnevno podavanje patrolaca državnom lugarskom osoblju, odnosno odkupljivanje te rabote, pa je ona bila ukinuta. Državno šumarsko osoblje je stajalo na stanovištu, da je za državu određen dio još nerazdijeljenih državnih šuma njezino neograničeno vlasništvo, pa je Ličane radi kvara u tom dijelu tuživalo radi krađe. Kosović je dokazao, da se takove šumske štete mogu po zakonu kvalificirati samo kao prekršaji i kao takovi da se ne mogu presuđivati po sudovima kao krađe, već samo po političkim oblastima kao prekršaji, što je po nadležnim vlastima bilo kao ispravno i usvojeno.

Za kraško senjsko nadzorništvo dokazao je Kosović, da bi ono sa pravnog gledišta imalo podpadati pod hrvatskog bana a ne pod mađarsko ministarstvo a isto tako, da bi se enclave u Lici, za koje su Ličani prevarnim načinom namamljeni, da za njih eraru plaćaju zakupninu, da bi im se na temelju odkaza zakupnog ugovora mogle oduzeti, morale dati natrag bivšim posjednicima. Za buduću Ličku imovnu općinu dokazao je Kosović, da bi ona prema carskim obećanjima i ispravnom diobnom ključu imala dobiti skoro sve ličke šume osim možda nekog neznatnog dijela. Na temelju te konstatacije izišao je pokojni ubijeni narodni poslanik Brkljačić pred diobno povjerenstvo sa parolom: Mi bi se dijelili, ali nemamo što da dijelimo i prema tome nemožemo primiti za naše potrebe nedovoljnu količinu šuma!

* Kasumovićev grob je drugi dan poslije njegova pokopa, jer je zatro u Lici koze, osvanuo okičen kozjim rogovima, a narod mu je još za života pjevao: Da znaš majko, kako sudi Marko, osam dana za naramak grana.

U Varaždinskoj županiji uredio je Kosović pitanje titula privatnog šumarskog osoblja i oduzeo je pravo obračunavanja šumskih odšteta i pravo vještačenja onima, koji nisu imali zakonom propisane kvalifikacije.

U istoj županiji je na temelju vješto sastavljenog obrazloženja proglasio sve šume na Ivančici i drugim strmim brdima zaštitnima i odredio način gospodarenja s njima tako, da su članovi upravnog odbora prihvatili i pohvalili predloženo im obrazloženje, a kasnije, kad su i njihove šume bile proglašene zaštitnima, nisu mogli protiv tome uložiti ni utoka. Ovo obrazloženje ušlo je skoro doslovce i u zbirku šumskih zakona Borošić-Goglija, kao i još nekoja načelna rješenja, s kojima je Kosović kod nadležnih vlasti uspio.

Kosović je posvetio brigu i tome, kako bi se narodu pomoglo smanjenjem šumskih odšteta na pravednoj bazi. Po njegovom je mišljenju trebalo revidirati šumsko-odštetne cjenike, te iz njih odstraniti sve odredbe, koje smjeraju ne samo na naknadu štete nego i na kažnjavanje štetočinca. Oštećenoga po svim zakonskim propisima ide samo pravo na potpunu odštetu, a kažnjavanje štetočinca je pitanje za sebe. Šteta može biti male vrijednosti, ali se kazna može odmjeriti prema važnosti makar i većom globom ili zatvorom tako da štetočinac osjeti, da se ni mala šteta one vrsti ne smije praviti. U cjeniku ličke županije bila je sadržana nesmiljena »o d š t e t a« za jednu kozu sa 10 kruna, pa je siromah brdanin uhvaćen sa većim brojem koza u kvaru bio nakon jedne prijave stjeran na prosjački štap, a da bog zna kakove štete možda ni počinio nije. Sve šumske odštete za otvorene branjevine trebalo je po njegovu mišljenju podvrći reviziji i odpisati odštete, ako su te branjevine bez vidljivih pogrešaka uzrasle. U Lici se je narod i rukama i nogama borio protiv osnivanja plantaža, jer je poučen zločestim iskustvom držao, da te površine oduzetih mu pašnjaka neće nikada više biti njegove. Kosović je jednu takovu odraslu branjevinu pred seoskim starešinama otvorio za pašu; oni nisu svojim očima vjerovali a onda su radosno uzviknuli, neka uzme koliko god još hoće zemljišta za plantažu, kad im se isto neće oduzeti!

Pitanje držanja koza u Lici imalo se je po Kosovićevom mišljenju urediti imajuć na umu, da je za šumsku biljku svejedno, da li joj grane obrste koze, goveda, ovce ili koja druga vrst blaga. Koza je siromaku mjesto krave i daje više puta, ako je dobra muzara, isto toliko mlijeka, koliko i slabija kravica, a ako kojom nesrećom uquine, ne trpi joj vlasnik prevelike štete. Ne treba stoga držanje koza na prečac zabranjivati, kako je to običajno nego treba grmećima obraštene pašnjake, pa makar i suvišne šume preudesiti za brstike, u uživanju ovih zavesti valjan red i uvesti valjanu kontrolu nad držanjem svakom ovlašteniku otpadajućeg broja koza. Da se zapreči kresanje grana u šumama radi prehrane koza pupoljcima u zimi, trebalo bi provesti, da svatko smije preko zime zadržati samo toliko koza, za koliko njih je priredio hrane za zimu. Seoski starešine, lugari, žandari, financi i ostale javne straže treba primorati na valjano vršenje kontrole nad brojem koza, koje pojedinci drže.

Osim omanjih radova, koji su objelodanjeni ali nisu njegovim imenom podpisivani, objelodanjen je u Šum. Listu njegov prvi stručni opis velebitskih i kapelskih šuma i cijela rasprava o postanku prvog šumskog zakona za Krajinu od g. 1797., koji je materijal on pronašao u C. kr.

ratnom arhivu u Beču. U Šum. Listu je objelodanjena i njegova rasprava o kršu i o pošumljavanju krša.

Kosović je bio od g. 1912. do g. 1916. i urednikom Šum. Lista, te je u njem objelodanio njemačke izraze, za koje bi trebali gg. šumari da nađu čisto hrvatske nazive. Na žalost u tome poslu nije našao među drugovima odziva, i sada se pod stare dane još uvijek bavi marljivo sa sastavljanjem hrvatske šumarske terminologije.

On je prekopao sav arhiv bivše krajiške General-Comande u Zagrebu i Investicionalne zaklade, izregistrirao iz njih dragocjene podatke za historiju šumarstva počam od g. 1700. ovamo i brine se, kome da taj posao predade, da ga nastavi i dovrši. Nakon svršetka svjetskog rata pobrinuo se je Kosović, da se arhiv Generalcomande iz Zagreba i onaj na Slavoniju otpadajući dio iz Temišvara preda u sadanji drž. arhiv u Zagrebu. Tamo on i sada u njemu pretražuje spise o segregaciji šuma između države i imovnih općina i dr. samo žali, da za ovako lijep i zanimiv posao nema pomagača. Koliko bi moglo biti veselje za kojeg mladog nadobudnog šumara, kad bi mogao proučavati sve zakone i naredbe bivše Krajine i Primorskih hrvatskih gradova, što ih je marna ruka toga našeg valjda najstarijeg radnika na šumarskom polju skupila. Mnogi bi naši šumari i pravnici trebali da znadu, kako je nastala Investicionalna zaklada, koja je dala bivšoj Krajini tolike kulturne ustanove, a koja bi ih bila dala još jedamput toliko, kad bi u nju bili uvršteni još mnogi zakonom propisani prihodi, koji u nju nisu bili uvršteni.

Kosović je bio prvi od hrvatskih šumara, koji je na temelju vlastitog opažanja i prema prastaroj knjizi oca šumarstva Hansa Carla v. Carlowitza iz g. 1712. utvrdio, da uzrok sušenju naših hrastika nije sama medlika, nego da su tome krive i gusjenice.

Svoje živuće mlade drugove zadužio je g. B. K. time, što je kao pomoćnik ministra poticajem mladog a na žalost sad već pokojnog druga Borošića priveo u život ideju načelnika u min. šuma g. V. Čmelika, te je dao prema nacrtu prof. ing. Schöna u Zagrebu sagraditi veliku stanbenu zgradu za šumare.

Kosović je po svojoj naravi bio uvijek opozicionalac. Već smo spomenuli, da je u Varaždinu kod gradskih izbora glasovao za opozicionalnu listinu Dra. Pere Magdića i bio radi toga brzojavno na samu Novu godinu premješten. U Gospiću je na županijskoj skupštini glasovao za predlog Marka Došena, da se Madžarima otkáže nagodba. Mislilo se, da će radi toga nastradati ali je inače kao madžaron razvikani a u istinu poštenu Hrvatina podžupan I. pl. Vučetić tu aferu zataškao. Za tzv. zajednički državni proračun tražio je, da se iz hrvatskog doprinosu briše doprinos za beriva svih državnih šumara tudinaca, jer je svaka zemlja po principima ispravne politike dužna sama svoje sinove hraniti.

U vrijeme, kad je počeo lom između madžarona i Madžara i kad su jedni drugima počeli dokazivati nepravilnosti u političkom postupku, izradio je Kosović na poziv podbana Chavraka opširan memorandum, u kom je istakao mnogobrojne nepravilnosti u šumarskim odnosima između Hrvatske i Madžarske.

Za jur spomenuto priopćenje kr. sudbenom stolu u Zagrebu, da Stjepan Radić političar nije šurovao sa talijanskim oficirima već švercer Stevo Radić, dobio je Kosović priznanje na taj način, što mu je Dr. Per-

nar javno u Zagrebu pred izabranim narodnim Radićevim zastupnicima izjavio, da mu tu njegovu poštenu gestu, dostojnu kulturnog Evropejca neće Hrvatski narod nikada zaboraviti.

Za svoje Hrvatstvo dobio je Kosović priznanje i od svih svojih drugova, jer su ga isti jednoglasno izabrali za predsjednika konstituirajuće skupštine Hrvatskog šumarskog društva, kojega je on pomogao uskrisiti, pa je radi svojih zasluga za šumarstvo i za društvo izabran njegovim počasnim predsjednikom.

Tim povodom i donášamo ovaj skraćeni njegov životopis sa željom, da nam ga Bog još dugo poživi i to ne samo zato što je naš zaslužni član nego i prvi dobrotvor našega Hrvatskoga šumarskoga društva.

Uredništvo.

Ing. IGO ORAŠ (Split):

PROBLEM POŠUMLJAVANJA KRŠA U DALMACIJI*

(LE PROBLÈME DU REBOISEMENT EN DALMATIE)

U broju Šumarskog lista za oktobar 1939 godine prikazali smo posjedovne prilike na zemljištima krša, koja treba u javnom interesu privesti šumskoj kulturi; prikazali smo prvu komponentu problema pošumljavanja krša i golijeti u Dalmaciji. Ovom ćemo se prigodom pozabaviti drugim dvijema komponentama tog problema, naime:

- 1) organizacijom posla i
- 2) tehnikom samog pošumljavanja.

1. Organizacija posla.

Velik i blagotvoran upliv šume na klimatske i edafske prilike kraja a s njima u vezi na mogućnost privrednog napretka dotičnog kraja doveo je mjerodavne krugove i privredno-kulturne radnike već davno do spoznaje, da se na kršu ne može provesti bilo kakav pothvat u pravcu unapređenja ekonomskih, a s njima u vezi higijenskih, saobraćajnih i kulturnih prilika, dok se prethodno gole površine krša ponovno ne pošume.

Međutim, već kod prvih pokušaja, da se ta spoznaja ostvari moralo se ustanoviti, da je praktična provedba te potrebe kud i kamo teža nego njena teoretska spoznaja a da je pogotovo teško spriječiti daljnje uništavanje šuma. Na žalost i danas se baš na granici krša i golijeti stvaraju nemilosrdnim postupkom sa šumama nove golijeti, koje se sigurno ne bi stvarale, da su narod i njegovi upravitelji svijesni posljedica uništavanja šuma i teškoća kod ponovnog podizanja istih. Do svijesti će međutim

* Vidi »Šumarski list« br. 10 od god. 1939. str. 559—567. Op. ur.

valjda doći, kada bude kasno, kada naime šuma nestane. O tomu najbolje svjedoče prilike u nekim krajevima Dalmacije, pa radi toga ne bi smjelo biti pardona kod poduzimanja mjera za očuvanje šuma, jer cilj opravdava sretstvo.

Kada mimoidemo nastojanja pojedinaca za vrijeme ranijih vladavina u Dalmaciji (Grimani za vrijeme Mletačke republike i Dandolo za vrijeme vladanja Francuza), čiji pothvat i zakonske mjere nisu dovele do vidnog praktičnog rezultata, možemo kao početak praktičnog sistematskog rada na pošumljavanju krša označiti: za Istru i Hrvatsko Primorje godinu 1865, kada je u Trstu održana skupština šumara bivše Austro-ugarske monarhije a za Dalmaciju godinu 1872, kada su kod upravnih vlasti po prvi put postavljeni prvi šumarski organi, njih četverica. Od onda se je, negdje više negdje manje, radilo na pošumljavanju krša te danas raspolažemo u tom pogledu sa skoro 70 godišnjim iskustvom.

U početku je uspjeh radova skoro svuda bio sasvim negativan, valjda radi slabog ili nikakvog iskustva. Kasnije međutim postizavao se je sve bolji i bolji uspjeh već prema tome, koliko su pojedini šumarski organi imali mogućnosti da tokom rada steku potrebno iskustvo i da putem prakse dokuče problem sa svih mogućih perspektiva. U tome se slažu svi pisci rasprava o pošumljavanju krša, kao i svi službeni izvještaji. Kada se k tome još uvažavaju i komplicirane klimatske, stanišne, posjedovne i gospodarske prilike na kršu, koje sve zajedno sačinjavaju vrlo složen problem pošumljavanja krša, onda će biti shvatljivo, da pošumljavanje može s uspjehom provodati samo onaj, koji sve te prilike poznaje i koji ih na temelju iskustva znade dovesti u međusoban sklad. Takovo znanje, međutim, ne daje se teoretski naučiti, nego ga treba steći praksom i iskustvom a stiže se uspješnim ili neuspješnim radom na terenu.

U čemu je sve za uspjeh radova na pošumljavanju odlučno iskustvo upravitelja, vidjet ćemo kasnije kod rasprave o tehnici pošumljavanja. Za sada ćemo se zadovoljiti samo konstatacijom, da je iskustvo za uspjeh potrebno i da se ono može steći samo tokom vremena praktičnim radom na terenu. Kuda bi pak dovelo, kada bi svaki pojedini kultivator krša počeo sa sticanjem iskustva iznova, kada bi sve već utvrđene činjenice morao na novo pronalaziti i utvrđivati, koliko bi suvišnih neuspjeha bilo za to potrebno a dosljedno tome i koliko suvišnih troškova, o tome nije potrebno ni govoriti.

Stoga treba da iskustvo prelazi od jednoga na drugoga, da se nasljeđuje. U tu je svrhu potrebno na području pošumljavanja krša voditi takovu personalnu politiku, koja će omogućiti, da jednom stečeno bogato iskustvo pređe na nasljednika odnosno na mlađeg suradnika. Treba da postoji stanoviti kontinuitet kod popunjavanja upražnjenih samostalnih mjesta i to sa osobljem, koje je već ranije imalo prigode da se uputi u specijalne zadatke na kršu. Treba da u pogledu organizacije posla oko pošumljavanja krša postoji naročiti sistem, koji će o toj potrebi voditi računa, koji će izvoditi radove sistematski sa osobljem, koje je za to naročito spremno, poslu predano, iskusno i požrtvovno. Do sada je samo takovo osoblje pokazalo uspjeha kod radova na pošumljavanju krša; zato je taj rad za vrijeme Austrije priznavan kao rad pod naročito teškim

okolnostima i kao takav nagrađivan posebnim dodacima i prvenstvom u unapređenju.

Međutim, danas je šumarski rad na kršu potisnut u zadnji rang među šumarskim poslovima a kao takav sa strane mjerodavnih faktora i tretiran, premda bi po svome značenju za opću korist i po svome uzvišenom cilju trebao biti priznat kao najvažniji, najnaporniji i najodgovorniji, pa konačno za pravog šumara i najidealniji, jer se u ovom slučaju ne radi o iskorišćavanju onoga što je priroda dala, nego o pružanju pomoći prirodi, da se poprave stari grijesi, koje je čovjek prema prirodi počinio.*

Ovdje treba istaknuti mišljenje jednog odlučujućeg predstavnika šumarske struke, koji je stao na stanovište, da šumar, koji je svršio fakultet, treba da znade sve i da se prema tome može postaviti na svako mjesto. Vjerno tome principu, popunjavana su doista skoro sva mjesta sreskih šumarskih referenata, kojima je po dosadašnjoj organizaciji struke povjeren rad na pošumljavanju krša, šumarskim pripravicima.

Mladi, tek svršeni šumarski inženjeri, obično istrošeni i zaduženi školovanjem, dolazili bi na nova mjesta sa manje idealizma i volje za rad a sa više nade u materijalni oporavak, pa bi nastojali, razočarani u tom pogledu, da se dočepaju unosnijeg mjesta, što bi jednima i uspjelo a drugima nije preostajalo drugo, nego da se pomire sa sudbinom i da ostanu na kršu. Oni koji bi imali dovoljno energije, volje i strpljivosti upustili bi se u borbu, počeli radom, često puta uspjeli, ali u glavnom uvijek samo zahvaljujući radu na vlastitu ruku, po vlastitoj inicijativi. Na kršu nije do sada bilo jedinstvenog šumarskog duha, ni specijalne dirigirane šumarske politike, koja bi pokretala nova pitanja i davala inicijativu za smišljen i dirigiran rad u okviru specijalnih prilika; nije bilo foruma, koji bi čuvao i dizao ugled i nivo šumarske struke, koja je općenito, a specijalno na kršu, smatrana prije neprijateljem nego prijateljem širokih narodnih slojeva. Tako mnogi mladi šumar, radi pomanjkanja potstreka i stanovite pokretne sile kao i eventualne zaštite sa strane starijih, nije došao do pravog izražaja a mnogi dobri predlozi i misli ostale su glas vapijućeg u pustinji.

Potrebno iskustvo morao si je sticati svaki sam za sebe tokom vremena, što je obično dovodilo do suvišnih neuspjeha, a time u vezi i do suvišnih troškova, nastalih baš uslijed pomanjkanja dovoljnog iskustva. Tako su dobrim dijelom uštede postignute na personalu paralizirane većim troškovima za radove bez obzira na to, da je radi neuspjeha trpio i ugled struke.

Obzirom na sve napred rečeno, mišljenja smo, da treba rad na ponovnom podizanju šuma na kršu specijalizirati, t. j. izdvojiti ga od ostalih šumarskih zvanja, naročito od šumarske policije i nadzora, i povjeriti ga posebnim ustanovama, koje bi se isključivo bavile provođenjem tehničkih radova oko pošumljavanja krša i eventualno oko uređenja bujica.

* Članak je pisan u 1939. god. Op. ur.

Takove ustanove morale bi naravno raspolagati osobljem, koje će biti za tu svrhu specijalno izvježbano, iskusno i poslu predano, ali zato i odgovarajuće nagrađeno, kako ne bi bježalo od teškog zadatka samo radi toga, jer je na drugom mjestu ugodniji i unosniji posao. Takovo osoblje, odnosno ustanove morale bi se zatim baviti isključivo pitanjima, koja su u vezi sa pošumljavanjem krša, izvoditi radove, proučavati razna nerješena ili nedovoljno riješena pitanja, sakupljati podatke, iskustva, itd., a da pri tome ne budu opterećena raznim drugim dužnostima. Po današnjem načinu organizacije šumarske struke, sreski šumarski referenti, pa i drugostepene šumarske vlasti radi mnogostranosti posla nisu u mogućnosti da se temeljito posvete bilo kojem specijalnom pitanju, n. pr. u ovom slučaju pitanju pošumljavanja krša, koje je za našu državu a naročito za banovinu Hrvatsku od vitalne važnosti.

Osim toga, po dosadašnjem načinu izvođenja radova putem Sreskih načelnika uz obavezno poštivanje zakona o državnom računovodstvu i drugih opće-upravnih i administrativnih propisa, bio je rad na pošumljavanju često puta otežčan i lišen mogućnosti sigurnog uspjeha i radi administrativnih i računskih formalnosti. Poteškoće ove vrsti osjećale bi se naročito onda, kada su se radovi morali provoditi na više radnih područja istodobno, da se uzmogne udovoljiti zahtjevu u pogledu roka za obračunavanje kredita. Radi toga se rad nije mogao dovoljno unapred organizirati naročito u pogledu dobave sadnica, povećanog nadzora i čuvanja, kao i u pogledu izbora najpovoljnijeg vremena za sadnju, što je sve išlo na račun kvalitete rada. Radi toga je potrebno da krediti, određeni za pošumljavanje goleti, ne budu vezani uz rok obračunavanja jer, konačno, krediti su dani, da se s njima podigne šuma a ne da se u danom roku obračunaju, pa dosljedno tome treba da se krediti ravnaju prema mogućnosti podizanja šuma, a ne da se pošumljavanje ravna prema danom roku za obračunavanje. Vrijeme je provođenja radova kod pošumljavanja od presudne važnosti za uspjeh pa je stoga neophodno potrebno, da je odgovorni upravitelj u tom pogledu potpuno nezavisan.

Krediti određeni za pošumljavanje ne smiju biti vezani za rok obračunavanja, moraju biti uvijek likvidni za momentane potrebe i za korisno utrošenje po najpovoljnijim uslovima a obračunavanje treba da se vrši obročno prema potrošku uz prethodnu tehničku vizu s tim, da ostatak ostaje na raspolaganje do konačnog utroška.

Kada resimiramo sve napred izloženo, dolazimo do zaključka, da bi i u pogledu pošumljavanja krša trebalo praktično primijeniti one principe, koji su mjerodavni za specijalizacije pojedinih struka, i kojima su se nadležni rukovodili kod osnivanja Inspektorata za pošumljavanje, kod dijeljenja Uprave državnih šuma od Vrhovnog šumarskog nadzora, kod odvajanja bujičarske službe od šumarske policije itd., te prema tome pristupiti osnivanju posebnih ustanova (Inspektorata — Nadzorništva), koje će imati specijalan zadatak da provodaju tehničke radove oko pošumljavanja krša i uređenja bujica, koje će raspolagati specijalno izvježbanim osobljem i koje će biti u pogledu blagajničkog poslovanja oslobođene od suvišnih formalnosti.

2. Tehnika samog pošumljavanja

a) *Teoretska razmatranja*

Gdje god se povede razgovor o pitanju pošumljavanja krša, bilo to sa seljacima ili građanima, bilo sa stručnjacima šumarske ili srodne struke, čiji djelokrug nije direktno vezan uz rad na pošumljavanju krša, redovito se čuje primjedba: »Zašto se svugdje sade samo borovi a ne i listače, koje bi bile za seljaka kud i kamo korisnije?« Koliko god je ovaj prigovor na prvi mah opravdan, toliko je često puta i presudan za popularizaciju pošumljavanja krša među seljaštvom, jer se dublji razlozi za pošumljavanje borom ne daju tako lako protumačiti, naročito ne u pomanjkanju potrebnog stručnog znanja i pod vladajućim nazorom, da se pošumljavanje krša vrši radi pomanjkanja šuma kao izvora za drvni materijal u tim krajevima. Ovo pitanje zapravo ne bi spadalo ovamo, jer bi ga trebalo smatrati rješanim. Kad se ne bi iznašalo baš sa strane nekih šumara a vrlo često i sa strane agronoma kao prigovor radu oko pošumljavanja krša.

Razlozi, koji nameću potrebu pošumljavanja krša, leže svakako prvenstveno u indirektnim koristima šume naime u povoljnom utjecaju šume na klimatske, higijenske i pedološke prilike kao i u spriječavanju štetnog djelovanja vode i bujica ispiranjem tla, odnašanjem zemlje te nanosom materijala na poljoprivredna zemljišta i saobraćajne objekte, a tek sporedno leže ti razlozi u direktnim koristima šume, naime u stvaranju preduslova za ekonomski život područnog stanovništva.

Opći je narodni interes, koji diktira potrebu pošumljavanja tako značajan i velik, da se svi drugi obziri moraju ostaviti po strani, pogotovo kada se uvaži, da će s vremenom — obzirom na veliki natalitet našeg naroda — biti potrebna svaka stopa zemlje, koja se danas putem pošumljavanja spašava od ispiranja i odnašanja u more. (Za vrijeme većih kiša more se zamuti od nanosa zemlje, koju su rijeke i potoci u nj donijeli). Sama ta konstatacija dovodi nas do zaključka, da je obzirom na glavni cilj, radi kojega se krš pošumljuje, potpunoma svejedno, da li se pošumljavanje vrši listačama ili četinjačama, glavno je, da se uopće pošumljuje. A pošto se četinjačama taj cilj brže postizava, jer su zimzelene i gušćih krošnji pa stoga bolje i brže udovoljavaju zahtjevima u pogledu očekivanih indirektnih koristi, razumljivo je, da četinjače kod izbora vrsti drveća za pošumljavanje već i iz tog razloga imaju prvenstvo.

Stanišne su prilike na terenima, na kojima se pošumljavanje vrši, redovito takove, da ne odgovaraju ni najskromnijim zahtjevima listača na stanište, pa bi na takvim terenima prema tome bio uzaludan svaki pokušaj pošumljavanja listačama, dok se stanišne prilike prethodno ne poprave. Kod toga se naravno mora pretpostaviti, da ni jedan šumar neće saditi borove tamo, gdje obzirom na povoljnije stanišne prilike može uspjevati korisnije lisnato drveće odnosno da neće saditi borovinu tamo, gdje se mogu lisnate šume resurekcijom uzgojiti odnosno pomladiti. Dakle, kod nepovoljnih stanišnih prilika treba najprije iste popraviti, a to se može postići samo sa vrstama drveća odnosno bilinama, koje imaju svojstvo, da stanište brzo popravljaju a da pokraj toga mogu uspjevati na staništima, kakva su u konkretnom slučaju dana. Kod toga

naravno nemamo velikog izbora; najjači su reprezentanti svakako razne vrsti bora, pa se zato borovi na kršu u glavnom i sade ali uvijek u pretpostavci, da su borove sastojine prolaznog karaktera sa zadatkom, da poprave stanišne prilike i da stvore preduslove za korisnije vrste drveća, koje će se kasnije unašati u sastojinu pod zaštitom odraslih ali progalgjenih borovih sastojina.

Treći je razlog, koji govori za prvenstvo podizanje borovih šuma na kršu, prirodni zakon o potrebnoj ravnoteži između transpiracije s jedne strane i primanja vode iz tla s druge strane. Što je veća transpiracija, to veća mora biti i mogućnost primanja vode iz tla, da se biljka radi poremećenja te ravnoteže ne bi osušila. Intenzitet transpiracije — pored ostalih okolnosti, koje nismo u mogućnosti da mijenjamo odnosno da im se prilagođujemo (toplina, vjetrovi, zračna vlaga itd.) — zavisi i o vrsti biljke, o površini plohe lišća koja je izložena svjetlu i o intenzitetu svjetlosti. Ako dakle nismo u mogućnosti, da tlu obezbijedimo dovoljnu količinu vode, koja bi odgovarala transpiraciji biljke, onda nam preostaje samo jedan izlaz, kako bi spriječili uginuće sadnice radi suše a taj je, da smanjimo transpiraciju. To pak možemo postići time, da sadimo četinjače (borove) koje, kako je poznato, daleko manje transpiriraju nego listače. — Po Bühleru je odnos intenziteta transpiracije između četinjača i listača kao 1 : 6, a po Höhneltu čak 1 : 10. Nadalje možemo transpiraciju smanjiti na taj način, da umanjimo krošnju i preostaloj krošnji dademo na raspolaganje cijeli sistem žilja koje crpi vodu iz zemlje, a konačno time, da sadnice zasjenimo, jer transpiracija pada u sjeni po prilici na $\frac{1}{4}$ one u punoj svjetlosti.

Raspravljajući o razlozima, radi kojih se na kršu sadi prvenstveno bor, otvorili smo novo pitanje naime, borbu protiv suše kod pošumljavanja krša.

Već smo napred spomenuli, da se biljka osuši, ako se poremeti ravnoteža između količine vode, koju biljka transpirira i one, koju ona putem žila iz tla prima. Na održavanje te ravnoteže možemo uplivati time, što uplivamo na okolnosti o kojima ona ovisi: na intenzitet transpiracije, kako smo napred rekli ili na količinu vode u tlu odnosno na mehanički sastav tla, o kome zavisi količina i zadržavanje vode u tlu.

Tlo je u glavnom sastavljeno od mineralnih čestica različite veličine. Veličinu čestica tla i međusobni odnos tih čestica po njihovoj veličini nazivamo mehaničkim sastavom tla. On se na kršu često mijenja prema mogućnosti otplavljivanja pojedinih kategorija čestica t. j. čestica iste veličine odnosno iste hidrauličke vrijednosti. Stoga su zemljišta na nagibima, gdje je otplavljivanje veliko kao i zemljišta, koja se razvijaju pod jakim uplivom klimatskih faktora a pod slabim ili nikakvim uplivom bioloških faktora, vrlo siromašna na koloidnim sitnim česticama. O tome, koje čestice u smjesi čestica različite veličine u tlu prevladavaju, ovise mnoga fizička svojstva tla, jer svaka pojedina kategorija čestica ima svoj naročiti utjecaj na svojstva tla. Tako n. pr. krupnije čestice u tlu povećavaju propusnost za vodu i zagrijavanje tla, a snižuju kapilarnost i ishlapljivanje, dok sitnije čestice snižuju propusnost za vodu i zagrijavanje, a povećavaju kapacitet za vodu, kapilarnost i ishlapljivanje. Ako

čestice tla manje od 0.002 mm označimo koloidima, manje od 0.02 mm prahom, manje od 0,2 finim pijeskom, a one od 0.2 do 2 mm krupnijim pijeskom, onda je za vegetaciju po Ramann-u sastav tla najpovoljniji tada, kada su u njemu koloidi zastupani sa 10 do 20% i kada su čestice različite veličine međusobno pomiješane tako, da tvore mrvičastu strukturu a ne strukturu, kod koje su pojedine kategorije čestica uslojene.

Što se tiče šupljikavosti tla, to su za vegetaciju u tom pogledu najpovoljnije srednje prilike. Ni odveć zbijeno, ni odveć rahlo tlo ne valja, koliko sa gledišta najpovoljnijih fizikalnih svojstava, toliko i sa gledišta mehaničkog otpora protiv prodiranja sitnih vlakana među pojedne čestice tla. Po Attlerbergu je za korijen od trave najpovoljnija šupljikavost ona koja odgovara veličini čestica tla od 0.05 do 0.02 mm.

Veza n o s t t l a t. j. koheziona sila, koja pojedine čestice međusobno veže, ovisi o veličini površine pojedinih čestica tla, biva o veličini čestica, jer što su manje čestice, to je veća njihova ukupna površina i tim je veća vezanost tla. Ona raste sa sadržajem vode do stanovite mjere preko koje počne da pada; isto tako pada i sa dodavanjem vapna u tlo.

Nadalje utječe veličina čestica tla i na brzinu dizanja kapilarne vode na taj način, što ista raste sa finoćom čestica do optimuma, koji se po Attlerbergu nalazi kod veličine čestica od 0.05 do 0.02 mm; dočim visina dizanja kapilarne vode konstantno raste sa finoćom čestica. Krupno-zrnata, šupljikava, uskopana, sa kamenjem pomiješana tla slabo vode kapilarnu vodu, jer velike šupljine kao ni kamen ne djeluju kapilarno, nego prekidaju kapilarnu sposobnost tla. Kod tla nejednolike strukture kapilarna voda može da prelazi od krupnije zrnatih slojeva na sitnije zrnata, a obratno samo u vrlo malim količinama.

Kapacitet tla za vodu ovisi o količini šupljina sa kapilarnim djelovanjem u tlu. Prema tome sitnozrnata tla imaju veći kapacitet nego krupnozrnata, stoga se razrahljivanjem tla umanjuje, a zbijanjem i valjanjem tla povećava kapacitet, ali i to samo do stanovite mjere, do optimuma, koji se nalazi kod srednje stisnutog tla.

Promjena volumena tla odnosno bujanje i stezanje tla uslijed promjene sadržaja vode ovisi o sadržaju praha i koloida u tlu; što je više u tlu sasvim sitnih čestica, to jače tlo radi, biva naraste kada se nakvasi, a raspuca se i skupi, kada se osuši. Pjeskovita tla uopće ne povećavaju volumen kada se nakvase, dok glinena povećavaju volumen čak do 20%. — I stvaranje je kore na površini tla (fini kapilarni sistem, koji djeluje kao sisaljka za kapilarnu vodu u tlu) u vezi sa obiljem koloidnih i sitnih čestica na površini tla, jer voda iste iz tla ispire, u udubine naplavljuje i tamo taloži.

Propusnost tla za vodu je to veća, što su veće šupljine među pojedinim česticama, drugim riječima, što su veća zrnca to su veće i šupljine pa i propusnost za vodu. Prema tome propusnost pada sa finoćom zrnaca, dok kod koloidnih zrnaca skoro sasvim prestane. Jako suha tla odupiru se jače upijanju vode pa stoga slabije piju vodu nego vlažna tla.

Intenzitet ishlapljivanja vode iz tla zavisi o mnogim okolnostima tako pored ostalih o temperaturi, zračnoj vlazi i vjetrovima, o mehaničkom sastavu tla, o ekspoziciji terena i o pokrivaču tla. Nas naročito interesira utjecaj vjetrova, mehaničkog sastava tla i po-

krivača. Što se tiče vjetrova, to ishlapljivanje raste sa brzinom vjetra; po Henselu iznosi ishlapljivanje kod vjetra od 3 m brzine 2.42 g na 100 cm², a kod vjetra od 12 m brzine 5.82 g na 100 cm². U pogledu mehaničkog sastava tla, ishlapljivanje je, pod inače jednakim okolnostima to intenzivnije, što su sitnije pojedine čestice, od kojih je tlo sastavljeno, dakle obrnuto proporcionalno sa dimenzijama čestica tla a to iz razloga, jer ishlapljivanje zavisi o veličini površine svih čestica, a ova je to veća, što su sitnije pojedine čestice. Ako se, po Eseru, količina ishlapljivanja kod najfinijih zrnaca označi sa 100, onda ishlapljivanje kod krupnijih zrnaca (0.5 do 1 mm) iznosi samo 26%.

Konačno zavisi intenzitet ishlapljivanja o vrsti pokrivača tla. Ovamo spada i poznati način umanjivanja ishlapljivanja putem okopavanja površine tla, čime se stvara krupno-zrnata struktura tla sa umanjenom ishlapljivaćom površinom a osim toga se povećava broj šupljina u tlu, koje ne djeluju kapilarno. Isti, ako ne i bolji efekt, postižava se pokrivanjem zemlje kamenjem, šljunkom, pijeskom, šušnjom, lišćem, granama itd. Po Wollny-u se okopavanjem tla snižuje količina ishlapljene vode od 100 na 84, pokrivanjem sa 1 cm debelim slojem pijeska na 49; po Ebermayeru pokrivanjem sa sušnjom od 100 na 33 itd.

Kako vidimo, za intenzitet ishlapljivanja vode iz tla je najvažnija struktura gornjeg sloja tla, odiosne njenog pokrivača, jer o tome zavisi količina vode koja će se u tlu moći zadržati.

Time smo nabrojili u glavnom one prirodne zakone, o kojima treba kod pošumljavanja voditi računa, ako se želi i pored dugotrajne ljetne suše postići uspjeh.

b) *Praktični zaključci iz prednjih teoretskih razmatranja.*

Nije toliko suša kriva za neuspjeh pošumljavanja, kako se obično prikazuje, koliko sama tehnika i način izvođenja radova. Suša je unapred poznati faktor, pa treba s njime računati i njemu saobraziti metodu rada. Nadalje treba metodu rada saobraziti i vrsti zemljišta kao i strukturi tla.

U glavnom možemo na kršu razlikovati tri tipa zemljišta sa identičnim hidrauličkim svojstvima, koja za pošumljavanje obično dolaze u obzir i to:

1. *Skeletna zemljišta*, kod kojih vapnenac više ili manje izbija na površinu bilo u gromadama ili slojevima, a pukotine su i prostori između kamenja ispunjeni crvenicom, pomješanom više ili manje sa pjeskom, šljunkom i humusom. Ovamo ubrajamo i naslage same crvenice u vrtačama, docima, uvalama i nizinama.

2. *Zemljišta na podlozi fliša*, raznih škriljevaca, konglomerata i mlađih formacija, koje su pokrivena tanjim ili debljim slojem ilovaste zemlje pomješane sa šljunkom, pijeskom i humusom.

3. *Eocenske i aluvijalne naslage* pijeska, šljunka i drugog trošnog materijala nanijetog vodom i vjetrovima sa uzvisina u nizine. — Ovamo možemo ubrojiti i staložena točila, čunjeve nanosnog materijala itd.

Prvi tip zemljišta zauzima svakako najprostraniju površinu krša, na njemu se najviše vrši pošumljavanje, a u pogledu fizikalnih svojstava je najkompliciraniji obzirom na mogućnost postizavanja uspjeha kod pošumljavanja.

Za taj tip zemljišta treba pronaći metodu rada, koja će ispunjavati slijedeće uslove:

1. da se metodom rada što više umanje nepovoljna fizikalna svojstva tla i time postigne najveća moguća vjerojatnost, da će se posadene sadnice primiti i izdržati dugotrajnu ljetnu sušu;

2. da ne bude skuplja nego je apsolutno potrebno i racionalno obzirom na zadatak, da se postigne najveći mogući postotak uspjeha;

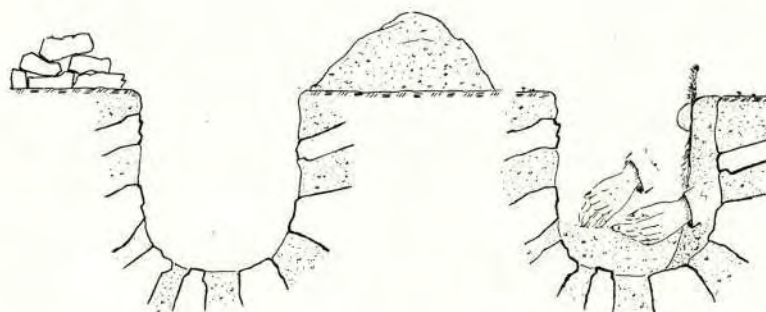
3. da bude praktična, lahko shvatljiva za radnike i da kod nje bude što više isključena mogućnost pravljenja grešaka, koje mogu da utječu na povoljan uspjeh.

Pisac ovog članka radio je 13 godina praktično kod pošumljavanja krša te je za to vrijeme iskombinirao metodu rada koja, po njegovom mišljenju, najviše odgovara gornjim uslovima. Primjeniti se može svugdje, gdje se sade mlade 1—2 godišnje sadnice raznih vrsti bora, akacije, jasena itd., koje imaju još tanak i gibak sistem žila, a kakove se obično na kršu i upotrebljavaju. Prema toj metodi, radnici-kopači kopaju rupe bez određenog pravca i razdaljine svugdje tamo, gdje se po konfiguraciji terena može zaključiti, da će se rupa dati iskopati. Za kopanje rupa upotrebljava se mašklin (kramp) a za vađenje većeg kamenja željezna poluga. Iskopana zemlja stavlja se na desnu stranu rupe, a kamenje na lijevu. Veličina rupe mora biti najmanje 40/40 cm, a po mogućnosti i veća. Dno se rupe na svršetku još razrahli, koliko se može dostići, oštricom maškline. Poprečni razmak rupa treba da bude od 1 do 2 m, prema terenskim mogućnostima tako, da po ha dođe oko 4 do 5000 rupa.

Za radnike-saditelje treba birati najvrijednije radnike, koji dobro shvaćaju zadatak a nipošto manje vrijedne ili čak ženske; oni slijede neposredno radnike-kopače, nose sobom sadnice natopljene u sičima ili drugim shodnim posudama, te izvađaju sadnju sa naročitom pažnjom na slijedeći način:

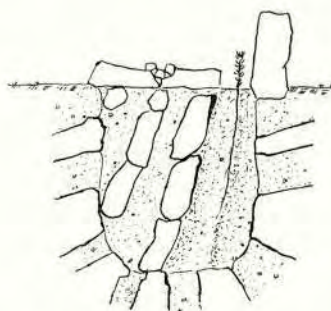
Pristupajući iskopanoj rupi tako da zemlja ostane sa njihove desne strane, radnici u klečećem stavu najprije povrate u rupu toliko zemlje koliko je potrebno, da se s njome obloži njima bliža strana rupe sa slojem zemlje od kakvih 6 do 8 cm debljine; taj se sloj zemlje sa plosnatom rukom najprije dobro zbije, zatim se na tu kosinu polože 2 do 3 sadnice, oko 10 cm jedna od druge rastavljene i sa šakom nakvašene zemlje tako uz kosinu pričvrste da ih ne treba više rukom držati. Oslobođenim se obim rukama zatim razrede i rastave slijepljene žile u prirodan položaj a nakon toga se počne zagrtanjem žila tako, da se napravi drugi sloj zemlje, počamši odozdo pa sve do vrha rupe; taj drugi sloj zemlje treba također dobro zbiti plosnatom rukom; on može naročito pri dnu rupe biti nešto deblji od prvoga. Na taj drugi sloj zemlje dolazi sloj plosnatog kamenja, jedan, dva, tri već prema njihovoj veličini ali tako poredanih, da se pokrije cijela kosina. Na sloj kamena dolazi ponovno sloj zemlje, pa opet sloj kamena, sve dok se rupa do vrha ne napuni, odnosno toliko, koliko se može pretpostaviti, da će se zemlja sleći. Napunjena rupa i prostor oko sadnica se konačno obloži većim kamenjem, a razmaci između pojedinog kamenja popune se školjom, sitnim kamenjem i busevima. Sa južne strane treba naročito čvrsto nasaditi veći kamen radi zasjene biljke. Istotako treba postupiti sa gornje strane strmine, u koliko

postoji pogibelj zamuljivanja i nanosa materijala na biljku. (Vidi skice od 1. do 4.)

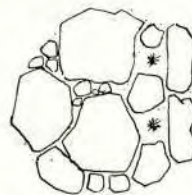

1) Iskopana rupa

2) Postupak kod sadnje

3) Presjek dovršene sadnje

4) Tlocrt dovršene sadnje

Prednosti su ove metode naprama drugima, koje se na kršu običajno upotrebljavaju u slijedećem:

1. Radnik ima uvijek slobodne obe ruke za rad, jer mu ne treba jednom rukom držati biljku, što je za urednost posla vrlo važno, naročito na lošem terenu. Kod obične metode sadnje u rupe mora se često upotrebiti po 2 radnika za sadnju u jednu rupu i to baš radi toga, jer jedan, dok mora držati jednom rukom sadnicu, nije u mogućnosti da se slobodno kreće, dobavlja zemlju, kamenje, zbija zemlju itd.

2. Potpunoma je odstranjena mogućnost, da se kod sadnje prave griješke, koje su kod obične metode sadnje u rupe skoro redovite, često neizbježne, a koje utječu na uspjeh sadnje, kao n. pr. previsoko ili prenisko sadene biljke, nedovoljno zbijanje zemlje oko žilja — što se je moglo često lako ustanoviti na taj način, da se je biljka dala sasvim lako ponovno izguliti iz zemlje — nadalje povređivanje, smotavanje, krivljenje žilja kod zagrtanja odnosno kod zbijanja zemlje, otežčana kontrola o ispravnosti sadnje itd.

3. Ulaganjem i oblaganjem kamenja po utvrđenom sistemu postizava se mnogo više, nego to na prvi mah izgleda; ne spriječava se naime samo ishlapljivanje kapacitetne i kapilarne vode, nego se prekida i kapilarni spoj a kapilarna se voda zadržava na plosnatom kamenju,

odakle se putem ozmoze i difuzije vraća onamo, gdje biljki može najbolje poslužiti. Teoretska razmatranja za ove navode smo napred naveli a ovdje ćemo ukazati samo još na jednu praktičnu pojavu, koja treba da je jasna i za svakog laika a kamoli ne za šumara stručnjaka (Vidi Šumarski list od decembra 1937: Kaldrmlsanje sadnica po Afanasijevu) — naime na pojavu, da i za vrijeme najveće suše ispod većeg kamenja, kada ga prevrnemo, nađemo, da je zemlja vlažna i da se radi toga tamo najrađe zadržavaju crvi i razni kukci.

4. U koliko se ulaganjem kamenja i umanjila debljina kompaktnog zemljanog sloja i time obujam korisnog prostora za kapacitet vode, to se ipak to ulaganje pokazalo korisnim u toliko, što uloženo kamenje spriječava jako pucanje zemlje, kada se ova osuši, bilo to mehaničkim bilo fizikalnim putem, jer intenzitet pucanja raste sa kapacitetom tla za vodu.

5. Punjenjem rupe do vrha, — odnosno toliko preko, za koliko se može predviđeti, da će se zemlja u rupi nakon kiša sleći — i oblaganjem kamena izvana oko biljke onemogućeno je stvaranje one fine kore na površini tla, onog sitnog kapilarnog sistema, koji djeluje kao sisalika na kapilarnu vodu i nevjerovatno pospješuje ishlapljivanje vode iz tla. Ostavljati udubinu oko biljke sa namjerom, da se više vode oko biljke sakupi, na kršu je potpunoma suvišno s razloga, što u doba, kada kiša pada, pada uolikoj mjeri, da je udubina suvišna a ljeti, kada bi udubina eventualno mogla biti korisna i onako nema kiše; ali zato može biti štetna u toliko, što voda u udubinu naplavi mulj i sitnu zemlju, od koje se stvori kora.

6. Da bi se omogućila izvedba sadnje sa slojevima, potrebno je da se kopaju što veće rupe; ta okolnost ima osim toga tu dobru stranu, što se može saditi po više sadnica u jednu rupu, što se zemlja dublje razrahlja i konačno u tome, što se uskopana zemlja u većem kompleksu bolje staloži, a to je potrebno radi stvaranja što gušće strukture tla, koja je neophodno potrebna u vezi sa djelovanjem žila i radi uspostave kapilarne veze sa donjim slojevima. Kada se kopaju male rupe, onda se zemlja u njima ne staloži dovoljno, pa se time prekine kapilarna veza između gornjeg krupno-zrnatog i donjeg sitno-zrnatog sloja zemlje.

Pored napred opisane metode rada i pored poštivanja općih pravila za kulturne radove na kršu treba se strogo pridržavati još slijedećih pravila kod pošumljavanja i to:

1. Saditi treba principijelno samo za kišnih i vlažnih vremena, najbolje za vrijeme ili ispred same kiše a izbjegavati treba sadnju kada je zemlja suha, kod jakog sunca, za vrijeme jaćih i suhih vjetrova, pogotovo pako za vrijeme bure, pa bila ona i najslabija.

2. U krajevima bez čestih termićkih anomalija (Primorje do 300 m nadmorske visine) treba da je pravilo jesenska sadnja, a u krajevima sa čestim termićkim anomalijama (od 300 m nadmorske visine na više) neka bude pravilo rana proljetna sadnja. Pored već iznijetih činjenica, treba spomenuti i okolnost, da jesenska sadnja prve godine pokazuje slabiji prirast (valjda radi manjeg sadržaja rezervne hrane u sadnici, koja je presađena iz rasadnika kratko nakon što se zaustavila jesenja vegetacija, tako da nije imala kada stvoriti dovoljnu rezervnu hranu) i da

manje stradava od suše nego proljetna sa većim prirastom (Veća krošnja — veća transpiracija, pa veća i potreba vode za vrijeme suše; osim toga sasvim istrošena rezerva).

3. Jedan nadzorni organ ne može uspješno nadzirati više od 30 do 35 radnika — osim ako su radnici već dobro izvježbani višegodišnjim radom kod pošumljavanja — pa radi toga treba da se rad organizira u partijama od po 30—35 radnika sa jednim nadzornim organom; taj bi nadzorni organ trebao imati posebni lugarski tečaj, kakove bi u tu svrhu trebalo povremeno održavati po uzoru na svojedobne tečajeve u Istri.

4. Pored napred navedenih uslova za postignuće najveće moguće sigurnosti uspjeha kod pošumljavanja treba još istaknuti ulogu, koju kod toga igra kvalitet sadnica. Ta uloga je vrlo značajna, često puta i presudna za uspjeh. Kako god stablo prilagođuje svoje zahtjeve, habitus i nutarnju strukturu danim prilikama u kojima živi, tako se i sadnice u rasadniku prilagođuju prilikama koje u njemu vladaju. Pod povoljnim prilikama (obzirom na bonitet tla i zaštićen položaj rasadnika) uzgojene sadnice biće nježne, za oko lijepe ali slabo otporne, pa će kao takove slabo podnositi operaciju presađivanja iz rasadnika na teren a pogotovo će se teško prilagoditi novim i u svakom slučaju težim prilikama na terenu — dok će naprotiv sadnice uzgojene pod težim prilikama biti doduše manje ali zato čvršće, jače odrvenjele i prema tome otpornije.

Sadnice treba da imaju razmjerno kratku, čvrstu i dobro odrvenjelu stabljiku a razmjerno dugo i dobro razvijeno korijenje sa što više postranih žila. Da bi se takve sadnice uzgojile treba da je rasadnik podignut na položaju, koji će po klimatskim i edafskim prilikama što više odgovarati prilikama staništa, za koje se sadnice uzgajaju. Prema tome ne smije biti tlo prekomjerno duboko rashraljeno (ne preko 35 cm, da bi se razvilo što više postranih žila); ne treba da je najidealnije u pogledu kemijskih i fizikalnih svojstava (najbolja je pjeskovita ilovača, premda se malo teže obrađuje); rasadnik ne treba suviše zaštićivati od vladajućih vjetrova i od pune insolacije a naročito oprezno treba postupati sa zaljevanjem. Čestim i površnim zaljevanjem nakvašava se obično samo gornji tanki sloj zemlje, čime se prouzroči, da gornji sloj zemlje bude redovito vlažniji nego dublji slojevi pa se radi toga žile razvijaju u površinskom sloju, namjesto da idu u dubinu. Stoga treba zaljevat i samo onda, kada biljke vidno počnu patiti od suše, ali onda treba zemlju dobro nakvasiti, a nakon toga, čim se je zemlja osušila, treba površinu okopati (prašiti). Naročito u Primorju treba odveć zaštićene položaje za šumske rasadnike izbjegavati i radi toga, jer u zaštićenim rasadnicima jesenja vegetacija do kasno traje a proljetna rano počinje tako da vremenski razmak, u kome vegetacija miruje i u kome se dosljedno pošumljavanje može vršiti, bude vrlo kratak, često puta prekratak s obzirom na okolnost, da se pošumljavanje može uspješno vršiti samo za kišnih perioda.

5. Dok se izvajanje radova na pošumljavanju vrši putem sreskih šumarskih referenata, treba da se rad ograniči na 3 do 4 radna područja godišnje, jer inače trpi kvalitet rada radi nemogućnosti ličnog upravljanja.

6. Na položajima, na kojima je još do nedavno tlo bilo pokriveno biljnim pokrovom, sadrži površinski sloj tla obično prekomjerni postotak koloidnih i sitnih čestica, koje su dugo vremena bile izližene direktnom

uplivu sunca i termičkih anomalija, pa su poprimile u sastavu vrlo nepovoljna fizikalna svojstva za vegetaciju; na takovim položajima treba kopati rupe sve do zdravih mineralnih slojeva tla ili pak donošati u iskopane rupe svježju zemlju iz vana.

7. U slučajevima, kada se kod teških terenskih prilika ne može racionalno upotrebiti veći broj radnika, nadalje kada se unapred može predvidjeti, da će u najpovoljnije doba za sadnju biti pomanjkanje radnika obzirom na zaposlenost istih na drugom mjestu (poljoprivredni radovi u rano proljeće), kao i uopće kada je za sadnju najpovoljniji vremenski razmak prekratak, da se obave pravovremeno sve radnje oko kopanja rupa i sadnje, onda je preporučljivo, da se rupe iskopaju prije, za vrijeme lijepih i duljih dana, a da se za sadnju povoljni danj za vrijeme jesenskih i proljetnih kišnih perioda iskoriste isključivo za sadnju. Da pak u tom slučaju voda i vjetrovi nebi odnijeli iskopanu zemlju, treba je vratiti u rupu, zbiti u izmjenične slojeve sa slojevima plosnatog kamenja itd. dakle, u kratko u svemu postupiti kao kod sadnje samo s tom razlikom, da se na mjesto sadnice stavi po jedan kolčić, prutić ili komad grančice od vrbe, lozovine ili bilo čega, što se može lako pribaviti i time označi mjesto u koje ima svojedobno doći sadnica. Tako pripremljene rupe mogu čekati na sadnju i dulje vremena.

Sama sadnja vrši se na taj način, da se najprije izvadi kolčić u to mjesto zabode željezna poluga i klimanjem iste simo tamo napravi dosta duboka i široka rupa, u koju se posadi sadnica na slijedeći način: Na kraju korijena stisne se šaka vlažne zemlje tako, da zemlja ostane na korijenu visiti; sadnica se zatim naprosto objesi u rupu, žile se pomoću držala od male motičice stave u prirodan položaj, a rupa se napuni zemljom koja se naročito za to donša u mašurima ili pleterama, ili se napuni zemljom sa vrha iste rupe, koja se držalom od motičice utiska oprezno u rupu.

Taj način sadnje polugama može se, kako inače tako i ovde, upotrebiti samo onda, kada se sade mlade jedno do dvogodišnje sadnice od bora, čempresa, akacije, jasena itd.

Trošak za ovaj način sadnje je nešto veći nego inače (oko 3250 din. po ha), ali je zato sigurnost uspjeha, obzirom na mogućnost, da se sadnja provede u najpovoljnije vrijeme, kud i kamo veća nego inače.

Ovako se mogu vršiti i popravci ranijih kultura, ako su kod prijašnjeg rada bile rupe uredno kopane i napunjavane.

Da bi se shvatila važnost ovog pitanja, treba uvažiti vremenske prilike u Dalmaciji za vrijeme sezone kulturnih radova (novembar-decembar; februar-mart) kada kiše, vjetrovi, sunce, mrazevi, suše, opet kiše itd. slijede jedni za drugima tako, da je broj zbilja povoljnih dana za sadnju vrlo ograničen.

8. Pošumljavanje putem sjetve sjemena može se sa donekle sigurnim uspjehom provesti samo na tipovima zemljišta koji su napred navedeni po dtočkom 2) i 3) i to tako, da se u krajevima bez termičkih anomalija provede u jeseni prije jesenskih kiša (od 15. VIII. do 15. IX.), a u krajevima sa termičkim anomalijama rano u proljeće (februara mjeseca). Razlozi za to leže, u koliko se tiče vremena za provadanje sjetve, u klimatskim faktorima i njihovom učinku na tlo i vegetaciju a u koliko

se tiče provadanja sjetve samo na posebnim tipovima zemljišta, u posljedicama, koje se pojavljuju u vezi sa fizikalnim svojstvima tla.

Najbolji način za provadanje sjetve pokazala nam je priroda sama odnosno pojave, primjećene prigodom provadanja pošumljavanja sjetvom.

U praksi se je naime pokazalo, da sjetva, kod koje se tlo donekle obrađuje, biva nakopava na krpe, rupice ili jarke, odmah kod prve jače suše mnogo strada, a da biljke izrasle iz sjemena, koje je slučajno ili namjerno bačeno na neobrađeno tlo, odole suši i ostaju na životu. Nadalje se pokazalo, da bolje odole suši one biljke, koje su nikle pokraj većeg kamena, pokraj busa od kadulje, vrijesa, smilja, ispod grma, u travu itd., nego biljke, koje su nikle na čistini, pa makar ista bila po sastavu tla pjeskovita. Ove pojave mogu se svakako protumačiti sa zasjenjivanjem i time u vezi umanjenim ishlapljivanjem, a na drugoj strani sa stvaranjem sitno kapilarnog površinskog sistema (kore) na čistinama i u udubinama, stvorenim sa obrađivanjem tla, tako da se gornji tanki sloj zemlje, dokle dopiru žilice mladih biljaka, brzo sasvim osuši.

Na osnovu prednjih iskustava možemo stvoriti zaključak, da je najpovoljniji način za provadanje sjetve takozvana »sjetva na ubod«. Kod toga se postupa tako, da se malim maškliničem ili rasadenim mašklinom ubode koso u zemlju mala rupica, mašklinom zemlja malo nadigne i ispod pustiti 4 do 6 zrna sjemena a zatim to mjesto nogom pritisne. Najvažniji je kod toga izbor mjesta gdje će se sjeme posijati; to treba da bude pokraj većeg kamena, pokraj busa od vrijesa, kadulje, pelina, smilja ili drugog grmlja, u koliko toga na mjestu sjetve ima; u koliko pak toga nema (što je rijetko slučaj, ali može se dogoditi na pjeskovitim naslagama na strmim obroncima gdje se pjeskovite naslage još pomiču) onda je najbolje provesti sjetvu iz ruke, pred ili za vrijeme veće kiše, koja sjeme nekoliko zamješa u zemlju, tako da uvijek stanoviti postotak nikle. Pri tome je naravno glavna stvar cijena sjemena; ako je ista visoka, onda će bolje konvenirati, da se i u ovakvim slučajevima izvrši sjetva na ubod, pošto za sjetvu iz ruke treba potrošiti 3—4 puta toliko sjemena, koliko kod sjetve na ubod.

RÉSUMÉ.

Le problème du reboisement en Dalmatie. L'organisation du travail et la technique du reboisement.

Ing. DUŠAN VUČKOVIĆ (Cetinje):

PRIOLOG PROUČAVANJU PLEMENSKIH, SEOSKIH I BRATSTVENIČKIH ŠUMA U CRNOJ GORI*

(ÉTUDE SUR LES FORÊTS COLLECTIVES À MONTÉNÉGRO)

IV Odredbe nekih ranijih plemenskih odluka o zajedničkim šumama i potreba donošenja sličnih odluka — pravilnika zajednica.

Smatramo, da neće biti bez interesa da se upoznamo s pravilima i odlukama plemenskih zborova o načinu iskorišćavanja zajedničkih imanja i ograničenjima, koja je donosio plemenski zbor u cilju očuvanja tih imanja. Iz tih plemenskih odluka vidjećemo pravilno shvatanje potreba i koristi očuvanja zajedničkih dobara.

Prema ugovoru plemena Kuća (srez podgorički), koji je potpisao plemenski odbor 14/IV 1922,¹ čije neke odredbe citiramo, ovako su uređena ova pitanja:

»Nijedan plemenik prilikom iseljivanja ne može prodati dio u planini (tač. 2); Ne smije niko pritiskati plemenski komun bez dozvole plemenskog odbora. Mjesto za kuću i obor dotična opština može plemeniku dati ali da isto ucijeni i po ucjeni plemenskog odbora crkvi ili školi platiti (tač. 4); U planini ne smije drugoplemenik izdizati niti puštavati stoku ni u jedno doba godine, a tako ni plemenici poslije Đurđeva dne, prestupnik će se kazniti sa 500 dinara u korist plemenske kase i odgovarati za prestup zakonskim odredbama (tač. 5); Prilikom izdiga . . . svi plemenici izdižu jednoga dana . . . (tač. 9); Ovaca ili koza na mljekarinu plemenici mogu uzimati samo 100 (stotinu) sa svojim domaćim, a govedi i konja ne smije niko primati. Prestupnik će se kazniti, za ovce i koze za svaku 10 dinara, a za konja i kravu 100 dinara i životinja će se vratiti (tač. 10); Nitko ne smije uzimat suponika,² drugoplemenika, ko prestupi kazniće se sa 500 dinara i drugoplemenik će se proćerati (tač. 12); Ne smije niko drugobratstvenika uzimat za suponika bez dozvole cijelih katunjana (oni koji su izdigli na planinu u katune), prestupnik će se kazniti sa 500 dinara i suponik se protjerati (tač. 13); Svi plemenici dužni su popravljati plemenske putove prema naredenju odbora i starešine planine. Prestupnik će se globiti po 50 dinara za jedan dan (tač. 16); Starešinu plemena postavlja zbor plemena, ili odbor plemena samo za jedno ljeto (tač. 18); Plemenici ne smiju šumu sjeći za prodaju ni u kome slučaju bez za ličnu upotrebu, dozvolom plemenskog šumara. Ko bude brao za prodaju globiće se za svako stablo 100 dinara bez oštete (tač. 19); Nad zajedničkim dobrima plemenskim vodi nadzor plemenski odbor, koga kmetije biraju po jednoga za 4 godine ili zajednički opštinski odbor (tač. 21); Odbornike plemenske potvrđuju opštinski sudovi do-

* Vidi »Šumarski list« broj 8—9 iz god. 1939. str. 453—497. Op. ur.

¹ »Pravni zbornik«, Podgorica br. 7—8 1936.

² Supona je kad se dvije ili više kuća udruže da zajednički čuvaju stoku.

tičnih opština i plemena (tač. 22); Plemenski odbor ima pretsjednika, podpretsjednika, blagajnika i sekretara (tač. 23); Sjednice saziva pretsjednik odbora ili kad zatraže $\frac{2}{3}$ članova (tač. 24); Sjednica je punovažna kad je prisutno 1 preko polovine odbornika (tač. 25); Sve sporove u komunu odbor riješava prema plemenskom ugovoru (tač. 26); Odbor plemenski ili zajednički opštinski imenuje čuvare u planini za čuvanje prestupa i sječu šume, koji izvještavaju odbor, a ovaj prestupnike prema ugovoru kažnjava (tač. 27); Sve globe se troše na zajedničke plemenske svrhe na koje je predvidio odbor na svojim sjednicama (tač. 28); Ni starešina plemena ni pretsjednik odbora niti odbornici nemaju naknade za zajednički rad plemenski (tač. 29); Za iskorišćavanje zemljišta, obradivanje zemlje, eksploatiranje šume plemenske ili ma kakvih prihoda od plemenskih dobara pleme odabira na svome zboru poseban odbor, u koji ulazi i pretsjednik i podpretsjednik zbora (tač. 30); Starešinu plemena dužni su plemenicima slušati i pokoravati se njegovim naredbama na osnovu plemenskog ugovora inače se globe sa 200 dinara (tač. 31); Ovaj ugovor potpisuju svi odbornici i pošto ga upravne vlasti ovjere, odbor će ga umnožiti da se svima plemenicima uruči (tač. 33).

Napominje se, da ovaj ugovor ima 33 tačke. On iako nije detaljan i potpun, ali je svakako vrlo karakterističan i poučan radi upoznavanja načina regulisanja pitanja o plemenskim komunima. Kako se iz ovoga vidi, ugovorom su uređena pitanja ispaše (izdig i zdig, broj stoke koja se može čuvati na plemenskom komunu, supona), održavanja plemenskih puteva, sječa šume za domaću potrebu »dozvolom plemenskog šumara« (sječa za prodaju je zabranjena), sporova u komunu, čuvara šuma i pitanja uprave zajedničkim dobrom. Za svaki prekršaj predviđene su i kaznene sankcije nezavisno od Raspisa o šumama iz 1909 godine, a »sve se globe troše na zajedničke plemenske svrhe«. Predviđene su čak i kazne za nepokoravanje naredbama starješine plemena na osnovu plemenskog ugovora. Upada u oči visoka kazna od 100 dinara za svako stablo bez oštete za onog ko bude sjekao u plemenskoj šumi za prodaju, što može poslužiti i kao dobar dokaz o pravilnom shvatanju vrijednosti šume.

Radi veće preglednosti navešćemo neke tačke i iz »Protokola Ljevorečke kapetanije« t. j. iz ugovora o komunima na Komu »učinjenom po želji cijeloga plemena kapetanije Ljevorečke« u Kolašinu 14/VII 1898 god., potpisanog od komisije plemenske³... »Koj bi se starešina našao da izjavljuje na zecku⁴ — globiće se su f. (fiorina) 10. A tako isto koi tuđi mal izjavi na Kom na pasište ili jabanca (stranca — drugoplemenika) primj da šnjim na Kom stoji, nadajući se da mu se branit neće — globiće se fiorina 4 i suponik mu se sa malom natrag povratiti... Koi bi se našao da se nanovo katuni preko sljedećih osam (8) poznatih katuna što na njih stojimo — i gradio stan prije no se bi zdiglo s Koma i na drugo se mjesto katunio globiće se fiorina 25 i stan mu se obaliti.«

Ovakvih i sličnih plemenskih ugovora i odluka ima više, ali ih nećemo dalje navoditi.

Plemena, sela i bratstva stvaraju dakle na svojim zborovima, nezavisno od postojećih zakonskih propisa, svoja posebna pravila, svoje

³ Dr. R. V. Vešović: »Pleme Vasojevići«, Sarajevo 1935, str. 327.

⁴ »zecka« je uzimanje tuđe stoke na ljetnju ispašu.

zakone. I njima se je svako pokoravao ne samo zato, što postoji jaka svijest svih udioničara o plemenskom osjećanju i poštovanju plemenskih ugovora no i zbog toga, što je svako znao, da su odredbe plemenskih ugovora punovažne i obavezne isto kao i naređenja državnih vlasti. Dr. R. V. Vešović⁵ navodi da su plemenske skupštine, ugovori i odluke na skupovima bile od opšteg značaja, jer je glavni organ plemena i izraz želja, potreba i stvarnoga raspoloženja sviju njegovih članova morala biti plemenska skupština. Ti ugovori pisani ili nepisani imali su silu zakona. Njihova je sadržina u odlukama različna, već prema tome, u koju je svrhu sazvat plemenski zbor (skupština). U pitanjima planinskih i drugih zemljišnih posjeda, u odlukama o pravima u planini, u odlukama o susjednim odnosima s drugim okolnim plemenima, o katunima i komunima, pasištima i utrinama, o napojištima, o vremenu planinovanja, o zdigu i izdigu, o jesenjim povracima u planinu, o pripuštanju novih udionika, o međusobnoj diobi planina, o utvrđivanju spornih granica među planinama, o kaznama za pohare komuna, o nedozvoljenoj sječi gore (šume) i t. d. — ti i takvi ugovori i odluke plemenskog zbora bili su jedini zakoni do donošenja Opšteg imovinskog zakona, u koliko nije bilo specijalnih naredaba za pojedina istaknuta pitanja. Ti ugovori i te odluke činile su osnov za takva pitanja tretirana u tome zakoniku. Stoga oni i danas imaju zakonsku snagu, naravno u koliko ne bi bili u suprotnosti bilo sa O. i. z., Uredbom M. S. br. 1000/37, Zakonom o šumama, Zakonom o banskoj upravi ili bilo s kojim drugim pozitivnim zakonom. To im pravo nije ukinuo nijedan zakon, pa ni današnji Zakon o šumama ni Uredba M. S. br. 1000/37. Prije smo naglasili, da je u § 182 Zakona o šumama propisano, da će se za plemenske šume u Crnoj Gori (a i seoske i bratstveničke kako smo vidjeli) imovinski odnosi i prava udioničara i dalje regulisati i raspravljati po zakonima, koji za njih važe do donošenja novog specijalnog zakona, koji zakon još nije donešen.

Istina, u čl. 56 Uredbe M. S. br. 1000/37 određeno je, da svi pravilnici pojedinih zajednica prestaju važiti danom njenog obnarodovanja ali je po čl. 2 iste Uredbe svaka zajednica ovlašćena, da može u svome pravilniku propisati u smislu propisa ove Uredbe i čl. 711 O. i. z. pravila o upravi i uživanju svojih dobara. Kako se vidi, donošenje pravilnika zajednica nije obavezno već fakultativno, jer svaka zajednica može ali ne mora donijeti ovakav pravilnik. Pitanje donošenja takvih pravilnika za ove zajednice pokrenulo je Ministarstvo šuma i rudnika već prije nekoliko godina ali se to pravilno nastojanje nije još ostvarilo. Banskoj upravi su dostavljena uputstva da izradi ovakve pravilnike analogno onima kod Zemljišnih zajednica, prilagodivši ih naravno imovinsko-pravnim odnosima, koji ovdje važe po O. i. z. odnosno sada i po Uredbi M. S. br. 1000/37, jer su ovi odnosi mnogo različni, o čemu ćemo govoriti u sledećem dijelu.

Po stupanju na snagu Uredbe M. S. br. 1000/37, nastalo je međutim mišljenje, da je donošenje ovakvih pravilnika bespredmetno. Ne možemo se složiti s ovakvim mišljenjem, jer smatramo, da bi pravilno donošenje ovakvih pravilnika samo moglo koristiti, a Uredba M. S. br. 1000/37 je

⁵ Dr. R. V. Vešović, op. cit. str. 325.

samo olakšala taj posao. Dr. M. Marinović⁶ smatra da bi se donošenje pravilnika moralo imperativno propisati. Naravno, rad Banske uprave po ovim pitanjima može se vršiti samo uz sporazum i pristanak odnosnih zajednica, jer samo one mogu donositi ovakve pravilnike. Uvjereni smo, da bi nastojanja Banske uprave u ovom pogledu naišla na potpuno razumijevanje kod ovih zajednica. Neka nam za ovo posluži kao dokaz to, što je pleme Šekularsko u srezu andrijevičkom u 1937 godini, prije donošenja pomenute Uredbe, samo po svojoj inicijativi bilo predložilo Banskoj upravi na odobrenje svoj pravilnik. Tako je isto učinilo i pleme Poljsko u srezu kolašinskom ove godine. Poznato nam je, da je ranije bilo takode ovakvih slučajeva ali takvi pravilnici nijesu bili uzimati u rad kod Banske uprave.

Banska uprava bi trebala, po našem mišljenju, stupiti u vezu s predstavnicima ovih zajednica, saslušati njihove želje i namjere i objasniti im potrebu i važnost donošenja ovakvih pravilnika u vezi sa Zakonom o šumama i Zakonom o Banskoj upravi. Tek na osnovu toga može Banska uprava napraviti nacrt jednog ovakvog pravilnika pa ga onda iznijeti na nekoliko plemenskih zborova (donošenje i mijenjanje pravilnika zajednice spada po čl. 13 cit. Uredbe u nadležnost zbora), dajući potrebna objašnjenja i uvažavajući opravdane želje udioničara. Tim bi se još upotpunio izrađen nacrt i tako bi se mogao, uz saradnju pravnika i šumara, donijeti jedan opšti nacrt ovakvih pravilnika. Prema ovakvome nacrtu svaka bi zajednica lako donosila svoje pravilnike prilagodavajući ih svojim prilikama. Djelokrug rada Banske uprave u ovom pravcu može biti samo savjetodavni t. j. da ne bi eventualno pravilnici pojedinih zajednica bili protivni postojećim pozitivnim zakonima, jer u tom slučaju ne bi mogli važiti. Dakle, nastojanja Banske uprave kod ovih pravilnika treba da posluže njihovom pravilnom i zakonitom donošenju, ali smatramo, da Banska uprava nije dužna niti može odobravati ovakve pravilnike s pozivom na odredbe § 38-IV tač. 10 Zakona o Banskoj upravi niti kojeg drugog zakona. Jer, ponavljamo, ove pravilnike mogu donijeti jedino same zajednice, ali nije pravovaljanost takvih pravilnika vezana za prethodno odobrenje Banske uprave ili koje druge državne vlasti. Banska uprava može samo raspisom preko sreskih načelnika preporučiti ovim zajednicama, da donesu svoje pravilnike po izrađenom nacrtu.

Izrada i donošenje ovih pravilnika pomogla bi pravilnom rješenju mnogih pitanja kod svih zajedničkih dobara i njima bi se i kod udioničara potvrdilo i očuvalo načelo, da se privreda u ovim zajedničkim imanjima ima urediti na onaj način, kako će najbolje poslužiti trajnoj koristi zajednica. Ovakvim pravilnicima imala bi se najprije riješiti pitanja ispaše na suvatima i planinskim pašnjacima, koji su redovno kolektivna svojina, kako bi se bar donekle provele odredbe §§ 89—91 Zakona o šumama, a kojima na žalost nije dosad Banska uprava poklanjala nikakvu pažnju. Uređenje pitanja ispaše bilo bi i najvažnije kod ovih pravilnika. Po našem mišljenju, glavna bi briga Banske uprave kod izrade nacrta pravilnika zajednica trebala biti obraćena baš na suvate i planinske pašnjake, pošto su ta pitanja i najdelikatnija i po svojoj važnosti vrlo

⁶ Ing. Dr. Milan Marinović: »Osnovi nauke o upravi šumama«, Beograd 1939, str. 312.

zamašna. Odredbe Uredbe o uređenju i vođenju knjiga suvata i planinskih pašnjaka od 10/XII 1932 i Pravilnika o izradi i primjeni privrednih planova za suvate i planinske pašnjake br. 25 135/33 od 17/I 1934 g., uopšte se i ne pokušavaju provesti, iako je staranje o uređivanju ne-državnih suvata i planinskih pašnjaka i njihovoj melioraciji naročito stavljeno u dužnost Banskoj upravi po § 38-IV tač. 7 Zakona o banskoj upravi i citiranom Pravilniku.

Suvata i planinskih pašnjaka ima znatan broj i to velikih površina, koji su kao i šume zajednička plemenska, seoska ili bratstvenička dobra. Naročito su poznati sljedeći suvati i planinski pašnjaci: Durmitor-Jezera u srezu šavničkom, Komovi u srezu podgoričkom i andrijevičkom, Sinja-jevina i Bjelasica u srezu kolašinskom, Prekornica u srezu danilovgradskom i dr. U plemenskim ugovorima, čije smo neke odredbe naveli vidjeli smo, da pitanja ispaše zauzimaju najveći dio, što je i opravdano u izrazito stočarskim krajevima. Specijalno naglašavamo da su imovinsko-pravni odnosi na ovim suvatima i planinskim pašnjacima neuređeni, zamršeni i komplikovaniji nego kod šuma, jer se često prilikom ranijih dioba plemenskih šuma pašnjaci nijesu dijelili pa i taj fakat govori o hitnoj potrebi uređenja ovih pitanja, kako u raščišćavanju pitanja prava ispaše, tako i osiguravanju trajnog gazdovanja, unapređenja i podizanja prirodnih sposobnosti ovih suvata i planinskih pašnjaka.

Uredbom M. S. br. 1000/37 i donošenjem pravilnika zajednica po čl.2 te Uredbe vjerujemo, da bi se ova pitanja ne samo mogla pokrenuti s mrtve tačke no i dati pozitivne rezultate samo ako bi se u ovom pravcu pokazalo dobre volje i razumijevanja. Inače, proučavanje i uređenje suvata i planinskih pašnjaka kod crnogorskih imovinskih zajednica zaslu-žuje osobitu pažnju i traži naročitu studiju.

V Razlike u imovinsko-pravnim odnosima, upravi i gazdovanju kod ovih šuma, te opštinskih i seoskih šuma po Zakonu o opštinama, nadalje imovnih opština i Zemljišnih zajednica po Zakonu o imovnim opštinama i po Zakonu o zemljišnim zajednicama.

Govoreći o imaoništvu i imovinskoj svojevlasti udioničara i zajednica, pravima udioničara na zajedničkim imanjima i Uredbi M. S. br. 1000/37⁷ istakli smo, da su skupne imovine plemena, sela i bratstva naročite vrste vlasništva neličnih imaonika i da udionička prava u tim zajednicama predstavljaju osobita prava. Pokušaćemo da razlike između ovih zajednica i prava udioničara u tim zajednicama istaknemo upoređenjem sa zakonima koji važe za opštinske i seoske šume, Imovne opštine i Zemljišne zajednice.

Po Zakonu o opštinama od 14/III 1933 opštine su samoupravna tijela i pravna lica po javnom i privatnom pravu (§ 1). Zbog toga na opštinskim šumama i pašnjacima članovi opština nemaju niti mogu imati onakva ili slična prava, koja smo istakli kod crnogorskih imovinskih zajednica. Opštinskom imovinom upravlja opštinski odbor, a njega biraju opštim, jednakim, neposrednim i javnim glasanjem svi stanovnici koji su uvedeni u birački spisak opštine po Zakonu o biračkim spiskovima (§§ 26, 27, 81 i 83 Z. o. o.). Osnovna imovina opštine, t. j. nepokretna dobra i osnovni kapital moraju se čuvati neokrnjeni i ne mogu se otuđiti; od osnovne

⁷ »Šumarski list« br. 8-9 — 1939.

opštinske imovine mogu se upotrebiti za pokriće opštinskih rashoda samo prihodi (§§ 92 i 93). Za mjesnu (seosku) imovinu važe isti propisi kao i za opštinsku s tim, što se odluke seoskog zbora izvršuju preko opštinske uprave (§ 120). Posebnu glavu ovoga zakona čine propisi §§ 110—120, koji uređuju pitanja posebnih djelova opštine, koji imaju svoju imovinu, njihovu organizaciju i nadležnost. Staranje o posebnim pravima i interesima djelova opština, koji po svome položaju i veličini čine prirodne međusobno razgraničene jedinice ili imaju svoj posebni imetak, povjerava se mjesnom zboru tih djelova i mjesnom starješini. Taj zbor može donositi punovažne odluke, ako je prisutna najmanje $\frac{1}{3}$ upisanih birača dotičnog dijela opštine. Mjesni starješina sa dva od mjesnog zbora određena birača upravlja mjesnom imovinom prema odlukama mjesnog zbora i s njima potpisuje obaveze za taj posebni dio opštine. U pogledu mjesne imovine, kako smo već rekli, važe navedeni propisi za opštinsku imovinu, a budžeti posebnih djelova priključuju se opštinskom budžetu kao njegov sastavni dio.

Udioničko pravo i pravo odlučivanja u plemenskim, seoskim i bratstveničkim šumama imaju samo one kuće, koje su upisane u »Knjige udioničara«. Po Zakonu o opštinama, međutim, odlučuju o izboru opštinskog odbora i o zborskim mjesnim odlukama »pravni glasači« t. j. oni, koji su upisani u birački spisak opštine odnosno njenog dotičnog posebnog dijela. Iz ranijih izlaganja vidjeli smo, da su plemena, sela i bratstva u pogledu svoje imovine potpuno nezavisna od opštine, kojoj upravno pripadaju odnosno: opštinske uprave su kod seoskih zajednica prvostepene nadzorne vlasti. Otuda se plemena, sela i bratstva odnosno njihove zajednice ne mogu smatrati »posebnim dijelom« opštine po § 111 Zakona o opštinama te se na njih i ne mogu primijeniti odredbe §§ 110—120 toga zakona. To dolazi otuda, što ove zajednice svoj postanak temelje na pravu vlastine ili na običaju te su zato one samostalna bića, nikla u odnosima i prilikama, koje nemaju nikakve veze s pripadnošću jednoj opštini osobito seoskoj. Sve ovo tim prije, što seoskih opština u današnjem smislu na teritoriji Crne Gore nije nikada bilo; one su ustanovljene tek za vrijeme austrijske okupacije. Neko pleme, selo ili bratstvo može kao samostalni imaonik, što se tiče svoje zajedničke imovine, imati i posebnih prava i dužnosti, koja se opštine kao samoupravnog tijela i javnopravnog lica ne tiču i ne mogu ticati. Dakle, ove zajednice po građanskom pravu ne stoje ni u kakvoj organskoj vezi s opštinom, kojoj pripadaju, jer one odavno žive zasebnim životom i imaju svoje naročite organe za upravu njihovom imovinom.

Prije smo rekli, da je komunsko pravo vezano za kuće i da na odnosnim zborovima pri rješavanju o komunu donose odluku domaćini kuća, odnosno njihovi zakonski zastupnici. Ti domaćini ne moraju biti upisani u birački spisak a kako smo vidjeli, da i ženska lica kao predstavnici kuća rješavaju o komunima, ona i ne mogu biti upisana u birački spisak (§ 2 Zakona o biračkim spiskovima i § 26 Zakona o opštinama). Prema tome na odnosnom zboru svaka kuća može imati samo jednog zastupnika, dok članovi kuće to pravo nemaju iako su upisani u birački spisak. Kad bi se upravljalo prema odredbama Zakona o opštinama prilikom rješavanja o ovim komunima, dakle, kad bi te odluke donosili pravni glasači, uskraćivalo bi se pravo glasa nekoj kući ili više njih (ako nemaju punoljetnih muških članova, ili ih imaju, ali iz ma kojih

razloga nijesu upisani u birački spisak), dok bi se s druge strane to pravo neosnovano proširivalo u jednoj kući na dva ili više ukućana punoljetnih u upisanih u birački spisak. Pošto se nijednom upisanom biraču u birački spisak ne može uskratiti pravo glasa ma odakle on bio čak i kad ne bi imao biračko pravo ili ga za vazda izgubio (§§ 26 i 110 Zakona o opštinama i §§ 1—4, 16 i 18 Zak. o biračkim spiskovima) — desilo bi se, da pri rješavanju o nekom zajedničkom dobru odlučuju lica, koja tu nijesu udioničari. Tako bi se moglo dogoditi da faktično oni, koji nemaju udioničko pravo, rješavaju o zajedničkom dobru t. j. o tuđoj stvari te i da nadglasaju one, koji imaju to pravo i čija je dotična imovinska zajednica. Pri ovom treba po Zak. o opštinama da bude prisutna $\frac{1}{3}$ birača, da bi mjesni zbor mogao donositi punovažne odluke (§ 114) dok po čl. 20 Uredbe M. S. br. 1000/37 zbor može raditi i rješavati, ako je prisutna najmanje polovina svih upisanih udioničara, ako nije slučaj iz st. 2 toga člana.

Ali, ako se propisi §§ 110—120 Zakona o opštinama ne mogu primjenjivati na opštu plemensku, seosku i bratstveničku imovinu, oni zadržavaju punu silu što se tiče ostalih posebnih prava i dužnosti djelova opština, koji su postali bilo na osnovu zakona, bilo po odluci Bana (§ 111 Zakona o opštinama).

Prije donošenja Uredbe M. S. br. 1000/37 i Banska uprava i Sreska načelstva griješili su, što su sazive plemenskih, seoskih i bratstveničkih zborova i biranje zastupnika određivali po Zakonu o opštinama a ne po O. i. z., a negdje i nekako kombinovao i po O. i. z. i po Z. o. o., čime su se stvarale nezakonitosti, nered i dezorijentacija u ovom pogledu. Da postupak bude komplikovaniji, Banska uprava je po čl. 67 Z. u. u. odobravalala naredbe Sreskih načelstava o sazivanju ovih zborova. Tako je činjeno bez obzira na to, što je Ministar. šuma i rudnika aktom broj 13866/35 pozvalo Banskupravu, da provjeri »za sve plemenske i bratstvene šume« izbore zastupnika i njihovu pravovaljanost te da naredi sazive novih zborova i izbore novih pretstavnika u smislu čl. 710 O. i. z. gdje god bude poznato, da većina osporava pravo postojećim zastupnicima. Samo je Ministarstvo trebalo ove izbore narediti i za seoske šume a ne samo za plemenske i bratstveničke, pošto se je i prije donošenja Uredbe M. S. br. 1000/37 moralo znati, da se ni za seoske imovinske zajednice na pravnom području Velikog suda u Podgorici ne mogu primijeniti odredbe §§ 120—120 Zakona o opštinama.

Po Zakonu o šumama (§§ 56 i 106) opštinske i seoske šume kao i predmetne stoje pod naročitim javnim nadzorom, i ne mogu se dijeliti. Isti je slučaj i u pogledu nadležnosti Banske uprave po Zakonu o Bansknoj upravi (§ 38-IV tač. 10). Ali, po propisima čl. 116 Pravilnika o finansijskom poslovanju u opštinama br. 10155/VII od 11/XI 1935 god. (Službene novine br. 4—I od 4/I 1936) vršenje nabavki, prodaja, radova i ostalih ugovora koje opština (a i selo) zaključuje, ako njihova vrednost prelazi sumu od 50.000 dinara, mora se izvršiti putem javne licitacije analogno propisima koji važe za državne nabavke, prodaje, radove i ostalo, dakle po propisima Zakona o drž. računovodstvu; ako je vrednost ispod 50.000 dinara onda način i sve ostale uslove, kako će obaviti i izvršiti, određuje opštinski odbor. Za crnogorske imovinske zajednice nema ovakvih odredaba već se sve ima vršiti po odlukama odnosnih

zborova t. j. odbora i starješina zajednica. I po ovome se uočava razlika u pravnoj prirodi predmetnih imovinskih zajednica i opštinskih i seoskih zajednica po Zakonu o opštinama.

Imovne opštine su nastale razrješenjem servitutnih odnosa* na teritoriji bivše Vojne Krajine.

Po Zakonu od 8/VI 1871 god. »o ustanovama za otkup prava na drvlje, pašu i uživanje šumskih proizvoda, što krajiški stanovnici imaju u državnim šumama,* nalazećim se u Vojnoj Krajini«, Zakonu od 15/VI 1873 i Zakonu od 11/VII 1881 sa tri naputka (o uređenju načina korištenja šumama, o uređenju šuma i o upravi i gospodarenju), — članovi ovlaštenici, pravoužitnici ili korisnici prihoda Imovne opštine jesu: mjesne, crkvene i školske opštine zatim krajiške zadruge i obitelji ovlaštene na korišćenje šumama kao pravni nasljednici bivših servitutnih ovlaštenika u državnim šumama, koji žive na teritoriji jednog bivšeg krajiškog pukovnijskog kotara i posjeduju vlastito zemljište kao i njihovi zakonski nasljednici, zatim novonastale političke, školske i crkvene opštine.⁸

U plemenskim, seoskim i bratstveničkim šumama udioničari su samo kuće, a nikakve javno-pravne ili druge privatno-pravne ustanove, dok kod Imovnih opština imaju ovakve ustanove pravoužitnička prava i bez obzira na to, da li su svi članovi jedne upravne opštine ujedno i članovi Imovne opštine. Zbog ovoga se kod ustanova Imovnih opština nalaze i elementi javnog prava iako ih smatraju privatno-pravnim korporacijama svoje vrste.⁹

Pošto je za sticanje i izvršenje¹⁰ pravoužitničkog prava kod Imovnih opština potrebno imati i vlastito zemljište to znači, da je za postignuće članstva i izvršenje prava potrebna i personalna i realna kvalifikacija. Iz propisa čl. 61 i 62 O. i. z. kojima se određuje kako i na koji način može drugoplemenik dobiti udionička prava, vidjeli smo, da je kod toga važan ali ne i jedini uslov, da je drugoplemenik kupio cijelo dobro svoga prethodnika, a iz toga, što je udioničko pravo vezano za kuću, nalazimo sličnost u potrebnoj personalnoj i realnoj kvalifikaciji za dobijanje udioničkog prava kao kod Imovnih opština, jer se kuća i ne može zamisliti bez nekog imanja, a svaka kuća mora imati svoga domaćina odnosno pretstavnika.

Imovne opštine su ustanove s trajnom svrhom kao i plemenske, seoske i bratstveničke zajednice te se kapital ne smije trošiti, već samo redovni prihodi. Suvišci prihoda Imovne opštine imaju se upotrebiti na svrhe koje će koristiti cijeloj Imovnoj opštini. Jedino, prema §§ 25, 27 i 28 Naputka A, ako usljed viška starih sastojina i njihove sječe nastane izvanredni prihod, onda će se kamatni dohodak od novčanog utrška toga prihoda iz djelova, određenih za potrebe pravoužitnika, razdijeliti na one praužitnike, koji su »ušumljeni« na tim djelovima po razmjeri novčane vrednosti njihova dijela uživanja ili upotrebiti na investi-

* Da li su to bili servitutni odnosi i da li su to bile državne šume, o tome ima različitih mišljenja. Op. ur.

⁸ Inž. A. Perušić: »Komunalne šume u Jugoslaviji«, »Šum. list« br. 2 — 1937.

⁹ Inž. A. Perušić, op. cit.

¹⁰ —a— »Pravoužitništvo krajiških imovnih opština«, »Šumarski list« br. 9, 10, 11 i 12 — 1922.

cije, koje će služiti isključivo tim pravoužitnicima, dok za ostale dijelove prihod ide u opštu blagajnu Imovne opštine. — Kod predmetnih zajednica nastali prihodi se dijele podjednako na sve udioničare, jer je čitava imovinska zajednica opšta svojina i čitava jednako služi svim udioničarima, pošto nema teritorijalne diobe zajednice za podmirenje potreba udioničara t. j. nema »ušumljenja«. Privredni planovi za predmetne šume određuju odjeljenja, koja služe isključivo za podmirenje domaćih potreba udioničara, ali to služi za sve udioničare.

Prema § 4 Zakona od 11/VII 1881 g. i § 17 Naputka A, svaki pravoužiteljnik može zahtijevati ispunjenje ustanovljenih mu potreba na drvu i drugim šumskim proizvodima, u koliko potrajni prihod šuma Imovne opštine za to dotiče. Isto tako može se uživanje samo onda besplatno zahtijevati, kada je potrajni prihod šuma dovoljan za podmirenje troškova uprave, gazdovanja i namirenja poreza, po podmirenju potreba pravoužitnika. Ako nema te mogućnosti od potrajnog prihoda, tada se svako mora zadovoljiti i manjim prihodom odnosno dužan je uplatiti potrebne pristojbe za ono, što dobija. Po § 22 Naputka A pravoužiteljnik ne smije dobiveno drvo za građu i ogrijev prodati, zamijeniti ili darovati, inače ima platiti cijelu pristojbu za dotično drvo u blagajnu Imovne opštine.

Ovakvi ili slični propisi ne postoje kod predmetnih šuma t. j. imovnih zajednica a za eventualno njihovo donošenje nadležni su odnosi zborovi. Napominjemo, da je po čl. 32 Raspisa o šumama bilo predviđeno, da udioničari »mogu za svoje šume odrediti taksu po kojoj će se kupovati gora koja služi za domaću potrebu, raznu građu i izradu« s tim, što se ti prihodi imaju isključivo upotrebiti na podizanje i njegovanje šuma. Odredbe ovakve vrste mogle bi se prema potrebi donijeti u pravilnicima zajednica o kojima je bilo riječi u prednjoj glavi.

Prema § 2 Naputka A ima se sastaviti katastar pravoužitnika u koji se imaju unositi sve promjene nastale usljed diobe pravoužitnika ili usljed kupoprodaje. Veličina dijela uživanja imanja Imovne opštine zavisi pak o veličini selišnih jedinica pojedinih porodica; selišnih jedinica ima četiri i to $\frac{3}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{4}$ i $\frac{1}{4}$ prema veličini posjeda oranica i livada krajiških porodica. — Među udioničkim pravima kod predmetnih zajednica međutim nema nikakve razlike. Katastar pravoužitnika odgovara »knjizi udioničara« kod predmetnih šuma. Godišnje potrebe udioničara na građu i ogrijevu ustanovljavaju se tek uredajnim elaboratima za predmetne šume i to s gledišta nauke o uređenju šuma i time određuju odjeljenja isključivo za tu svrhu, dok se po § 5 Naputka A ima uz katastar pravoužitnika sastaviti i pregled godišnjih potreba pravoužitnika na građu i ogrijevu. Analogna odredba § 10 Naputka A, po kojoj se ima ustanoviti neophodno potreban broj stoke za gazdinstva cijelog, $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{4}$ i $\frac{1}{4}$ selišta, koji se može tjerati besplatno na pašu i žirenje u šumama Imovne opštine a da se za ostalu stoku mora plaćati pristojba, kao za stoku neovlaštenika, trebala bi se primijeniti nakon detaljnog proučavanja stanja i mogućnosti plemenskih, seoskih i bratsveničkih pašnjaka i o tome donijeti za pašnjake svake zajednice potrebne odredbe u pravilnicima zajednica, o kojima smo prije govorili.

Po Zakonu od 15/VI 1873 dozvoljena je dioba Imovne opštine na sela i opštine a zatim, uz određene uslove i u pojedinačno vlasništvo, te je onda s tim vlasništvom slobodno raspolagati bez obzira na buduće

generacije. Ipak, prema Naputku A kod dioba pravoužitničkih obitelji ili kupoprodaja, nađeni broj selišta (cijelih, $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{4}$ i $\frac{1}{4}$) prilikom sastava katastra ne smije se umnožavati t. j., ako se na pr. $\frac{3}{4}$ selišta bude podijelilo na tri jednaka dijela, onda svakome novome dijelu ne pripada dio uživanja $\frac{1}{4}$ selišta no samo treći dio uživanja selišta od $\frac{3}{4}$ (§ 14).^{*} Isto je tako djeljivost uživanja ograničena tako, da se dio uživanja cijelog selišta može podijeliti najviše na četiri dijela, dio $\frac{3}{4}$ najviše na tri dijela, dio $\frac{2}{4}$ najviše na dva dijela, a dio uživanja $\frac{1}{4}$ selišta ne može se uopšte dijeliti (§ 15). Karakteristično je ipak da se do sada, kako navodi inž. A. Perušić,¹¹ poslije 60 godina, nijedna Imovna opština nije podijelila.

O. i. z. je u čl. 713 pod određenim uslovima dozvoljavao diobu nekog dijela ili neke vrste plemenskog imetka na bratstva, sela i kuće, ali je kasnije »Naredbom o seoskim i plemenskim komunikama« crnogorskog Ministarstva unutrašnjih djela broj 1115 od 1/XI 1896, zabranjena svaka dioba zajedničkih imanja, a koja je naredba kao specijalan propis imala zakonsku snagu. Zabranu diobe ovih šuma određuje takode § 106 Zakona o šumama. Umnožavanje udioničarskih prava kod crnogorskih imovnih zajednica može nastati jedino diobom kućnih zajednica.

Imovnu opštinu pretstavlja zastupstvo koje članovi ne biraju neposredno, već svaka politička opština između već izabranih zastupnika delegira po jednoga svoga pretstavnika u zastupstvo Imovne opštine. Zastupstvo bira pretsjednika i gospodarski odbor, koji zastupa Imovnu opštinu u svim njenim pravnim poslovima. Imovne su opštine bile u početku potpuno samostalne, docnije su došle pod državni nadzor a od 1922 god. nalaze se u državnoj upravi. One danas imaju svoje Direkcije šuma i Šumske uprave. Po § 56 Zak. o šumama one stoje pod naročitim javnim nadzorom, kao i predmetne šume a po § 38-IV tač. 15 Zakona o banskoj upravi u nadležnost Banske uprave spada još i upravljanje i nadzor nad službom i gazdovanjem po Naputku C Zakona od 11/VII 1881 i kontrola nad računskim i blagajničkim poslovima Direkcija šuma Imovnih opština.

Kod plemenskih, seoskih i bratstveničkih zajednica, članovi — udioničari učestvuju direktno u upravi koja je u granicama postojećih zakona samostalna a vrši se pod nadzorom nadležnih vlasti (kod bratstveničkih zajednica po Uredbi M. S. br. 1000/37 nema nadzornih vlasti). Ove zajednice nemaju stručne uprave, ali se iz razloga javnih interesa sreski šumarski referenti javljaju u neku ruku kao njihovi stručni upravitelji, iako to faktično nijesu po § 131 Zakona o šumama, jer su oni ujedno i organi prvostepenih nadzornih vlasti nad tim šumama.

^{*} Da bi se ovo moglo razumjeti treba znati, da ako na primjer jedno cijelo selište dobiva godišnje 18 pr. m. ogrijevnog drva onda $\frac{3}{4}$ selišta ne dobiju $\frac{18}{4} \times 3 = 13.5$ pr. m. nego 14 pr. m, $\frac{2}{4}$ selišta ne dobiju $\frac{18}{2} = 9$ pr. m. nego 11 pr. m. a $\frac{1}{4}$ selišta ne dobije $\frac{18}{4} = 4.5$ pr. m. nego 8 pr. m. Ali ako se $\frac{3}{4}$ selišta podijeli na 3 dijela, ne dobije svaki dio pripadnost $\frac{3}{4}$ selišta t. j. 8 pr. m. ili ukupno 24 pr. m. nego treći dio od 14 pr. m. t. j. 4.67 pr. m., jer se nađeni broj selišta a prema tomu ni njihova pripadnost ne smije povećavati. Op. ur.

¹¹ Inž. A. Perušić: op. cit.

Zemljišne zajednice su u glavnom nastale segregacijom vlastelinskih šuma i pašnjaka na bivšem građanskom području Hrvatske i Slavonije, iako ih ima i takvih, koje su postojale prije razrješenja feudalnih odnosa 1848 godine kao i krajiških zemljišnih zajednica, nastalih iz pašnjaka bivših krajiških mjesnih opština. Ove se zajednice najčešće jednače sa imovnim zajednicama na pravnom području Velikog suda u Podgorici, iako među njima ima osjetnih razlika. Zemljišne zajednice su po svome sastavu heterogene t. j. imaju šume, pašnjake, livade, oranice itd. ali se šumsko gazdinstvo prema podacima iz 1890 g. odnosi samo na $\frac{1}{4}$ ukupne njihove površine,¹² dok su crnogorske imovinske zajednice samo šume i pašnjaci. Po Zakonu od 25/IV 1894 o uređenju zemljišnih zajednica ovlaštenništvo pripada vlasnicima nepokretnosti, dakle ovlaštenništvo nije neko samostalno personalno pravo, već pripadnost ovlaštenih nepokretnosti. Udioničko pravo kod crnogorskih imovinskih zajednica u pogledu potrebnih kvalifikacija za sticanje članstva ima više sličnosti s ovlašteničkim pravom kod Imovne opštine no kod Zemljišne zajednice, iako nije jednako ni s jednim ni s drugim.

Najvažnija je razlika između ovlašteničkog prava kod zemljišnih zajednica i udioničkog prava kod crnogorskih imovinskih zajednica u tome, što se ovlašteničko pravo kod zemljišnih zajednica kao pravo vezano samo za nepokretnost može prodati — otuditi samom prodajom odnosno nepokretnosti, pa i samo za sebe bez ovlaštenih nepokretnosti,¹³ dok udioničko pravo kod crnogorskih imovinskih zajednica, koje je vezano za kuću kao ustanovu sui generis, nije uopšte predmet pravnog opticaja, jer »nijedan plemenik ne može ni prodati ni inače odjelito ustupiti svoja prava na nepodijeljenu plemensku imovinu« (cl. 712 O. i. z.). Ranije je istaknuto, da po čl. 61 O. i. z. drugoplemenik ne može dobiti udioničko pravo, ako je samo kupio cijelo imanje svoga prethodnika već je potrebno, da se ovaj iseli a drugoplemenik da se stalno naseli na njegovo mjesto (izuzev slučaja iz čl. 62 O. i. z.) i preuzme na sebe sve javne terete svoga prethodnika. Sličnost nalazimo samo u tome, što zemljišne zajednice i pojedini ovlaštenici imaju pravo preče kupnje ovlaštenništva, odnosno nepokretnosti a kod crnogorskih imovinskih zajednica opšte pravo preče kupnje ima bližika t. j. bratstvenici, medaši, seljani, plemenici (čl. 48 i 62 O. i. z.), ali se tim ne kupuje niti prodaje udioničko pravo kao što je to slučaj kod zemljišnih zajednica. Uz ovo među udioničkim pravima nema razlike i niko ne može imati dva ili više ovakvih prava. Uzalud će drugoplemenik a isto tako i plemenik kupiti više cijelih imanja u jednom plemenu, on će ipak imati samo jedno udioničko pravo, koje je jednako pravima ostalih udioničara. Kod zemljišnih zajednica međutim postoji razlika u obimu korišćenja prema selištima i broju ovlaštenih nepokretnosti.

Svaka zemljišna zajednica mora statutom pobliže regulisati pravne odnose svojih ovlaštenika među sobom i prema zajednici kao i upravu zajednice. Obim korišćenja je određen po selištima (sesijama), u koliko se statutom drukčije ne odredi. Ovi statuti bi odgovarali u nekoliko pravilnicima crnogorskih zajednica. Ipak postoji razlika između statuta zem-

¹² Inž. A. Perušić, op. cit.

¹³ Ing. Dr. Milan Marinović: op. cit. str. 202.

ljišnih zajednica i pravilnika crnogorskih zajednica, jer pravilnicima se ima u stvari samo odrediti obim, vrijeme, mjesto, način i mogućnost korišćenja udioničkih prava a sve ostalo je već uglavnom određeno Uredbom M. S. br. 1000/37.

Imovinom Zemljišne zajednice upravlja skupština svih ovlaštenika ili zastupstvo, koje skupština izabere a kojemu je na čelu glavar. — Ova bi ustanova donekle odgovarala zboru, odboru i starješini crnogorskih imovinskih zajednica. Gazdovati se ima tako, da to bude na trajnu korist Zemljišne zajednice, Osnovna imovina, bila u pokretnostima ili nepokretnostima, ima ostati neokrnjena a od prihoda se mogu ovlaštenicima u pravilu razdijeliti samo kamati, kao redovni prihodi. Ova odredba ima sličnosti s propisom čl. 9 Uredbe M. S. br. 1000/37 koji uređuje način raspolaganja i diobe »izvanrednih prihoda od prodaja šuma ili od davanja u zakup«, po kojem se od tih »izvanrednih prihoda« kod plemenskih i seoskih zajednica dijeli na udioničare nešto više od $\frac{2}{3}$ a ostalo ide na opšte potrebe zajednica, predviđene tom Uredbom. Dio od nepune $\frac{1}{3}$ prihoda, koji se nedijeli na udioničare imao bi donekle odgovarati redovnom prihodu — kamatima — od zajedničke imovine.

Po Zakonu o šumama Zemljišne zajednice stoje takođe pod naročitim javnim nadzorom a po Zakonu o Banskoj upravi dolaze zajedno sa plemenskim i seoskim šumama pod § 38-IV tač. 10 te su i u ovom pogledu bliže crnogorskim imovinskim zajednicama no Imovne opštine. U upravi i raspolaganju s prihodima svoje imovine zemljišne zajednice su samostalne u granicama Zakona o zemljišnim zajednicama, Zakona o šumama i svojih statuta ali sve važnije dispozicije podležu odobrenju nadzornih vlasti.¹⁴

Po čl. 25 Pravilnika o uređenju šumarske službe kod opštih upravnih vlasti br. 25729/30 Zemljišne zajednice mogu, iako je Zakon o šumama zatekao njihove šume u državnoj upravi, za upravu i gazdovanje u svojim šumama postaviti posebno kvalifikovano šumarsko osoblje na temelju Zakona o šumama kao i na temelju Zakona o uređenju zemljišnih zajednica od 25/IV 1894. U tom slučaju nadležni sreski šumarski referent vrši funkcije nadzornog organa. One Zemljišne zajednice, koje su zatečene u državnoj upravi a nijesu postavile posebno stručno osoblje mogu — kao i drugi vlasnici šuma iz § 56 Z. o. š. — u smislu § 131 Zakona o šumama povjeriti stručnu upravu i gazdovanje šumarskim referentima prvostepenih opštih upravnih vlasti po prethodnom odobrenju Ministra šuma i rudnika. Onim Zemljišnim zajednicama, koje ne postave posebno stručno osoblje postaviće na temelju § 134 Zak. o šumama opšta upravna vlast prvog stepena šumarskog referenta za stručnog upravitelja na njihov trošak. U oba ova slučaja šumarski referent ne može biti organ nadzorne vlasti već tu funkciju preuzima Banska uprava.

Po Zakonu od 25/IV 1894 g. dioba šuma je dopuštena samo po odobrenju državne vlasti a i sama Zemljišna zajednica može odrediti, da se za određeno vrijeme njena nepokretna imovina ne dijeli. Kako navodi ing. A. Perušić¹⁵ »površina je zemljišnih zajednica danas manja jer su 403 do kraja 1935 godine podijeljene u individualno vlasništvo a 311 nalazi

¹⁴ Inž. A. Perušić: op. cit.

¹⁵ Inž. A. Perušić: op. cit.

se u dozvoljenoj diobi. Kad se dijeli Zemljišna zajednica u individualno vlasništvo, dobivaju ovlaštenici onu vrijednost, koja odgovara veličini njihova prava makar su se svi koristili jednako svojom zajednicom. Ako je donesen zaključak za diobu a državna vlast to ne odobri nastane vrlo često zbog uskrate diobe takvo psihičko raspoloženje kod naroda, da redovito zanemari svoje zajedničko dobro i u kratkom ga vremenu dovede u takvo stanje (šumske štete, uzurpacije, paljevine, paša, prodaja ovlaštenih prava), da vlasti ne preostane drugo, nego da diobu konačno dozvoli.«

Crnogorske imovinske zajednice, vidjeli smo, nijesu se mogle dijeliti ni za crnogorske vladavine niti se mogu dijeliti po sadašnjem Zakonu o šumama (§ 106).

Što se tiče pravne naravi zemljišnih zajednica Inž. A. Perušić ističe u citiranom članku, da danas dominira mišljenje, da one nijesu po rimskom pravu ni *societas* ni *universitas* već da su one naročite tvorevine, u kojima ima oba pravna elementa jer pored jedinstva Zemljišne zajednice kao pravne osobe postoje i samostalna pojedinačna prava njenih ovlaštenika. Pa ipak ih smatraju kao i Imovne opštine specijalnim privatno-pravnim korporacijama s mnogo primjesa javnoga prava.

Iz izloženoga vidimo, da i kod Imovnih opština i kod Zemljišnih zajednica ima više mogućnosti i uslova da se shvate kao javno-pravne korporacije (a one to ipak nijesu) no što je to slučaj kod Crnogorskih imovinskih zajednica. Stoga smatramo da nijesmo pogriješili, što smo još u početku naglasili, da imovinske zajednice na pravnom području Velikog suda u Podgorici nijesu ustanove javno-pravnog karaktera no organizacije svoje vrste privatno-pravnog karaktera.

VI Statistički podaci

Pošto na teritoriji Crne Gore nije nikako vršen katastarski premjer, to su podaci koje ćemo izložiti o ovim šumama samo približni a možda u mnogome i pogrešni. U nekim su srezovima njihove površine iskazane po šumskom, a u nekim po poreskom katastru. Uz ovo, kao teškoća oko određivanja bar približno tačnih statističkih podataka o ovim šumama kao uopšte i o svim drugim, dolazi i činjenica, što u velikom broju slučajeva pitanje svojine nad ovim šumama nije riješeno, pošto vlasnici mahom nemaju tapija a negdje ni nikakvih pismenih dokaza o svojini. Pitanje vlasništva nad ovim šumama postane aktuelno tek onda, kad se počme govoriti o eksploataciji neke od ovih šuma. Mnoge ovakve šume upisane su kao vlasništvo pojedinih opština kao samoupravnih tijela naročito u šavničkom i nikšićkom srezu, iako te opštine nemaju faktično nikakve veze s njima, izuzev što se sve ili jedan dio njihov nalazi na teritoriji dotične opštine. Otuda neke opštine i duguju velike državne poreze i banovinske i opštinske prireze na te šume a nijesu ih dužne platiti.

Prema podacima, koje smo sakupili i sredili iz arhive Ban. uprave u Cetinju izložićemo stanje svih šuma na teritoriji predratne Crne Gore odnosno na teritoriji navedenih osam političkih srezova Zetske banovine. Razvrstavanje šuma izvršićemo po vrsti vlasništva, po starosti, po vrsti drveta i po vrsti uzgoja, kako bi imali bar neki pregled stanja svih šuma,

a napose predmetnih, u navedenim srezovima (vidi tabele). Površine srezove uzete su po »Poljoprivrednoj godišnjoj statistici za 1934 godinu« (izdanje Ministarstva poljoprivrede, 1935).

Površine šuma drugih vrsta vlasništva (u koliko ih uopšte ima u navedenim političkim srezovima) a u tabelama nijesu navedene nijesu uzete u obzir, pošto su vrlo male. Šume upravnih opština uračunate su u predmetne šume, jer opštine kao samoupravna tijela nemaju ovdje svojih šuma iako se velik dio ovih šuma tamo unosi po statističkim podacima i kod Sreskih načelnika, i kod Banske uprave. Naglašujemo ponovo sigurnu netačnost navedenih podataka ali ih bilježimo da se koliko-toliko bude imao neki pregled stanja šuma u tim srezovima.

Kako se vidi iz tabele pod a), plemenske, seoske i bratstveničke šume po vrsti vlasništva zauzimaju najveći dio svih šuma u svakom od navedenih srezova, prosječno 70% svih šuma, pa zato možemo smatrati ostalu klasifikaciju po starosti, vrsti drveta i vrsti uzgoja kao približnu i za predmetne šume.

Navedeni podaci o rasporedu šuma po starosti u nikšićkom srezu ne mogu biti ni približno tačni, jer nikako ne stoji, da je više od 85% svih šuma u tom srezu mlađe od 40 godina, pošto je ne samo u tom nego i u ostalim srezovima najveći dio ovih šuma velike starosti i takoreći prašumskog karaktera. Ovo specijalno važi za šumom najbogatije srezove (nikšićki, andrijevički, šavnički i kolašinski). Dobar dio šuma u andrijevičkom, kolašinskom i podgoričkom srezu stariji je od 120 godina, iako se to ne vidi iz te tabele.

Raspored po vrsti drveta daje sledeću sliku: Čisti četinari preovlađuju u šavničkom srezu, gdje čine skoro polovinu svih šuma (48%). Mješoviti lišćari su u barskom srezu skoro jedini (94%), u nikšićkom srezu čine blizu $\frac{3}{4}$ svih šuma (71,6%) a u cetinjskom srezu gotovo polovinu (49,7%). Mješoviti lišćari i četinari čine više od polovine svih šuma u danilovgradskom srezu (56,5%) a najveći dio u kolašinskom (34,4%) i andrijevičkom srezu (32,4%). Hrast, ako izuzmemo cetinjski srez, gdje je nešto jače zastupljen (7,8%) ne čini od ostalih vrsta drveća prosječno ni 2,5% u ostalim srezovima. Bukva stoji mnogo bolje, iako je nema u nikšićkom srezu te ne uzimajući u obzir barski i danilovgradski srez, gdje je nje vrlo malo; u ostalim srezovima ona čini prosječno više od $\frac{1}{4}$ svih ostalih vrsta drveća.

Iz raspodjele po vrsti uzgoja zaključuje se, da srednjih šuma skoro i nema, da šikare preovlađuju u barskom srezu (57,4%), a niske šume u cetinjskom (67,4%) i podgoričkom srezu (55%), dok čine polovinu u nikšićkom srezu. Visoke šume više od $\frac{3}{4}$ u andrijevičkom srezu (76%) a u danilovgradskom (65,6%) i kolašinskom srezu (64,6%) čine blizu $\frac{2}{3}$ ostalih vrsti uzgoja, dok u šavničkom srezu imaju prevagu (56,2%).

Naglašavamo ovdje, da tip uzgoja često ne mora biti i mjerilo starosti ovih šuma, jer se stalnom pašom i kresanjem lisnika dobar dio ovih šuma decenijama održava gotovo na istom stupnju razvika. Naročito se starost ne bi smjela nikako cijeniti po visinskom razviću znatnog dijela ovih šuma, specijalno u srezovima siromašnim šumom, odnosno gdje preovlađuju niske šume i šikare (barski, podgorički i cetinjski), jer su ovdje paša i kresanje lisnika jako rasprostranjeni i vrše se u velikom obimu.

a) Raspored šuma po vrsti vlasništva:

Redni broj	S R E Z	Cjelo- kupna površina sreza	Ukupna površina šuma		Državne		Plemenske, seoske i bratstve- ničke		Crkvene		Pojedinih privatnika	
		ha	ha	‰	ha	‰	ha	‰	ha	‰	ha	‰
1	Andrijevički	127.500	48.623	38.1	3.859	7.9	39.030	80.0	—	—	5.734	12.1
2	Barski	96.300	11.734	12.2	2.500	21.3	6.184	52.7	—	—	3.050	26.0
3	Danilovgradski	59.500	9.211	15.6	—	—	7.683	83.6	—	—	1.528	16.5
4	Kolašinski	102.300	34.796	34.1	1.800	5.1	29.031	83.6	1.760	5.0	2.205	6.3
5	Nikšićki	177.400	114.443	64.0	7.671	6.7	66.913	59.6	3.035	2.6	36.824	32.1
6	Podgorički	115.800	16.242	14.0	—	—	9.321	57.3	—	—	6.921	42.7
7	Cetinjski	103.400	15.335	14.8	144	0.9	8.078	52.8	650	4.2	6.463	42.1
8	Šavnički	195.000	46.900	24.0	—	—	42.967	91.7	2.500	5.3	1.433	3.0

b) po starosti:

Redni broj	S R E Z	Ukupna površina šuma	0—40 g.		41—80 g.		81—100 g.		101—120 g.		Preko 120 g.	
		ha	ha	‰	ha	‰	ha	‰	ha	‰	ha	‰
1	Andrijevički	48.623	15.517	31.9	19.106	39.3	4.700	9.7	9.300	19.1	—	—
2	Barski	11.734	8.084	69.0	3.650	31.0	—	—	—	—	—	—
3	Danilovgradski	9.211	3.170	34.4	—	—	6.041	65.6	—	—	—	—
4	Kolašinski	34.796	7.350	21.0	17.120	49.2	3.076	9.0	7.250	20.8	—	—
5	Nikšićki	114.443	97.610	85.3	1.200	1.0	—	—	—	—	15.633	14.0
6	Podgorički	16.242	8.943	55.0	722	4.5	6.577	40.5	—	—	—	—
7	Cetinjski	15.335	9.535	62.2	2.000	13.0	1.500	9.8	1.500	9.8	800	5.2
8	Šavnički	46.900	18.500	39.5	2.000	4.2	—	—	—	—	26.400	56.3

c) po vrsti drveta:

Redni broj	S R E Z	Ukupna površina šuma	Cetinari		Hrast		Bukva		Mješoviti lišćari		Mješoviti lišćari i četinari	
		ha	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1	Andrijevički	48.623	6.354	13.1	403	0.8	12.467	25.6	13.682	28.1	15.717	32.4
2	Barski	11.734	45	0.4	461	3.8	215	1.8	11.013	94.0	—	—
3	Danilovgradski	9.211	—	—	225	2.5	610	6.6	3.170	34.4	5.206	56.5
4	Kolašinski	34.796	4.222	12.1	627	1.8	10.636	30.6	7.332	21.1	11.979	34.4
5	Nikšićki	114.443	3.900	3.4	—	—	—	—	82.000	71.6	28.543	25.0
6	Podgorički	16.242	1.842	11.3	300	1.9	3.435	21.2	8.943	55.0	1.722	10.6
7	Cetinjski	15.335	10	0.1	1200	7.8	6.000	39.1	7.625	49.7	500	3.3
8	Šavnički	46.900	22.400	48.0	—	—	7.300	15.5	4.000	8.5	13.200	28.0

d) po vrsti uzgoja:

Redni broj	S R E Z	Ukupna površina šuma	Visoke		Srednje		Niske		Šika e	
		ha	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1	Andrijevički	48.623	37.071	76.0	—	—	8.982	18.0	2.570	6.0
2	Barski	11.734	260	2.2	—	—	4.848	40.4	6.626	57.4
3	Danilovgradski	9.211	6.041	65.6	—	—	3.170	34.4	—	—
4	Kolašinski	34.796	22.500	64.6	—	—	11.325	82.6	971	2.8
5	Nikšićki	114.443	15.633	14.0	1.200	1.0	57.174	50.0	40.436	35.0
6	Podgorički	16.242	7.299	45.0	—	—	8.943	55.0	—	—
7	Cetinjski	15.335	4.800	31.3	200	1.3	10.335	67.4	—	—
8	Šavnički	46.900	26.400	56.2	2.000	4.2	6.500	13.8	12.000	25.8

Pouzdanе podatke o površinama ovih šuma, njihovim drvnim masama i drugim taksacionim elementima ne možemo dati ne samo zato, što ne postoji katastarski premjer nego i s toga, što su se ove šume počele uređivati tek u najnovije vrijeme, kada su počele eksploatacije većeg obima. Koristeći se poddacima do sada izrađenih privrednih planova za 15 ovih šuma načinili smo tabelaran pregled šumskih područja, koja se eksploatišu po dugoročnim ugovorima (šume pod red. br. 5 i 6 pregleda već su iskorišćene a u onima pod red. br. 3, 9 i 10 nije još otpočela eksploatacija). Drvne mase su uzete kako su predviđene privrednim planovima, t. j. u dubjećem stanju s korom (vidi pregled).

Iz tabelarnog pregleda vidi se, da prosječna dubčja masa po jednom hektaru za svih 15 šumskih kompleksa iznosi 342 m³, najmanja masa po 1 hektaru je 138 m³ a najveća 610 m³. Površine preliminirane za prodaju uz naznačeni intenzitet sječe dade prosječno za sve šume masu od 229 m³ po 1 hektaru. Ova masa izgleda velika prema prosječnoj ukupnoj masi po 1 hektaru, no to dolazi otuda, što su otsjeci u kojima nije predviđena sječa za prodaju (domaće potrebe udioničara, stalno zaštitne šume, čistine) mnogo slabiji i u kvantitativnom i u kvalitativnom pogledu od onih, u kojima će se vršiti sječe za prodaju po dugoročnim ugovorima. Time se pravdaju činjenice, da će se u otsjecima predviđenima za prodaju s naznačenim intenzitetom sječe dobiti veća drvna masa po 1 hektaru, no što iznosi ukupna prosječna masa po 1 hektaru cijele šume (red. br. 3 i 12 pregleda). Što se tiče procenta korisnog (tehničkog) drveta od mase koja će se dobiti prilikom eksploatacije, njegove prosječne veličine za sve šume iz tabelarnog pregleda iznose: za jelu i smrču 61,2%, za bor 68% i za bukvu i dr. lišćare 15%.

Ovaj smo pregled sastavili najviše radi toga, da se dobije pregledna slika o količinama drveta u naznačenim šumama kao i o onim masama, koje će se dobiti provođenjem eksploatacije. Neka ovaj pregled posluži kao prosječna slika i svih drugih predmetnih šuma u ovom pogledu te neka razbije tvrdnje, da u ovim šumama nema dovoljno drveta za eksploataciju ili da ga ima neobično mnogo.

Pitanjem prodaja i preprodaja drveta iz ovih šuma zabavićemo se u narednom članku.

RÉSUMÉ.

L'auteur traite les diverses formes de possession, en commun, des forêts monténégrines. Ses considerations ne portent que sur des problèmes purement legislatifs.

Enfin l'auteur présente les données statistiques sur ces forêts.

Tabelarni pregled šumskih područja

Redni broj	Naziv šume, srez	Vlasnik šume	Ukupna površina šum. zemlji- šta u ha	Ukupna dubeća drvena masa u m ³	Prosječna masa po 1 ha u m ³	Otsjeci predviđeni	
						Površinu u ha	Ukupnu drvenu masu u m ³
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Šekularska gora, Andrijevički	Pleme Šekularsko	3 738.69	1,333.526	357	1.760.84	941.465
2	Vračevska gora, Andrijevički	Selo Novšići	497.95	113.881	228	168.11	61.966
3	Košara, Šavnički	Selo Brljevo	1.198.19	365.168	304	218.52	140.567
4	Vojnik-Golija, Šavnički	Pivska sela	4.539.56	2,057.138	453	3.743.99	1.601.781
5	Tepačke šume, Šavnički	Sela Tepca, Pod- gora, Ninkovića (pleme tepačko)	1.067.90	533.948	500	904.65	508.418
6	Brajkovačke šume (Lubo- der, Mrčava i Ravna gora), Šavnički	Bratstva Kneževića, Bojovića i Đako- vića	528.61	221.764	419	445.84	206.228
7	Somina, Nikšićki	Pleme oputno-rudinsko	320.70	195.748	610	307.89	193.463
8	Somina, Nikšićki	Bratstvo Klenčani	691.23	278.550	403	637.54	273.499
9	Somina, Nikšićki	Sela Čarađska	1.012.74	299.760	296	636.71	227.093
10	Višnjica Do, Nikšićki	Sela Višnjica Do	1.772.68	589.216	333	906.10	406.591
11	Jelina Gora, Šavnički	Bratstvo Zukovića, Bojovića i Bečko- vića	604.40	95.687	158	225.39	73.200
12	Rudanačka Gora, Šavnički	Bratstvo Kneževića	658.86	90.941	138	212.94	68.107
13	Poljske šume, Kolašinski	Pleme poljsko	7.627.61	1,808.007	237	1.768.18	679.153
14	Vaganička Gora, Andrijevički	Selo Velika	612.49	216.284	353	210.85	112.317
15	Zminica, Šavnički	Bratstvo Bojovići- Milutinovići	611.64	210.480	344	297.26	133.238

koja se eksploatišu po dugoročnim ugovorima.

za prodaju - imaju		Masa u m³ koja će se dobiti na cijeloj površini preliminiranoj za prodaju				Sa 1 ha prosječno će se dobiti masa u m³	Dobivena masa daće prosječan procenat korisnog drveta		
Prosječan intenzitet sječe u ‰		Jela i smrča	Bor	Bukva i dr. lišć.	Ukupno		Jela i smrča	Bor	Bukva i dr. lišć.
Od ukupne mase	Od mase stabala iznad 32 cm								
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
44.82	—	364.441	16.710	40.840	421.965	240	64.30	50.70	12.40
—	47.50	27.139	436	475	28.050	167	83.11	80.00	15.00
—	68.60	70.482	—	21.428	91.910	421	52.20	—	12.00
49.23	—	779.562	—	91.095	870.657	232	57.60	—	15.20
—	47.27	230.902	11.860	964	243.726	270	67.50	60.00	25.00
—	53.13	87.805	400	2.968	91.173	204	70.00	50.00	25.00
—	51.49	88.045	—	8.160	96.205	312	61.34	—	10.43
—	55.10	117.145	—	13.863	131.008	200	58.75	—	9.00
—	57.20	84.969	—	19.897	104.866	165	57.54	—	8.26
—	58.30	171.205	—	22.681	193.886	214	61.00	—	8.18
—	46.38	28.196	3.654	1.044	32.984	145	52.40	70.00	9.30
—	57.30	32.776		—	32.776	154	53.30		—
—	54.40	176.221	91.000	70.498	337.719	191	59.00	75.00	26.00
—	71.00	57.203	541	4.130	61.874	293	68.50	60.00	17.10
—	56.10	22.736	46.380	—	69.116	232	51.60	58.30	—

SAOPĆENJA

LE CENTRE INTERNATIONAL DE SYLVICULTURE

A l'occasion de la XVème Assemblée Générale de l'**Institut international d'Agriculture** à Rome du 20 au 24 mai 1940, le **Centre international de Sylviculture** a été représenté par son Président, le Baron **Waldott** (Hongrie). L'Assemblée Générale de l'Institut international d'Agriculture, étant la plus haute instance de cette institution internationale, a lieu tous les deux ans, tous les Etats adhérents (75) y sont représentés par des Délégués.

L'Assemblée Générale s'est occupée à plusieurs reprises du Centre international de Sylviculture.

Le Président de l'Institut international d'Agriculture, le Prof. Dr. **Giacomo Acerbo** Baron de l'Aterno, a fait allusion, lors de l'ouverture de la session, à la fondation du Centre international de Sylviculture le 11 mai 1939 à Berlin, ainsi qu'aux sessions du Comité du C. I. S., ayant eu lieu en octobre 1939 à Rome et en mars 1940 à Berne. Le Président de l'Institut international d'Agriculture a exprimé sa grande joie sur le développement jusqu'à ce jour du Centre international de Sylviculture, et, en particulier, en ce qui concerne la promulgation d'une loi du Gouvernement du Reich allemand du 4 avril 1940 sur la concession de privilèges extraterritoriaux au Centre international de Sylviculture.

Au cours de la session, le Président du Centre international de Sylviculture, le Baron **Waldott**, a pris la parole et insisté sur le fait que le Centre international de Sylviculture se considère comme étant un membre de l'Institut international d'Agriculture. Le Président a attiré l'attention sur la diversité du mode de travail dans le domaine de l'agriculture et de la sylviculture, et souligné en particulier les travaux nécessaires dans le domaine de la sylviculture pour le prochain avenir et les générations futures.

Dans le cadre du Rapport du Secrétaire Général de l'Institut international d'Agriculture, le Prof. Dr. **Papi** un Rapport du Directeur du Centre international de Sylviculture, le Prof. Dr. **Köstler**, sur le développement du C. I. S. du 1er juillet au 30 novembre 1939, a été soumis à l'Assemblée Générale. Ce Rapport fait connaître le nombre des Etats adhérents (le 20 mai 1940 17 Etats-membres), l'aménagement du Bureau (Berlin-Wannsee, Robertstrasse 7), la situation financière et donne un aperçu des différents travaux exécutés et en cours.

PROPAGANDA ŠUMARSTVA

ČUVAJMO NAŠE ŠUME.*

»Šuma to je bašta gde čovječija ruka nije posadila baš ni jednoga struka.«

Vite jele i omore, zeleni borovi, stoljetni hrastovi, guste krošnje stoljetnih bukava, mirisne lipe, naše sveto slavensko drvo pod kojim su se nekada naši pradjedovi molili Bogu i dijelili pravdu, to je naše bogatstvo i naš najveći narodni imetak, na čemu nam zavide mnogi evropski narodi.

Stoljećima je šuma rasla pružajući nam u izobilju koristi, skrivajući u sebi narodne vođe, junake i mučenike od neprijateljske najeзде i sile. Iz naših šuma su često uskakivali u sela i gradove naši narodni junaci, da pruže zaštitu i pravdu i da čuvaju slobodu svojih milih i dragih. To nas opominje, da ovaj prirodni i pradjedovski amanet čuvamo i negujemo, kako bi njegova vrijednost još i uvećana ostala našim pokoljenjima. Tako ćemo izvršiti svetu i rodoljubivu dužnost, po kojoj će nas i buduća pokoljenja rado spominjati. Pogledajte te gorostasne jele, omore, bukve, hrastove i borove, tih pet najvažnijih naših vrsta drveća, koji su kao divovi ponikli na našoj rođenoj grudi iz sitnog sjemena! Pa da se ne divimo moći i snazi veličanstvene prirode? A čovjek, razumno biće, ne ustručava se, da iz objesti ili kobnog nerazumijevanja jednim zamahom sjekire radi neznatne vlastite koristi uništi to dragocjeno stablo, za čiji se je život godinama i godinama brinula darežljiva priroda ili da radi dobivanja paše i male koristi od poljoprivrede podmetne požar, koji za tren oka uništi najljepše šume i opustoši dotični kraj sa svima zlīm posljedicama. Pa zar se tako uništava naš narodni imetak?

Šumi se od najstarijih vremena nije davala gotovo nikakva važnost. Ona je sa svojim ogromnim površinama — jer je malo bilo žiteljstva, a time i malo potrebe za ziratnom zemljom — bila svačija i ničija. Tako su isto i razne koristi iz šuma bile ničije, odnosno svačije, pa se nije osjećala ni potreba, da se o njoj vodi ozbiljna briga. Takvo je stanje naših šuma u Bosni, Srbiji i Crnoj Gori bilo još prije 700 godina, kad je narod u gustim šumama i daleko od ljudskih naselja vrebao ljutog neprijatelja, da mu se osveti. Tako su još sasvim slobodno namirivane sve one skromne kućne potrebe na drvetu, jer o kakvom iskorišćavanju šuma u to doba nije bilo ni govora a nije se ni osjećala potreba, da se o sječi šume vodi računa.

U pogledu svojine današnjih državnih šuma u stara vremena treba napomenuti, da su u to doba bili u Bosni Hercegovini na snazi turski zakoni i propisi. Prema otomanskom zakonu iz godine 1858. utvrđeno je, da je na državnom zemljištu slobodno svakome sjeći drvo i napasati do onoga mjesta, dokle se čuje ljudski glas, dok izvan granica ljudskog glasa šumsko zemljište nije bilo ničije t. j. »Mevat«. Šuma je po odredbama toga zakona bila dakle svačija i ničija, a tek je godine 1869. otomanska uprava donijela šumski zakon, kojim je korišćenje stavljeno pod izvjesne zkonске propise.

Gdje je poslije bespravne i obijesne sječe ostalo nešto šumskih izdanaka naročito u niskim šumama — današnjim šikarama — to je nerazumna popaša, naročito koze do kraja uništila. Zemljište je postalo golo i neplodno ili samo sa ostacima kakvog ljekovitog bilja: kadulje, vrijeska, lincure, sčanika i dr. Na nekim je mjestima, udaljenim od sela ostalo još drveća i tome bi se moglo pomoći, da još danas čovjek ne sječe i ove zadnje ostatke i ne iskopava panjeve i žile, kako bi uništio

* Predavanje čitano na beogradskom radiju u svrhu propagande šumarstva.

i zadnji trag nekad velikih šuma u tim krajevima. Ako je negdje šuma na dobrom tlu izmakla podgrizu stoke i počela da se podiže, došli bi čobani sa sjekirama i sjekli mladice za prehranu stoke, pa da se niko od domaćina nije našao, da to sprečava i odvraća djecu od toga zla. Tako i danas stradaju mnoge naše plemenite mlade šume.

Čovječe! Iz drveta se prave stupci, krov, pragovi i grede tvoje kuće. Iz drveta je stolica na kojoj sjediš i prozor kroz koji gledaš u okolicu, iz drveta je krevet na kojem spavaš, kolijevka, u kojoj te je majka odgojila. Iz drveta je djevojačka preslica i vreteno, stan, vitao, čunjak i čekrk sa kojima vrijedna domaćica sprema bijela platna i topla sukna za tvoju odjeću. Iz drveta je držalica motike, ašova i lopate, iz drveta su ručke na ralu i plugu sa kojim prevrćeš crnu zemlju, da posiješ bijelo žito i očuvaš život svoj i svojih najmilijih. I umjetna je svila, koja nadomješta pamuk i vunu iz drveta, iz drveta je katran, smola, kalofonium za gudala, kolomast za seljačka kola, terpentini, mirisno ulje iz kojeg se prave razni sapuni.

»Čovječe« — kaže nam šuma — »ja sam toplota tvog ognjišta u hladnim zimskim noćima, prijateljski hlad na ljetnom suncu. Ja sam šljeme tvoje kuće, daska na tvojoj trpezi, postelja na kojoj spavaš i drvo iz kojeg gradiš orude. Ja sam držalica tvoje motike, vrata tvog obora, drvo tvoje kolijevke i mrtvački sanduk. Ja sam hljeb dobrote i cvijeće ljepote. Ne uništavaj me!«

Ali čovjek nije poslušao, nego je šumu dušmanski uništavao.

Posljedice devastacije bile su slijedeće:

1. Na strmom šumskom zemljištu, gdje je nekad stajala šuma, sapire kiša zemlju i podriva je, te tako nastaju udubine, potoci i jaruge, a zemljište ogoli. Za vrijeme dugotrajnih kiša voda se sliva sa najvećom brzinom i snagom u plodne doline, te potoci i rijeke ne mogu tu ogromnu količinu vode primiti u svoja korita niti je zemlja može upiti i to prouzrokuje česte i velike poplave.

2. Nestankom šume presušuju izvori i vrela, nestaje vode u potocima i rijekama, jer je sa toga zemljišta nestalo rastresite zemlje, koja vodu upija, a krošnje drveća ne mogu zadržavati kišu, jer je drveće davno posječeno. Za te krajeve nastaju bijedni dani i osiromašenje. Mučan je život ljudi na takvom zemljištu, jer moraju po nekoliko sati ići do kakvog vrela, potoka ili rijeke, da donesu vode ili da napoje umornu stoku!

3. Zdravstvene su prilike u takvim krajevima vrlo loše, jer nema drveća i lišća na njemu, koje zrak prečišćava, jer lišće, kako je poznato, upija nečisti zrak a izlučuje čisti i svjež, koji je blagotvoran za ljudski život. Radi toga se u šumovitim krajevima i podižu tolika lječilišta i zračna kupališta, da se u njima odmaraju i liječe oslabljeni ljudi.

Radi toga je potrebno u širokim narodnim masama probuditi svijest i plemenito osjećanje za šumu, te ih savjetovati, da to dobro čuvaju. Moramo biti svjesni, da je osim siromaštva baš neprosvjedenost naroda najveći uzrok upropašćivanja naših šuma. Za ovaj posao potrebna je državna pomoć i privatno nastojanje, što su druge evropske države davno opazile i riješile ovo važno pitanje sa vrlo dobrim uspjehom. Ne smijemo ni mi u tome zaostati.

Korist, da se narod uputi o važnosti šuma uvidilo je Ministarstvo šuma i rudnika još godine 1925., pa je sporazumno sa Ministarstvom prosvjete uvelo održavanje t. zv. »Dječijeg dana pošumljavanja«, da se školskoj mladeži kao i djeci stočara i zemljoradnika ucijepi u njihove mlade duše još za rana sve ono, što će probuditi volju za čuvanje i njegu šumskih biljaka, kako bi se kod te mladeži pobudio interes za šumu i njene proizvode, i kako bi se ostvarili bolji i drukčiji osjećaji, nego što ih naše pokoljenje ima.

Potrebno bi bilo da se povede intenzivna propaganda u korist šume, a zadaće bi joj bile slijedeće:

1. Da se u školama ili drugim pogodnim prostorijama drže predavanja, na kojima će se javnost upoznati sa važnošću i koristima od šume. Ovakva predavanja treba popratiti sa zanimljivim primjerima i slikama.

2. Da se na dane sadjenja (Dječiji dan) održavaju primjerna predavanja i da se pobuđuje što veća ljubav i volja za šumu.

3. Da svi dnevni listovi pišu o važnosti i koristi šume, kako bi se probudilo što veće interesovanje za šumu i šumarstvo, a da se pobijaju svi dosadašnji štetni nazori o šumi.

4. Da razna humana i kulturna društva izdaju publikacije, brošure i letke, kojima će podići interes za šume, njihovo čuvanje i pošumljavanje.

5. Da se u svim školama: osnovnim, stručnim, učiteljskim, zanatskim i tehničkim u raspored nastave uvrsti što više gradiva o šumi i koristima od nje.

Nastavnički rad treba nadopuniti, te svakog uputiti u temelje šumarske nauke i to ne samo iz knjižice, nego i putem predavanja po šumarskim stručnjacima, kako bi se to poznavanje prenijelo u školu i među mladež. Treba da svi nastavnici i učenici dobro raspoznaju naših najvažnijih pet vrsti drveća: hrast, bukvu, jelu, bor i omoriku. Nastavnički plan u školama trebalo bi tako preudeliti, da se mladeži na lak, ugodan i pjesnički način opisuje ljepote šume. Žalosna je činjenica, da narod koristi od šume tek onda upozna, kad šume nestane, i kad ga radi toga pritisne bijeda, oskudica i siromaštvo. Onda istom uvidi, kuda ga je dovela pretjerana sebičnost, neznanje, a često i objest.

Naše šume zauzimaju četvrto mjesto u Evropi ili $\frac{1}{4}$ cjelokupne površine naše Države. Od ogromne količine drveta troši se u našoj državi gotovo $\frac{4}{5}$, a samo se jedna petina izvozi u inostranstvo. Da je naš narod prosvjećen i svjestan od kolike je važnosti čuvanje i uštednja sa drvetom, zar ne bi bilo obratno? Time bi se podigao narod i ekonomski, a time i država, koja ima ogromne svoje potrebe. Zar nije velika brojka kada se kaže, da svaki stanovnik naše države potroši godišnje oko jedan kubni metar drveta, što predstavlja količinu od 15.000.000 kubnih metara. To bi značilo, da naša šuma mora u jednoj godini toliko prirasti, ako bi htjeli da ne diramo u glavnicu.

Prikazavši tako u glavnom stanje našeg šumarstva, dolazimo do kobnog zaključka, da naša pokoljenja čeka zla sudbina jer će, ako tako dalje potraje, šume vrlo brzo nestati u mnogim krajevima i mi ćemo imati pred sobom tužnu sliku golih predjela našeg krša, gdje su nekad stajale bogate i prostrane šume. Šuma se nalazi u stalnom propadanju, naročito na apsolutnom šumskom zemljištu, t. j. onom, na kojem može samo rasti šumsko drveće a ne žitarice, voće, povrće i skrajnje je vrijeme, da se tome stane svim sretstvima na kraj.

Ing. Salih Osmanović

LIČNE VIJESTI

PROMJENE U SLUŽBI U BANOVINI HRVATSKOJ.

Postavljeni su:

Ing. Hrvoje Frančišković, diplomirani inženjer šumarstva iz Bribira, za šumarskog vježbenika kod Ispostave Banske Vlasti u Splitu;

Josip Subotić, pomoćni tehnički manipulant činovnik 10. položajne grupe ravnateljstva šuma brodske imovne općine u Vinkovcima, za računarskog pomoćnog knjigovođu, činovnika 9. položajne grupe kod istog ravnateljstva šuma;

Josip Mikulić, zvaničnik 3. položajne grupe odjela za šumarstvo banske Vlasti banovine Hrvatske u Zagrebu, za manipulativnog vježbenika kod istog odjela;

Emanuel Samardžija, lugar zvaničnik 2. položajne grupe sa 2. periodskom povišicom kod ravnateljstva banovinskih šuma u Sušaku, za akcezu 10. položajne grupe činovnika sa 2. periodskom povišicom kod istog ravnateljstva šuma.

Premješteni su:

Ing. Antun Ružičić, sreski šumar činovnik 4. položajne grupe 2. stepena od sreskog načelstva u Našicama, za sreskog šumara u istom svojstvu kod sreskog načelstva u Slav. Požegi;

Ing. Ilija Jankavić, sreski šumar činovnik 7. položajne grupe od sreskog načelstva u Slav. Požegi za sreskog šumara u istom svojstvu kod sreskog načelstva u Našicama;

Ing. Porin Šarić, šum. pristav činovnik 8. položajne grupe od šum. uprave u Karlobagu, za sreskog šumara u istom svojstvu kod sreskog načelstva u Karlovcu;

Ing. Mirko Kajganović, šum. vježbenik od ravnateljstva banovinskih šuma na Sušaku, za šumarskog vježbenika i vršioca dužnosti upravitelja šumske uprave u Donjem Lapcu;

Ing. Sergije Stepanov, šum. pristav činovnik 8. položajne grupe sa 1. periodskom povišicom od šumske uprave Turbe, za šum. pristava u istom svojstvu šumskoj upravi u Busovači, sa 50% umanjenom naknadom putnih i selidbenih troškova;

Ing. Vladimir Supek, šum. pristav činovnik 8. položajne grupe od sreskog načelstva u Derventi u istom svojstvu za šefa šumske uprave u Turbetu;

Ing. Matija Gjurović, šum. nadzornik činovnik 5. položajne grupe ravnateljstva šuma gradiške imovne općine u Novoj Gradiški, za šum. nadzornika u istom svojstvu i upravitelja šum. uprave gradiške imovne općine u Novoj Gradiški;

Ing. Nikola Mihajlović, šum. vježbenik od šum. uprave ogulinske imovne općine u Krivom Putu, za šum. vježbenika i vršioca dužnosti upravitelja šum. uprave ogulinske imovne općine u Ogulinu;

Ing. Dragutin Djapić, šum. pristav, činovnik 8. položajne grupe od Direkcije šuma u Skoplju, u istom svojstvu Ispostavi banske Vlasti, odsjek za šumarstvo u Splitu;

Ignacije Moćnik, podšumar 10. položajne grupe, činovnik od šum. uprave u Mljetu, za podšumara u istom svojstvu kod šumske uprave u Konjicu;

Nikola Buzuk, podšumar 9. položajne grupe, činovnik od ravnateljstva banovinskih šuma u Mostaru; u istom svojstvu šumskoj upravi u Konjicu, po molbi;

Zlatko Lukičić, računarski kontrolor, činovnik 7. položajne grupe od Direkcije šuma u Nišu, za računarskog pristava u istom svojstvu kod odjela za šumarstvo banske Vlasti banovine Hrvatske u Zagrebu.

PROMJENE U SLUŽBI IZVAN BANOVINE HRVATSKE.

Unapređeni su:

Ing. Slobodan Baranac, viši savjetnik Ministarstva š. i r. 4. položajne grupe 2. stepena sa 1. periodskom povišicom Odeljenja za upravu državnih šuma, za višeg savjetnika Ministarstva 4. položajne grupe 1. stepena istog Ministarstva;

Ing. Marko J. Levi, viši savjetnik Ministarstva š. i r. 4. položajne grupe 2. stepena sa 1. periodskom povišicom Odeljenja za upravu državnih šuma, za višeg savjetnika Ministarstva 4. položajne grupe 1. stepena istog Ministarstva;

Ing. Boleslav F. Črnagoj, viši savjetnik Ministarstva š. i r. 4. položajne grupe 2. stepena sa 1. periodskom povišicom Odeljenja za upravu državnih šuma, za višeg savjetnika Ministarstva 4. položajne grupe 1. stepena Odeljenja za upravu drž. šuma istog Ministarstva;

Ing. Konstantin J. Smiljanić, viši savjetnik Ministarstva š. i r. 4. položajne grupe 2. stepena sa 1. periodskom povišicom, za višeg savjetnika Ministarstva 4. položajne grupe 1. stepena Odeljenja za upravu državnih šuma istog Ministarstva;

Ing. Đuro S. Kangrga, viši savjetnik Ministarstva š. i r. 4. položajne grupe 2. stepena sa 1. periodskom povišicom Odeljenja za upravu državnih šuma, za višeg savjetnika Ministarstva 4. položajne grupe 1. stepena istog Ministarstva;

Ing. Jovan Savić, viši savjetnik Ministarstva š. i r. 4. položajne grupe 2. stepena Odeljenja za upravu državnih šuma, za višeg savjetnika Ministarstva 4. položajne grupe 1. stepena Odeljenja za upravu državnih šuma istog Ministarstva;

Ing. Radovan Đoković, šum. savjetnik 6. položajne grupe Direkcije šuma u Skoplju, za savjetnika 5. položajne grupe iste direkcije šuma;

Josip Kurc, računski kontrolor 7. položajne grupe sa 1. periodskom povišicom kod Direkcije šuma u Sarajevu Odeljak za računovodstvo i blagajnicu, za računskog inspektora 6. položajne grupe kod iste direkcije;

Budimir Mihajlović, pomoćni tehnički manipulant 8. položajne grupe Odeljka za računovodstvo i blagajnicu Direkcije šuma u Nišu, za višeg tehničkog manipulanta 7. položajne grupe kod iste direkcije;

Božin D. Perić, pristav 8. položajne grupe u Kabinetu Ministarstva š. i r., za višeg pristava Ministarstva 7. položajne grupe u Kabinetu istog Ministarstva;

Mitar Otašević, pomoćni tehnički manipulant 9. položajne grupe sa 1. periodskom povišicom Šum. uprave u Beranama, za pomoćnog tehničkog manipulanta 8. položajne grupe kod iste uprave;

Dušan Todorović, pomoćni tehnički manipulant 9. položajne grupe sa 1. periodskom povišicom Šum. uprave u Prištini, za pomoćnog tehničkog manipulanta 8. položajne grupe kod iste uprave.

Postavljeni su:

Ing. Miodrag Mihajlović, čin. pripravnik od 8. položajne grupe kod Šum. uprave Nemila za šum. pristava 8. položajne grupe kod iste uprave.

Premješteni su:

Begović inž. Branislav, šum. savjetnik 6. grupe od šumske uprave u Busovači, k Direkciji šuma u Tuzli;

Stevanović inž. Milivoje, šum. viši pristav 7. grupe od Direkcije šuma u Čačku, k Direkciji šuma u Sarajevu;

Majstorović inž. Vladimir, šum. savjetnik 4. grupe 2. stepena od Direkcije šuma u Novoj Gradiški k Direkciji šuma petrovaradinske imovne općine u Sremskoj Mitrovici;

Tadić inž. Dušan, šum. viši pristav 7. grupe od šumske uprave u Zrakuplju k Direkciji šuma u Čačku;

Barić inž. Marko, viši savjetnik 4. grupe 2. stepena od Direkcije šuma u Tuzli, k Direkciji šuma u Sarajevu;

Moskaljuk Aleksander, podšumar 1. kl. 7. grupe od šumske uprave Vitež, k šumskoj upravi u Tuzli;

Čaić inž. Rudolf, šum. viši pristav 7. grupe od Direkcije šuma u Tuzli, k šumskoj upravi u Vlasenici;

Žuljić inž. Mijo, šum. viši pristav 7. grupe od šumske uprave Olovo za činovnika šum. manipulacije u Carevoj Čupriji.

Babić inž. Ljubica, šum. pristav 8. grupe od uprave drž. parka u Topčideru, u istom svojstvu šumskoj upravi u Beogradu.

Ing. Izidor Perkućin, šum. viši pristav kod šum. uprave Dvor na Uni II. banske imovne općine, za šum. višeg pristava 7. položajne grupe Šumskoj upravi u Olovu;

Ing. Sergije Ošmjanski, šum. viši pristav 7. položajne grupe Šum. uprave u Beogradu, za šum. višeg pristava Uprave državnog parka u Topčideru u istom svojstvu;

Ing. Božidar Stojanović, čin. pripravnik od 8. položajne grupe Šumske uprave Žepče, za čin. pripravnika kod Direkcije šuma u Tuzli u istom svojstvu.

Umirovljeni su:

Simunović inž. Živan, inspektor 3. grupe 2. stepena kod Odeljenja za vrhovni šumarski nadzor Ministarstva šuma i rudnika;

Bojić A. Savo, viši savjetnik Direkcije šuma 4. grupe i stepena kod Direkcije šuma u Sarajevu;

Srebrnić Ivan, računarski inspektor, 6. grupe kod Odeljenja za računovodstvo Direkcije šuma u Ljubljani;

Božić Sergije, viši šumarski povjerenik 6. grupe kod šumske uprave u Banjaluci;

Ambroz Franjo, viši šum. povjerenik 6. grupe kod Direkcije šuma u Banjaluci.

IZ DRUŠTVA

PRETPLATA UPLAĆENA J. Š. U.

Saopćujemo pretplatnicima i to: Destilacija drva d. d., Teslić Din. 100.—; Direkcija šuma gradiške imovne općine, Nova Gradiška Din. 100.—; Direkcija šuma ogulinske imovne općine, Ogulin Din. 100.—; Direkcija šuma otočke imovne općine, Otočac Din. 75.—; Direkcija drž. dobra »Belje«, Kneževu Din. 100.—; Dohodarstveni ured kneza Odelsckalhia, Ilok, Din. 100.—; Grašćinsko oskrbništvo, Boštanj Din. 100.—; Ing. Milan Gojmerac, Kotor Varoš, Din. 100.—; Kranjska industrijska družba Jesenice, Jesenice Din. 100.—; Kmetijska zbornica Dravske banovine, Ljubljana Din. 100.—; Knjižara Nova založba, Ljubljana Din. 100.—; Knjižara Pelikan, Beograd Din. 100.—; Ravnateljstvo verskih zaklada, Ljubljana Din. 100.—; Slobodan M. Petrović, Ilidža Din. 100.—; Sresko načelstvo, Jastrebarsko Din. 100.—; Šumska uprava, Boh. Bistrica Din. 100.—; Šumski ured vlastel. Vukovar Din. 100.—; Šumska uprava, Bled Din. 100.—; Trgovačko ind. komora, Sarajevo Din. 100.—; Direkcija šuma brod. imovne općine, Vinkovci Din. 100.—; Šumska uprava, Brod n/S. Din. 100.—; Šumska uprava, Cerna Din. 100.—; Šumska uprava, Kamensko Din. 100.—; Šumska uprava, Otok Din. 100.—; Šumska uprava, Pleternica Din. 100.—; Šumska uprava, Rajevo Selo Din. 100.—; Šumska uprava, Sirač Din. 100.—; Šumska uprava, Podr. Slatina Din. 100.—; Šumska uprava, St. Mikanovci Din. 100.—; Šumska uprava, Trnjani Din. 100.—; Šumska uprava, Vinkovci Din. 100.—, da smo od diobnog odbora primili 75% uplaćene pretplate za god. 1940., a koja je bila uplaćena Jugosl. šum. udruženju, pa ćemo im list dalje slati t. j. do vremena do kada je pretplata uplaćena.

ČLANARINA UPLAĆENA J. Š. U.

Odlukom iz sjednice Odbora za razdiobu imovine J. Š. U. od 6. srpnja 1940. (Ex. broj 8) imade se članarina uplaćena za god. 1940. J. Š. U. vratiti gg. članovima.

Mnoga gospoda pristupila su »Hrvatskom šumarskom društvu« kao redoviti ili izvanredni članovi, a neki kao pomagači ili pomladak, pa da se izbjegne suvišnom trošku poštarine pošiljanjem novca i dopisivanjem, obavješćujemo niže navedenu gospodu grupiranu po banovinama sa naznakom uplaćene članarine, da ćemo onima kojima bi se imao vratiti novac, a koji su pristupili kao članovi Hrvatskom šumarskom društvu upisati uplaćeni iznos u dobro članarine, a one koji se nisu javili i ne jave se kao članovi, upisati uplaćeni iznos u dobro kao pretplatnicima »Šumarskog Lista«. U slučaju ako tko neće ni jedno ni drugo, neka nam izvoli to javiti, pa će mu se novac vratiti.

Redoviti članovi J. Š. U.

Banovina Hrvatska: Dr. Milan Anić, Zagreb Din. 90.—; Jakob Atias, Travnik Din. 100.—; Ing. Josip Alić, Sušak Din. 50.—; Ing. Rasim Bećiragić, Ravna Gora Din. 200.—; Ing. Emil Benić, Bjelovar Din. 100.—; Ing. Vladimir Bosiljević, Zagreb Din. 50.—; Ljudevit Brosig, Zagreb Din. 100.—; Ing. Konstantin M. Bula, Gjurgenovac Din. 50.—; Ing. Ivica Bastijančić, Vinkovci Din. 100.—; Ing. Tomo Bikčević, Zagreb Din. 20.—; Ing. Stjepan Cestar, Koprivnica Din. 50.—; Ing. Ljubomir Češljar, Mostar Din. 50.—; Dr. Edo Danda, Brod n/S. Din. 100.—; Ing. Emanuel Demokidov, Čazma, Din. 100.—; Ing. Ante Duić, Delnice Din. 50.—; Ing. Rajmund Fantoni, Zagreb Din. 100.—; Ing. Dragutin Ficko, Trnava Din. 100.—; Ing. Maks Fischer, Karlovac Din. 100.—; Ing. Ivan Frković, Zagreb Din. 100.—; Ing. Boris Giperborejski, Imotski Din. 50.—; Ing. Matija Gjaić, Zagreb Din. 100.—; Ing. Johan Heim, Oriovac Din. 100.—; Ing. August Horvat, Sušak Din. 100.—; Ing. Stjepan Horvat, Sušak Din. 100.—; Ing. Ivo Hirska, Novigrad Din. 100.—; Ing. Bela Jellman, Zagreb Din. 100.—; Ing. Zdravko Jerbić, Nova Gradiška Din. 100.—; Ing. Marjan Jurčić, Kostajnica Din. 100.—; Ing. Dušan Jedlovski, Split Din. 100.—; Ing. Drago Kajfež, Zagreb Din. 100.—; Ing. prof. Alfons Kauders, Zagreb Din. 100.—; Lambert Krišković, Zagreb Din. 100.—; Ing. Emil Kundrat, Zagreb Din. 100.—; Ing. Vilim Kučić, Skrad Din. 100.—; Ing. Juraj Kosović, Sušak Din. 100.—; Ing. Branko Kraljić, Sušak Din. 50.—; Dr. Ante Levaković, Zagreb Din. 100.—; Ing. Ivan Lakić, Zagreb Din. 50.—; Ing. Josip Mahovlić, Pleternica Din. 50.—; Ing. Josip Marčić, Split Din. 100.—; Gjuro st. Müller, Virovitica, Din. 100.—; Ing. Ivan Milinković, Plitv. Ljeskovac Din. 100.—; Valter Muck, Otočac Din. 100.—; Ing. Mihovil Mujdrica, Vinkovci Din. 100.—; Ing. Sergije Maljko, Mostar Din. 100.—; Ing. Branimir Marinković, Split Din. 100.—; Ing. Ivo Navratil, Jastrebarsko Din. 50.—; Ing. Juraj Ogloblin, Otočac Din. 50.—; Ing. Petar Ostojić, Zagreb Din. 100.—; Ing. Ante Pavlić, Zagreb Din. 100.—; Ing. Andrija Perušić, Zagreb Din. 100.—; Ing. Karlo Pičman, Karlovac Din. 200.—; Ing. Vilim Piršić, Vinkovci Din. 100.—; Ing. Oskar Piškorić, Vrbovsko Din. 35.—; Ing. Nikola Protoklitov, Belišće Din. 100.—; Ing. Dragutin Radimir, Mostar Din. 100.—; Ing. Milan Radišević, Osijek Din. 50.—; Ing. Ante Ružičić, Našice Din. 100.—; Ing. Ivan Radetić, Sušak Din. 120.—; Ing. Kamilo Rikert, Rajić Din. 120.—; Ing. Janko Šušteršić, Lokve Din. 100.—; Ing. Josip Šuštić, Zagreb Din. 100.—; Ing. Gustav Stiglmaier, Brinje Din. 50.—; Ing. Zvonimir Špoljarić, Zagreb Din. 100.—; Ing. Zdenko Šram, Zagreb Din. 100.—; Ing. Nikola Šimatić, Rab Din. 100.—; Ing. Ivan Švaganović, Đakovo Din. 50.—; Ing. Želimir Škrgatić, Sušak Din. 120.—; Ing. Stipan Škopac, Nova Gradiška, Din. 120.—; Josip Schmidt, Nova Gradiška Din. 100.—; Ing. Gjuro Tonković, Sisak Din. 50.—; Ing. Zdravko Turk, Čabar Din. 100.—; Dr. Aleksandar Ugrenović, Zagreb Din. 83.—; Ing. Vilko Vidmar, Nova Gradiška Din. 100.—; Ing. Špiro Vučetić, Dubrovnik Din. 100.—; Ing. Emanuel Vilček, Vinkovci Din. 50.—; Ing. Pavao Zgorelec, Zagreb Din. 50.—; Bartol Pleško, Krapina, Din. 100.—; Josip Ton, Orahovica Din. 100.—.

Banovina Dravska: Karl Auersperg, Sotesko Din. 100.—; Ing. Cvjetko Božić, Ljubljana Din. 100.—; Dr. Frane Glaučnik, Maribor Din. 100.—; Leopold Jelinčić, Litija Din. 100.—; Ing. Igo Kraut, Novo Mesto Din. 100.—; Ing. Frane Lazarini, Boh. Bistrica Din. 100.—; Ing. Milan Lenarčić, Ribnica Din. 100.—; Ing. Otmar Miklau, Brežice Din. 100.—; Emanuel Neugebauer, Sotesko Din. 100.—; Ing. Alojzije Rus, Boh. Bistrica Din. 100.—; Marko Rudež, Ribnica Din. 100.—; Ing. Franjo Sevnik, St. Vid Din. 100.—; Ing. Franjo Stiglic, Kočevje Din. 100.—; Ing. Mirko Šušteršić, Ljubljana Din. 100.—; Robert Scheithauer, Brežicah-Župelevec Din. 100.—; Jernej Zupanc, Lancovo Din. 100.—.

Grad Beograd i Banovina Dunavska: Dr. Josip Balen, Zemun Din. 79.—; Dr. Petar Đorđević, Beograd Din. 100.—; Ing. Dragoljub Mirković, Zemun Din. 100.—;

Ing. Borislav Nikolić, Beograd Din. 100.—; Dr. Dragoljub Petrović, Beograd Din. 100.—; Ing. Ante Ružić, Beograd Din. 75.—; Dr. Milivoje Vasić, Beograd Din. 100.—; Ing. Franjo Asaj, Bezdan Din. 100.—; Ing. Aleksandar Balkovski, Doroslovo, Din. 100.—; Risto A. Đorđević, Šabac Din. 100.—; Ing. Stjepan Gjurić, Subotica Din. 100.—; Ing. Slavko Jovanović, Kneževu Din. 100.—.

Banovina Drinska: Ing. Ferdo Holl, Sarajevo Din. 100.—; Ing. Vojislav Jovanović, Tuzla Din. 50.—; Josip Klimeš, Sjetlina Din. 50.—; Ing. Nikola Mihaliček, Zavidovići Din. 100.—; Ing. Josip Markunović, Sarajevo Din. 100.—; Ing. Jovan Stanimirović, Sarajevo Din. 100.—; Ing. Nikola Studijanov, Čačak Din. 100.—; Ing. Pavle Fukarek, Sarajevo Din. 100.—.

Banovina Vrbaska: Ing. Zvonko Car, Banja Luka Din. 100.—; Ing. Jeronim Kahler, Kotor Varoš Din. 100.—; Ing. Ivan Klemenčić, Oštrej Din. 100.—; Ing. Nikola Miljuš, Banja Luka Din. 100.—; Ing. Mirko Pavić, Banja Luka Din. 50.—; Ing. Josip Radišić, Banja Luka Din. 100.—; Ing. Tugomil Rogina, Doboj Din. 100.—.

Banovina Vardarska: Ing. Kosta Džolić, Kavadar Din. 50.—; Ing. Kosta Ostojić, Kos. Mitrovica Din. 100.—; Petar Šimić, Kavadar Din. 50.—; Ing. Mirko Špiranec, Skoplje Din. 100.—.

Banovina Zetska: Ing. Stipan Nikolajevski, Ivanjica Din. 100.—; Ing. Borislav Obradović, Ljubinje Din. 100.—.

Banovina Moravska: Ing. Čedomir Nedok, Piroć Din. 100.—.

Članovi pomagači J. Š. U.

Banovina Hrvatska: Petar Čulumović, Perušić Din. 25.—; Veljko Dragaš, Zagreb Din. 50.—; Mirko Gregačević, Vrhovine Din. 50.—; Ivan Hladiš, Ivanjska Din. 25.—; Stevo Kovačević, Garešnica Din. 25.—; Franjo Knebl, Sisak Din. 70.—; Nenad Nikolić, Zagreb Din. 50.—; Heliodor Prelesnik, Kotor Din. 50.—; Jovan Tomić, Zagreb Din. 50.—; Srećko Vanjković, Zagreb Din. 25.—.

Banovina Dravska: Joža Osterman, Kranj Din. 50.—.

Banovina Drinska: Pavao Fukarek, Sarajevo Din. 50.—.

Banovina Dunavska i Uprava grada Beograda: Marín Aljmašac, Bački Breg Din. 50.—; Ivan Popović, Seleuš Din. 25.—; Vojislav Stojanović, Beograd Din. 50.—.

Pripremnog odbora

Blagajnik:

O. Dremil.

KNJIŽEVNOST

ING. IVO ČEOVIĆ, ŠUM. SAVJETNIK — ZAGREB: LOVSTVO.

U nakladi »Tipografija« d. d. Zagreb štampana je knjiga »Lovstvo« od Ing. Iva Čeočića, šumar. savjetnika u Zagrebu, 445 stranica, broširana cijena Din 80.—, u platno uvezana Din 100.—.

Točno je, kako je dnevna štampa prije štampanja te knjige istakla, da se je osjećala u nas praznina i potreba jednog stručnog djela o lovstvu, jer je od zadnjeg izdanja »Lovstvo« od blagopokojnog profesora Frana Kesterčaneke prošlo preko četrdeset godina a naklada je bila već davno rasprodana. Ostalo je dakle pitanje, tko će tu prazninu u našoj lovačkoj književnosti i kako ispuniti. Moj drug g. Ing. Ivo Čeočić odlučio je, da je on pozvan da tu prazninu ispuni i da napiše naše novo lovstvo. Doduše on u Uvodu svojoj knjizi kaže, da je udovoljio toj potrebi »na nagovor nekih lovačkih drugova i znanaca«. Činjenica je, da je knjiga pred nama i ja sam si stavio u dužnost, da ocijenim, kako je drug Čeočić tu prazninu ispunio.

Prije nego prijedem na stručnu ocjenu djela, red je da spomenem, da je jednako naš drug Slovenac g. Ing. Mirko Šušteršič priredio god. 1934. knjigu »Naš lov« na slovenskom jeziku sa slijedećim sadržajem: I. 1. Nastanak in namen knjige. 2. Zgodovina lovstva. II. Lovsko živaloslovje. III. 1. Lov in naša vest. 2. Lovsko vedenje, lovske šege, narodno-gospodarski pomen in statistika lovstva. IV. Pripomočki in veščine za lov: Strelno orožje. — Streljanje. — Lovila. — Klici, vabila. — Strupi. — Psi. — Vzgoja braka. — Oprema in naprave za lov. — Organizacija kinologije v Jugoslaviji. V. Divjad, razni načini lova nanjo, odstrel in gojitev: Srnjad. — Jelenjad. — Gams (divja koza). — Zajec. — Medved. — Divja svinja. — Divja mačka. — Volk. — Lisica. — Jazbec. — Kune. — Vidra. — Veliki petelin. — Ruševac. — Jereb, skalna jerebica, snežna jerebica. — Poljska jerebica, prepelica. — Fazan. — Kljunač. — Divje race. — Divji golob. — Ujede. VI. 1. Bolezni divjadi. 2. Lovski plen in ravnanje z njim. 3. Lovska zadruga. VII. Upravljanje lovišč. VIII. Lovsko pravo. Abecedni imenik živali. — Knjigu je izdala po zaključku Slovenskog lovskog društva u Ljubljani Družba sv. Mohorja, a pojedina poglavlja u toj knjizi obradili su lovački i prirodoslovni stručnjaci i pisci: dr. Stanko Bevk, dr. Viljem Krejči, ing. Mirko Šušteršič, mr. Gvidon Bakarčič, Gozdar Hanzlowsky, dr. Ivan Lovrenčič, prof. Peter Žmitek, veterinar Hugon Turk, dvorski preparator Viktor Herfort, ravnatelj Ivan Zupan i viši sudski savjetnik Anton Mladič. Knjiga sa slikama opseže 401 stranicu.

Redaktor i glavni suradnik te knjige g. Ing. Mirko Šušteršič piše u organu S. L. D. »Lovec« broj 5 — 1940. izvješćujući o izdanju knjige Ing. Iva Čevića »Lovstvo« na str. 213. i 214. slijedeće: »Ta knjiga (Čevićeva) bo izpolnitev naše »Naš lov« v nekaterih poglavjih, ki smo jih morali žal zaradi omejenih sredstev opustiti in izpustiti. Ker pa naše popolnejše knjige najbrž ne bo tako kmalu, toplo priporočamo omenjeno kot izpopolnitev naše.«

Nerazumljivo je, što g. Čević nije kao dugogodišnji tajnik Saveza lov. društava Banovine savske odnosno Banovine Hrvatske stavio predlog, da naše Lovstvo obrade naši lovački stručnjaci, jednako kao što su to proveli Slovenci.

A sad da vidimo, kako je g. Čević sam materijal obradio.

1. **Uvod**, kojega sam već spomenuo.

2. **Sv. Hubert**

Mjesto toga poglavlja mogao je pisac govoriti radije nešto o našem narodnom poimanju lova te o izgrađnji tipa jugoslavenskog ili u užem smislu hrvatskoga lovca. Mogao je spomenuti junačko doba našega lovstva i narodne junake i lovce strijelom i kopljem na medvjeda i vepa. Viteški način lova sa sokolovima. Istaći ljubav našega naroda za lov i lovnu divljač i za dokaz citirati izvatke iz naših narodnih pjesama od najstarijega doba do danas. N. pr.

»Da idemo u lov u planinu

Da bijemo plahoga jelena.«

»Al' ćeš ostat na ček u planini

Al' ćeš puštat hrte i zagare?«

»Pak zavede hrte i ogare« (Nar. pjesma)

ili »Sva gospoda pustiše sokole

A Draginja malena kraguja« (Nar. pjesma)

ili »Bjež'te, bjež'te košutice,

Eto idu mladi lovci,

Mladi lovci Hercegovci« (Nar. pjesma)

ili »Gora se zeleni,

Po njoj mi pasu jeleni« (Nar. pjesma)

ili »Namera me namerila

Vu zelenu strmu goru,

Gde je srna vođu pila
Z dvema, trema srnčicama.
Lako srne usred gore
Gde je izvor ladne vode.« (Nar. pjesma).¹

A sa značenjem i proslavom sv. Huberta, »fala mu budi, dika i slava«, kako kaže naš narod, mi nemamo ništa zajedničko.

3. Lov u prošlosti i sadašnjosti.

Kad je pisac spomenuo lov u prošlosti i za vrijeme Grka i Rimljana, onda je u tom povjesnom dijelu mogao spomenuti nešto i iz istorije našega lovstva. Zašto smo vukli onda sadrene odljevke bogumilskih stećaka sa lovačkim motivima na internacionalnu lovačku izložbu u Berlin, kad kod kuće preko toga prelazimo. Zar autoru nije poznato, da su naši kraljevi i knezovi, velmože i velikaši bili veliki lovci. Emilije Łaszowski piše u »Jutarnjem listu« od 24. XII. 1937. u članku »Brežice u vlasti knezova Frankopana« slijedeće: 12. IX. 1643. opet piše Vuk Frankopan iz Brežica Ivanu Vojkoviću, da mu priskrbi jednoga sokola lovca (kragulja) jer ima samo jednoga i ne bog zna kakova. Zatim spominje odredbu kneza Jurja Frankopana od god. 1657.: »Lovca valja otpustiti, izim ako se zadovoljava godišnjom plaćom od 30 forinti i jednom »opravom«. Psi (hrti i vižli) neka se dobro hrane i ne smiju se iz imanja voditi niti posuđivati.« Nerazumljivo je, da se g. Čeović, kad se već odlučio na pisanje našega lovstva, nije zainteresirao za takove stvari pogotovo, kad je skoro sve svoje službovanje proveo u Zagrebu, u našem kulturnom centru, gdje su mu bili na raspolaganje svi arhivi i vrela. I još je nerazumljivije, da to ne proučava, kad mu je već povjereno da obradi lovstvo u »Hrvatskoj Enciklopediji«.

4. Razvrstavanje divljači.

Pod tim naslovom razvrstana je divljač po naučnoj osnovi, po zakonu o lovu i po lovačkim zasadama. Jer to razvrstavanje ne potječe od autora, nema se što ocijenjivati.

5. Prirodoslovlje divljači i zvjeradi.

Ovo je poglavlje najopsežnije od svih u knjizi, jer zaprema preko 150 stranica. I ako je općenito prirodoslovlje lovne divljači i zvjeradi obrađeno u svjetskoj literaturi a naše domaće u našoj literaturi nerazumljivo je, kako je u Čeovićevoj knjizi ispalo manjkavo i netočno. Trebalo je za pojedinu vrst divljači navesti ono, što je bitno i karakteristično.

N. pr. za jelena opis i lov bi jošte odgovarao, ali uzgojne mjere, koje su za lovca praktičara najvažnije, nisu nikako obrađene. Jednako tako kod srna od uzgoja ništa ne vidimo. Istinabog pisac kod »Ostrijela« govori, kakove bi srnjake imali ostrijeliti, ali osim uzgoja puškom imade još mnogo drugih mjera za uzgoj srneće divljači, koje su za lovce praktičare od velike važnosti. Pisac kaže, da srna ima l a n e, a tomu nije tako, već košuta ima lane, srna imade j a r e ili s r n č e, a divokoza k o z l e.

Za divlju svinju navada: »Parenje divljih svinja nazivamo »bucanjem«, a pada u mjesecu prosincu i siječnju. Krmača nosi 20 tjedana, te u travnju ili svibnju oprasi 4—12 prasadi.« To nije točno. Krmače se pare od novembra do polovice januara, a vrlo često i u drugo doba, a prema tome se i prase. Ja sam vidio divlje svinje sa mladima početkom januara.

Za j a z a v c a piše: »Pari se u srpnju i kolovozu, neki tvrde da se pari u listopadu—studenom. Ženka okoti u ožujku—travnju 3 do 5 mladih, koji su kroz deset dana slijepi.« U istinu jazavka se pari od početka augusta do početka oktobra, a koti se od februara do marta.

¹ Vidi »Pismenost«, roman iz savremenog hrv. seljačkog života, napisao Mijo Stuparić.

Za kunu zlaticu piše autor: »Pari se u srpnju i kolovožu. Ženka nosi 41 tjedan, a okoti 2—3 mladih.« Za kunu bjelicu piše: »Pari se u srpnju i kolovožu, nosi 41 tjedan, a okoti 2—3 mladih.« To su za mene prvi glasi i nerazumljivo je, otkuda je i od kojega autora g. Čeović došao do takovih podataka. Ja sam učio u lovnoj zoologiji a kasnije tijekom dugogodišnje lovačke prakse utvrdio, da se kune jednako kao i tvor pare u februaru, a kote u aprilu 3—7 mladih. Dakle nose oko 9 tjedana, a ne 41 tjedan.

Za puha veli pisac: »Prospava i cijelu zimu u gnijezdu, koje si napravi u šupljem drveću.« Puh ide na spavanje u pušine u zemlju, a u dupljima šupljega drveća boravi, dok ide za hranom.

Kralj naših planina medvjed opisan je u ovoj knjizi vrlo slabo. Pisac veli: »Mlada medvjedica pari se tek u svojoj četvrtoj godini«, a zašto ne kaže, kada se opet iza toga pari?

Divlja mačka nije opisana karakteristično. Po mome bio bi opis divljega mačka a za razliku od domaće, podivljale ili križane mačke slijedeći: Nos bjeličast do svjetlonarandžast, dlaka mrkosiva, od čela preko tjemena tri crne pruge, srednja preko plećiju ide do repa i širi se u prečne pruge po boku do trbuha. Ispod vrata bijel. Brada veća, brkovi dulji, zubalo jače. Rep debeo, sa crnim zatvorenim kolutima, tupast, na kraju crn. Po tim značajkama svaki će lovac divlju mačku lako utvrditi.

Za velikog tetrijeba piše g. Čeović u svom Lovstvu: »Glava je crna... Leda su tamnosmeda sa svijetlim točkicama. Prsa i trbuh su sivi... Kljun je sivo-plavkast.« Takvoga tetrijeba nikada u životu nisam vidio. Zašto autor nije naveo, gdje takovog tetrijeba ima? Kod našega tetrijeba su: glava i vrat tamnosivi kao škrljevac sa uskim crnim krivudavim prugama isprutani, a brada mu je crna. Kljun kukast poput roga bijel. Leda su u visini krila tamnosmeda a prema repu crnija sa svjetlosivim valovitim linijama. Prsa imaju zeleni štit sa ocalnim sjajem, a tamnosmede perje na trbuhu imaju velike bijele peče... i t. d. Dakle to je posve drugi izgled pijevca, nego li ga je naveo g. Čeović. Autor kaže dalje: »Na strani svakog prsta ima resaste rožnate izrasline (rese), koje se nakon parenja osuše i otpadnu. Međutim to otpadanje resa nije u vezi sa parenjem, već sa mitarenjem, nakon čega mu opet izrastu. Te rese po navodima A. Krüdener-a u knjizi »Auerwild«, nisu ništa drugo, nego zakržljalo perje, koje se nije moglo naravno razviti.« Nije tako i te rese nisu nikakovo zakržljalo perje, niti imaju kakove veze sa mitarenjem, niti se suše. Te rese na prstima velikog tetrijeba su krajni rub tabanske ljuske i nikako se ne suše, već ih tetrijeb na izmaku zime a još za vrijeme parenja, dakle daleko prije mitarenja, postepeno gubi i obnavlja kao i čitavu tabansku ljudsku. Tetrijebu se i kljun ljušti i postepeno obnavlja, ali jošte nikome nije palo na um kazati, da je kljun kakov rudimenat, nego je organ, koji ima svoju određenu svrhu. Jednako je tako i sa resama. Onda piše: »Kada pijevac pjeva t. j. kada »brusi«, tada on ne čuje što se oko njega događa. Koji su uzroci te gluhoće, nije do današnjega dana sigurno utvrđeno... Za vrijeme brušenja tetrijeb i ne vidi...« Tako se o velikom tetrijebu pisalo pred 20—30 godina, a danas znamo, da veliki tetrijeb i vidi i čuje i za vrijeme brušenja. Konačno nam autor ništa ne piše o uzgojnim mjerama za velikog tetrijeba i ako su to vrlo važne stvari za sve lovce, pogotovo kad ta divljač svakim danom biva sve rjeđa.

Tetrijeb ruževac pretvorio se u ovome Lovstvu u ruševca, a tetrijeb križanac u kopiljastog.

Za škanjca osaša veli, da gnijezdi u šumama na visokim stablima, a ne piše gdje zimuje i da li je to ptica selica za naše krajeve?

I tako dalje i tako dalje. Nije ovdje mjesto, da napišem sve kako mislim, jer bi to značilo pisati novo Lovstvo.

6.² Vrijeme parenja i leženja kod divljači i zvjeradi.

Neke svoje opaske na to spomenuo sam već kod poglavlja »Prirodoslovlje divljači i zvjeradi«.

7. Kako dugo žive životinje.

Za medvjeda piše autor po vrelima, koja je upotrijebio, da može živjeti 30 godina. Da se za stvar potanje zanimao mogao je lako doznati, da medvjed živi 40—50 godina. Kad je već naveo galeba i divlju gusku nerazumljivo je, zašto nije naveden i veliki tetrijeb? Navešću stoga ja, da tetrijeb može doživjeti relativno visoku starost od 18—20 godina.

8. Bolesti divljači.

Jer nisam stručnjak za veterinarsku medicinu ne mogu ovdje ništa ocjenjivati.

9. Tragovi divljači.

U ovom poglavlju mogao je autor uza otiske stopala u koraku, trku i tako dalje, prema slikama, koje je uzeo od različitih autora, navesti nešto općenito o kretanju i traganju divljači, što je za lovce praktičare od velike važnosti. N. pr. traganje kune u jednoj noći.

10. Uzgoj fazana umjetnim načinom.

Autor opisuje uzgoj fazana u volijerama na engleski, njemački i domaći način.

11. Solišta.

Između mnogih vrsta i načina postavljanja solišta ovdje su nekoja opisana.

12. Zasjeđi i busije.

Autor piše: »Među takova pomagala spadaju visoki zasjeđi i busije. Niti u književnom niti u narodnom govoru do sada nisam čuo riječ: zasjed, već naš narod kaže zasjeđa. Čuo sam za avion jednosjed, dvosjed, trosjed i t. d. ali za zasjed nisam čuo. A busija, to je turska riječ i do danas je ne čuh u lovačkom govoru. Zašto dakle ne bi visoka zasjeđa bila: višnjak, čekalica, stalak. Zašto »viseći prenosni zasjed«, kad sam za to predlagao: visoko sjedalo. Čemu smo onda uopće pisali o lovačkoj terminologiji, kad svaki lovac odnosno pisac na novo izmišlja nove nazive i prevada ih sa stranog jezika na svoj način. Zar ne bi bilo bolje mjesto: »stalna busija na zemlji« stalan zaklon?

13. Vabljenje i vabila.

Čitajući ovaj ostsjek čovjek se ne može oteti dojmu, da ga je pisac prema stranim autorima obradio čisto teoretski. Tu nema niti trunke prakse, niti jedne praktičke upute ni savjeta. Ta nije sve samo u oponašanju glasova, ima kod toga načina lova još mnogo stvari, koje i te kako odlučuju o uspjehu.

14. Lov na divlje patke.

A zašto ne bi bio lov na velikog tetrijeba ili lov na medvjeda ili lov na lisice ili koju drugu divljač? Zašto je baš lov na divlje patke zaslužio posebno poglavlje?

15. Lov na kuniće vretnom.

To je čisto njemački lov, koji se kod nas ne njeguje i teško će kojem našem lovcu poslužiti.

16. Postupak s ubijenom divljači i njena otprema.

Toliko je slika u ovoj knjizi, pa baš ovdje nema niti jedne, gdje bi i te kako dobro poslužila radi prakse,

17. Trofeje.

Ne znam po kojem je autoru ili po čijoj praksi obradio g. Čeović ovo poglavlje. Lovci, koji budu radili po ovome napatku, pokvariće potpuno svoje trofeje. Tako autor upućuje, da otpiljenu srneću čelenku, sa koje je prethodno skinuta koža, mozak i oči i dobro je izaprana od krvi, kuhamo oko jedan sat, a jelensku znatno dulje. To nikome ne preporučam, jer takova trofeja neće se obkupati, već će se posve ras-

² Tek. broj 6. dolazi po dva puta u »Sadržaju«, pa sam tako i ja ostavio.

kuhati i raspasti. Ja otpiljenu srnjakovu lubanju sa rogovima pod kožom i mesom kuham samo 20 minuta. Jednako tako njegov kasniji postupak sa tako iskuhanom čelenkom sa vodikovim dvokisom i »Perhydratom« oko izbijeljivanja lubanjske kosti posve je protupropisan. Tim kemikalijama posve se oduzima lubanjskim kostima mast i naravno ljepilo, kosti se raspadaju, a u koliko to ne, to se istančaju kao papir i bivaju gotovo prozirne. Osim toga, jer je to neukusno, što vrijedi onda takova trofeja? Prirodna boja kosti nije bijela, već žutkasta, i po mom načinu preparirana trofeja može trajati ne samo kroz ljudski vijek, nego kroz stoljeća. U buduće kod ocjene rogovlja na izložbama morao bi se i način prepariranja uzeti u obzir.

18. Ocjena lovačkih trofeja po međunarodnim formulama.

U ovome otkjenu donesene su primljene internacionalne norme za ocjenu trofeja.

19. Lov sovom ušarom na ptice grabilice.

Tema obrađena po mnogim autorima.

20. Tamanjenje vrana i svraka.

Opisuje postupak trovanja vrana i svraka otrovanim mekama i jajima.

21. Trovanje vukova i lisica.

Opisuje postupak trovanja grabežljivaca strihminom i cijankalijem posve teoretski. Preporuča, da se strihmin stavlja kroz zarez direktno u strvinu. Taj bi postupak odgovarao, ako bi grabežljivac prvu ili drugu noć došao na strvinu, ali ako je strvina izložena dulje vrijeme, onda se strihmin mora stavljati u kapsule od hostije koje se zaliju stearinom ili u patrone od maslaca i tako spremljen stavlja se u strvinu. Nikako nije dobro, kako pisac preporuča, otrovanu meku u zemlju makar kako duboko zakopati, jer će je medvjed nanjušiti i opet iskopati, već se sve meke imaju spaliti.

22. Lovke, stupice i željeza.

Ovo važno poglavlje lovačke prakse nije obrađeno nikako: Autor kaže: »Za hvatanje kako zvjeradi, tako i ostalih grabežljivaca ima raznih većih i manjih željeza (stupica) pomoću kojih se mogu hvatati vukovi, vidre, lisice, kune, tvorci, lasice, jastrebovi, kopci i ostali štetočinci. Takova se željeza mogu nabaviti u svakoj trgovini lovačkih potrepština. No kako se i u željezu (ne kaže se željezo, već željeza, op. pisca) i u prociepu (kakova je to sprava, da li tulac, kladice? op. pisca) ulovljena životinja previše muči, to ne preporučam lovcima, da se njima služe.«

Pitam ja autora, kako ćemo uloviti onda vidru, ako ne u željeza? Ona ne ide u one drvene škatulje. Druže, to je siva teorija, daleko od zelene prakse! A kad se moramo služiti željezima, onda je red i željeza opisati i istaći, što se traži od dobrih željeza, kako i gdje se imaju postaviti, kako sa mekom, kako bez meke, kako se imaju maskirati, na što se kod postavljanja ima paziti i tako dalje. Baš kod toga načina lova mora se u tančine poznavati narav grabežljivaca i tu se vidi lovac na djelo. Neopravdano je govoriti, da se u željezima ulovljena životinja previše muči, kad se danas izrađuju i takova željeza, koja smrtno djeluju. A zar se ne muči životinja prostrijeljena zrnom kroz drob, pa još nitko nije preporučio lovcima, da se ne služe puškom. Za mene su željeza još uvijek humanije i lovačkije sretstvo nego otrov. Konačno, ako je lov dio narodnog gospodarstva, onda u željeza uhvaćeni komad nikada ne propadne, a koliko lisica i kuna i tvoraca propadne od otrova bez ikakove koristi i da ih uopće nitko ne nađe.

Kod nas ne postoji nerazumijevanje između građanskih lovačkih društava i seljačkih lovačkih društava, jer narod je narod, ali danas postoji velika oprečnost i razlika u gledanju na stvar između gradskih lovaca i lovaca na terenu, točnije između lovaca za zelenim stolom i lovaca praktičara.

23. Psi.

Ovdje su opisani lovački psi po pasminama.

24. Bolesti lovačkih pasa.

* Ista primjetba kao kod poglavlja 8.

25. Dresura psa ptičara.

Opisana je dresura psa u sobi, u polju, u šumi i u vodi. Moje je mišljenje, da bi u današnje doba, kad znamo da pas ne radi samo po instinktu već i psihički, pse što manje cirkuski poučavali, već više oslanjajući se na pasju pamet i razum. Ne može tu biti mnogo određenih pouka. Svaki lovac treba da si prema svojoj potrebi i prema svojim lovačkim prilikama sam odgoji i izuči psa. Ako bude s njime lijepo i taktički postupao, pas će ga razumjeti i sve će mu učiniti, što bude od njega za lovačke potrebe tražio.

26. Oružje i streljivo.

27. Lovačka balistika i njena primjena u praksi.

Po mom mišljenju oba poglavlja mogla su se donijeti u jednom i to u tri dijela. A. Teorijski dio i lovačka balistika u kratko, B. Oružje i streljivo i C. Čišćenje i konzerviranje lov. oružja.

Kod oružja razraditi: 1. Izbor vrste puške a) sačmarice, izbor sistema (sustava), b) za više naboja (američke) i automatske, c) risanice, d) obocijevke i trocijevke. 2. Provrt cijevi. 3. Da li je puška za bezdimni ili crni barut uporabiiva. 4. Što se može tražiti od puške a) za zrno, b) za sačmu. 5. O pristrijeljavanju (ugadanju) risanice bez i sa dalekozorom. 6. Uzroci manjkavog djelovanja risanice i sačmarice. 7. Nabavljanje lov. pušaka, dužine i mjere za kundak.

U poglavlju »Oružje« čitam posve nove nazive za dijelove puške. Ja sam se jedan dobar dio svoga života bavio tehnikom lovačkoga oružja a jednako i sa našom lovačkom terminologijom. Do sada smo jedva uspjeli nekako ustaliti nazive za lovačko oružje i sastavne dijelove toga oružja, bar toliko, da uz pojedinu riječ nismo trebali taj dio i nacrtati. Ali ovdje navedene nazive, priznajem otvoreno, bez slike ne razumijem. Kako će se onda ostali lovci snaći, koji budu ovo lovstvo čitali?

Tako su dosada lovačke puške bile »sa čekićima« i »bez čekića (hammerless)«. Ovdje su sa čekićima »kokotare« a bez čekića »čekićare«. Dosada je bio zaporni nastavak, sada je »šip«, dosada zaporni usjek, sada je »šipilo«, dosada baskula, sada »puščana glava«, dosada zaporni ključ, sada »otvarač«, dosada zaporni čep stražnji i prednji, sada »stražnji i prednji ključ«, dosada prematač (kod trocijevke), sada »pomicaljka«, dosada ubrač, sada »vijak za ubrzicu«, dosada vatra, sada »gvožđe puščano«, u vatri dosada lijeva, sada »luk«, dosada daska, sada »pločica«, dosada napinjač, sada »ozib«. »Kod mnogih pušaka je provrtina kod grla cijevi vrtana »naoklis« (Chokebohrung), dosada je bila vrtana suženo (na suzinu). Dakle to je cijela kula babilonska i ako ovako dalje nastavimo, postići ćemo međunarodni rekord u izmišljanju naziva u puškarskoj tehnici.

28. Lovačka oprema.

Kad je autor spomenuo, da boja odjeće mora odgovarati okolišu, u kojemu lovimo, onda je svakako morao spomenuti, da boja lovčeve odjeće mora biti za jednu nijansu svijetlija od okoline. A kad je već spomenuo toliko pomagala kod izvršivanja iova, onda nije smio ispustiti niti plašila (krpice, Lappen) bez kojih se ne može uspješno pogon na grabežljivce provesti sa manjim brojem lovaca.

29. Što se radi u kojem mjesecu.

Ovdje se donosi poznati lovački kalendar t. j. što se lovi i koji se poslovi u lovištu vrše po mjesecima.

30. Seoba i prstenovanje ptica selica.

U ovcme otsjeku trebao je autor navesti, da bi se pored ptica imalo provadati prstenovanje i markiranje i ostale lovne divljači, srna, zeceva, lisica, kuna, puhova i t. d. da se ustanovi krug njihova kretanja, selenja, način života, čime bi se razjasnila mnoga još neriješena biološka pitanja naše lovne divljači.

31. Upute lovcima o lovačkom ponašanju i lovačkim običajima.

Uza lovačke običaje stranih naroda, od kojih smo neke i mi poprimili, valjalo je reći koju i o našim narodnim lovačkim običajima.

32. Prava i dužnosti čuvara lova.

Ovdje su iznesena prava i dužnosti čuvara lova prema Pravilniku na temelju zakona o lovu.

33. Nezgode u lovu i prva pomoć.

Stručni medicinski predmet.

34. Knjigovodstvo za lovce i lovačka društva.

Doneseno na principima trgovačkog knjigovodstva.

35. Znakovi trubljom.

36. Upotrebljena literatura.

37. Kazalo.

G. Čeović kaže u Uvodu: »Stručno lovačko štivo, premda ga kod nas ima dosta obrađenog, rastepeno je u raznim godištim naših stručnih lovačkih časopisa, zbog čega je teško pristupačno, pogotovo onim mladim lovcima, koji tih časopisa nemaju.« Rastepena je grada ovoga Lovstva i po mnogim knjigama stranih autora, čija je literatura upotrijebljena, pa kad piscu nije bilo teško tamo tu gradnju potražiti, zacijelo bi mu je bilo lakše potražiti u našem »Lov. ribar. vjesniku«, a da je za tom gradom autor posegao, bilo bi ovo Lovstvo više naše. Prof. Kesterčanek je napisao svoje Lovstvo pred 44 godine i citira u njemu na mnogo mjesta »Lov. ribar. vjesnik« i »Šumarski list«, gdje je u ono vrijeme bilo malo obrađenog materijala. Tim nerazumljiviji je postupak autora prema našoj stručnoj lovačkoj literaturi. Sve u svemu nije to naš jelen, nije to naš tetrijeb, nije to naš medvjed, nije to naša kuna, nije to naše lovstvo i nisu ga pisali naši lovački stručnjaci. Za mene praznina, koja je nastala iza Kesterčanekovog Lovstva, ostaje i dalje prazninom. Prije ili kasnije, kako sam i ranije predlagao, moraćemo pristupiti pisanju našega lovstva. Mi se danas nalazimo na prekretnici svega i na pragu novoga i kod nas i oko nas. Lovstvo od Ing. Čeovića jest školski primjer, kako se kod nas više ne bi smjele pisati knjige ovakove vrsti.

S druge strane priznajemo g. Ing. Čeoviću veliki trud, koji je uložio da iz obilne strane stručne literature, koja mu je kao tajniku Saveza lov. društva stajala na raspolaganju, povadi i sabere ono, što bi po njegovom najboljem znanju i uvjerenju odgovaralo našem lovstvu. Sa te strane pozdravljamo taj rad, kao što i svaki redak napisan o lovstvu na našem jeziku, i želimo toj knjizi dobrurodu.

Ing. Z. Turkalj (Ogulin).

**PLATZER, LEISTUNGSUNTERSUCHUNGEN IM KIEFERNHAUUNGSBETRIEB INS-
BESONDERE BEI DER AUFARBEITUNG VON GRUBEN- UND FASERHOLZ.**

Eberswalde 1939.

Ova publikacija zanimljiva je iz više razloga. Prije svega iz razloga, jer je ona, i ako je posve praktične prirode i namijenjena praktičarima, izrađena na osnovi istraživačkih radova, izvršenih u šumarskom Institutu za nauku o radu (šef Prof. Dr. H. Hilf) u Eberswalde-u. Ovo je potrebno podvući, jer u nas čak i stručna javnost staje ponekad na gledište, da naučni radnici nisu podesne ličnosti za istraživanja, koja su u prvom redu od važnosti za praksu. U nas se ponekad u tom pogledu ide još i dalje, pa se zastupa mišljenje, da takove istraživačke radove treba da izvršuju samo empirici.

Druga, jednako važna činjenica jest, da je knjigu izdalo »Udruženje za nauku o radu« (Gesellschaft für forstliche Arbeitswissenschaft), a sam je rad znatnim novčanim sredstvima pomagala »Njemačka zajednica za istraživanja« (Deutsche Forschungsgemeinschaft). Čitaocu se nehotice nameće pitanje: šta bi se sve u posljednjih pedeset godina u oblasti naše šumarske nauke bilo dalo uraditi, da je u nas postojala slična organizacija za pomaganje nauke ili da je šumska industrija i trgovina stala na

gledište, da je u njenom interesu pomaganje i razvijanje šumarsko-istraživačkih radova i da te radove treba pomoći.

Istina, knjiga je odraz današnjih naročitih općih i privrednih prilika Njemačke. Ali onaj, koji ne posmatra šumarstvo samo na naočare ukočenih šablona i formi, već gleda u njemu vrlo složenu šumarsku mašinu, koja je u isti čas i biološke i tehničke prirode, naći će u knjizi novih pobuda.

Poznato je, da danas poznavanje ekonomije rada i stvarni uspjesi tehnike stavljene u službu bioloških i ekonomskih zadataka stoje u središtu pažnje šumarske nauke i prakse. To se gledanje naročito ispoljava u oblasti iskorišćavanja šuma ili još tačnije u oblasti rada u vlastitoj režiji. Prošlo je vrijeme, kad je šumarstvo držalo u vidu samo šumsko-uzgojne i uredajne ciljeve, a iskorišćavanje se prepuštalo u glavnom nešumarima. Sve jače naglašavanje potrebe vlastite režije i njeno stvarno uvođenje u šumsko gospodarenje stavlja šumarstvo — i kao praksu i kao nastavu i kao nauku — pred nove zadatke. Krajnji cilj savremenih nastojanja u tome pravcu jest povećanje uspjeha rada. A pošto u oblasti izrađivanja drveta dominira radna snaga čovjeka, razumljivo je, da je i naučno-istraživački rad upravljen u tom smjeru.

Uspjeh rada dakle i mogućnost njegovog povećavanja ne zavisi samo o ljudskoj volji, već i o čitavom nizu činilaca, koji su u izvjesnom dijelu van domašaja njegove volje. To su: poznavanje tehnike rada, rastavljanje rada na vremenske faze, pravilno nizanje tih faza i upotreba valjanog oruđa. Dakle nije tačno efekat rada mjeriti i izražavati samo veličinom vremena utrošenog za izradu ili iznošenje nekoga proizvoda tačnije njegove jedinice. Potrebno je uporedo s tim utvrditi, koliko i na koji način pojedini od navedenih činilaca upliviše na krajnji efekat rada.

Predmetom autorovih istraživanja bilo je borovo rudničko (dugo i kratko) i celuložno drvo, okorano i neokorano. Stvarno je bilo istraživano: odabiranje i traženje stabala, utvrđivanje smjera obaranja, čišćenje prostora oko stabla, potsijecanje, potpiljivanje, obaranje stabla, potkresavanje grana, premjeravanje i koranje. Podaci su svedeni na kubičnu sadržinu stabala. Iz istraživanja izvučeni su podaci za utvrđivanje visine radničke naplate. Na kraju su donešeni zaključci, koji se odnose na samu metodiku autorovog istraživačkog rada. Radnja je odobrena kao doktorska disertacija.

Ugrenović

ISPRAVAK POGRIJEŠKE

U »Šumarskom listu« br. 8—9 od god. 1939. na str. 467 četvrti red odozdo potkrala se je autoru pogriješka pa umjesto izraza »više od dvije trećine prihoda« treba da stoji »skoro $\frac{1}{3}$ prihoda«.

OGLASI

Broj: 8647/1940.

OGLAS DRAŽBE

Ravnateljstvo. banovinskih šuma u Sušaku prodavati će u **subotu dne 17. kolovoza 1940. god.** u 11 sati prije podne javnom ofertalnom dražbom jelov materijal, koji će se izraditi u vlastitoj režiji na teritoriju ovopodručnih uprava.

Podjela materijala u skupine, uz oznaku mjesta prodaje, isključne cijene, kao i svi pobliži uvjeti mogu se dobiti kod ravnateljstva banovinskih šuma u Sušaku i područnih šumskih uprava, a mogu se poslati i poštom na zahtjev interesenata uz prilog poštanske marke.

23. srpnja 1940.
Sušak.

Ravnateljstvo banovinskih šuma Sušak

Čl. 30.

Postupak sa zaplijenjenim orudem, pa prema tome i sa zaplijenjenim prevoznim sredstvima (čl. 25. st. 2. ove Naredbe) određen je u § 176. Zakona o šumama.

Čl. 31.

1. Ako postoji opravdana sumnja, da drvo potječe od krađe, ima se protiv vozara odnosno vlasnika prevoznoga sredstva podnijeti propisana šumska prijava i postupat po odredbama Zakona o šumama o kazni i odšteti.

2. Otudjenje zaplijenjenoga drva ili drvnoga proizvoda kažnjivo je po propisima Krivičnog Zakonika.

Čl. 32.

Krivotvorenje izvoznica, čekića i otisaka čekića, kao i njihova zloupotreba, kažnjivo je po propisima Krivičnog Zakona.

Čl. 33.

Čuvari šuma, koji unesu krive podatke u izvoznice ili propuste podnijeti prijavu u smislu Čl. 21-b odgovarati će disciplinski.

Čl. 34.

Sve novčane kazne unište na temelju ove Naredbe zaprimaju se u smislu § 158. Zakona o šumama u korist Fonda za pošumljavanje.

VIII. ZAKLJUČNE ODREDBE.

Čl. 35.

1. Sreska načelstva i gradska poglavarstva su dužna prije izdavanja bilo kakovih posebnih odredaba na temelju ove Naredbe, prethodno zatražiti mišljenje i prijedlog nadležnoga sreskoga šumara, odnosno područnih šumskih uprava. Svaku takovu odredbu treba ureda radi prethodno dostaviti na razmatranje Banskoj Vlasti.

2. Propisi ove Naredbe odnose se na sve drvo, potjecalo ono iz šuma ili sa zemljišta druge kulture.

Čl. 36.

Ovom Naredbom stavljaju se izvan snage sve do sada izašle Naredbe o izvoznicama za drvo i drvne proizvode, koje su bile izdane za područja sadanje banovine Hrvatske.

Čl. 37.

Ova Naredba stupa na snagu danom objave u »Narodnim Novinama«.

u Zagrebu
Broj 8545-V-1940
5. lipnja 1940.

Ban:
Dr. Ivan Šubašić, v. r.

Tek. broj očevidnika:

I Z V O Z N I C A

za niže navedenu drvenu robu (ostale šum. proizvode), koja se vozi iz

u

Rok valjanosti traje do: 194., slovima do: 194.

1	Ime, prezime, prebivalište i kbr. vlasnika šume:		
2	Ime, prezime, prebivalište i kbr. vlasnika proizvoda ili kupca:		
3	Naziv šume iz koje drvo ili ostali šumski proizvodi potječu:		
4	Šuma leži u poreznoj općini:		
5	Katastralni broj šum. čestice, odno-no oznaka po gosp. oznaki:		
6	Površina šume u kat. jutrima ili hektarima:		
7	Vrst drva, koje se izvozi		
8	Građa:	sortimenat:	
		komada:	slovima:
		dimenzije:	
		sadržaj m ³ :	slovima:
9	Ogrjev:	vozova:	slovima:
		čjepanice:	slovima:
		oblice:	slovima:
		granje i ostalo:	slovima:
		pr. metara	
10	Ostali šumski proizvodi:		
11	Oznaka šumskog čekića, kojim je drvo čekićano:		
12	Vrijednost drveta na panju u dinarima:		
13	Uplaćena banovinska taksa dinara pod člankom:		
14	O P A S K A		

U

dne 194.

Potpis zaprisegnutog organa i otisak čekića, kojim je drvo čekićano:

Sreski (gradski) šumar:

Upravitelj šumske uprave:

U

dne 194.

Potpis i stampilja:

Svako drvo koje se vozi sa izvoznicom, treba biti čekičano, izuzev sitno drvo, koje se ne može čekičati, a žig na drvu i na izvoznici treba da je isti i da se dobro raspoznaje.

Obrazac k Naredbi 8545/940. Banske Vlasti.

U Zagrebu, dne 16. svibnja 1940.

Bröj: 13943-V. 1940.

1.) Sreskom načelstvu svima i t. d.

UREDBA
o dopuni §-a 166 Zakona o šumama od 21. prosinca 1929 god.
(Narodne Novine od 13. IV. 1940. broj 84)

o dopuni §-a 166 Zakona o šumama od 21. prosinca 1929 god.

(Narodne Novine od 13. IV. 1940. broj 84)

Š-u 166. Zakona o šumama od 21. prosinca 1929. godine dodaju se novi stavovi koji glase:

Kaznit će se globom do 10.000.— dinara ili zatvorom do 3 mjeseca:

a) tko na području banovine Hrvatske u cilju prepodaje kupuje ili drugim načinom nabavlja drvo nezakonitim načinom stečeno, ili tko u takovu nabavnom poslu učestvuje;

b) imaoči trgovačkih, obrtnih ili industrijskih radnja za trgovinu, mehaničku ili kemijsku preradu drva, koji na svoja skladišta primaju šumske proizvode bez isprava propisanih na temelju odredbe iz §-a 79 Zakona o šumama. Za takovo uskladištenje kaznit će se istom kaznom i oni koji rečene radnje obavljaju nezakonito.

Imaoču rečenih radnja, koji bude za prekršaje iz ovoga paragrafa dva puta kažnjen, oduzet će se pravo na obavljanje radnje za godinu dana, a za uvijek, ako i nakon toga ponovi ovakav prekršaj.

Pored kazne može se presuđenom zabraniti prerada drva na pilanama po noći i to: ljeti od 20 do 5, a zimi od 18 do 16 sati.

Ovime se ne isključuje odgovornost i po krivičnom zakoniku.

Čl. 2.

Ova uredba stupa na snagu danom objave u »Narodnim Novinama u Zagrebu«.

Objašnjenje:

Po Naredbi o izdavanju izvoznica (objava) na drvo i ostale šumske proizvode, izdanoj godine 1932. za bivšu savsku banovinu i po odnosnim Naredbama o izvoznicama, izdanim za ostala pravna područja a kojima se uređuje kretanje drva iz šume do mjesta potrošnje ili prerade ili skladišta za dalnju otpremu drva, ne smiju između ostaloga vlasnici skladišta drva, pilana, krečana, pekarna, rudokopa i sličnih poduzeća primati drvo bez izvoznice, koja posvjedočava, da je dobavljeno drvo na zakonit način stečeno. Navedene osobe, koje se ne budu pridržavale toga propisa kažnjavaju se po odredbi §-a 166. Zakona o šumama novčanom kaznom do 1.000 dinara ili zatvorom do 15 dana. Pošto kazna u najviše slučajeva ne odgovara veličini štete, koja se šumovlasniku nanaša, tako, da prekršitelj ima često računa da plati zakonom određenu kaznu i da po tomu svoj nesolidan posao nastavi dalje, valjalo je navedenu kaznu pooštriti.

Ovo se naročito odnosi na pilanare, jer oni trebaju najviše i najvrijednije drvo.

Uredba se odnosi na tri vrste protupravnih radnja:

a) na nabavljanje drva bilo kupovanjem ili kojim drugim načinom nego je kupovanjem, kad je to drvo stečeno na nezakonit način odnosno način, protivan propisu iz § 79. Zakona o šumama odnosno Naredbi o izvoznicama.

b) učestvovanjem u takovu nabavnom poslu, i

c) primanjem na uskladištenje takovoga drva radi trgovine, mehaničke ili kemijske prerade drva.

Zbog lakše primjene ovoga zakonskoga propisa potrebno je objasniti pojedine gore navedene protupravne radnje.

Ad a) Pojedinci kupuju drvo ili ga nabavljaju zamjenom za druge stvari ili zbog izvršenja kakove protučinjbe i to drvo dalje preprodavaju. Prekršaj se odnosi na nabavu samo na nezakoniti način stečenoga drva, dakle na svako ono drvo, koje je u šumi ukradeno ili protupropisno prisvojeno.

Ad b) Učestvovati u takovu nabavnom poslu može pojedinac ili novcem ili drugom stvari, ili tko drugoga nagovara ili upućuje na osobu, koja posjeduje drvo na nezakonit način stečeno, ili tu osobu nagovara da počinj nedopušteno djelo u šumi.

INDUSTRIJA ORUŽJA
BOROVNIK I VRBANIĆ
ZAGREB, Jurišićeva 9 kod Glavne pošte
Telefon 24-5-67

Preporuča svoj cij. gg. lovecima svoje prvorazredne puške, pištolje i sav lovački pribor.
PREUZIMAMO sve u puškarski zanat zasijecajuće popravke oružja te izvršujemo sve
 najsavjesnije. — Izradjujemo lovačke puške po specijalnim narudžbama — Prodajemo naj-
 solidniju lovačku municiju. — Dajemo savjete i informacije u pogledu lovačkog oružja.

Preuzimamo prepariranje raznih životinja

Šumska industrija
Filipa Deutscha Sinovi
Vrhovčeva ulica 1 ZAGREB Telefon broj 30-47
Parna pilana u Turopolju.

Export najfinije hrastovine. — Na skladištu ima velike količine potpuno suhe hrastove
 gradje svih dimenzija

Utemeljeno godine 1860.

Utemeljeno godine 1860.

K R N D I J A
 gospodarska i šumska industrija d. d.
 u Zagrebu

Uprava gospodarstva i šumarstva
NAŠICE, SLAVONIJA
 Proizvodi i eksportira svekolike
 gospodarske i šumske proizvode